

**TC, KÜRT HALKINA KARŞI
RESMEN SAVAŞ
İLAN ETTİ!
ŞIRNAK YIKILIP YAKILDI**

DAHA GÜÇLÜ BİR SERKETİN İÇİN DAYANIŞMA KAMPANYASI

Okuyucu Arkadaş

Serketin Dergisi yayın çizgisini ve varlığını emekçi halkımıza dayandırmıştır. Faşizm, kara gericilik ortamında sosyalizmin insani değerlerini savunan dergimiz, bu güne kadar pek çok maddi ve manevi zorluğu göğüsliyerek gelişmiştir. Bundan sonrada yürümeye kararlıyız. Ancak her adımımızın daha güçlü daha ustaca olmasını istiyoruz.

Yakından izlediğiniz gibi dergimiz her ay düzenli çıkmıyor. Biz öncelikle bunu düzenlemeyi, her ay çıkmayı planlıyoruz. Düzenli çıkmanın yanında daha içerikli ve profesyonelce bir dergi hedefliyoruz.

Bunun için tüm okuyucularımızı ve dostlarımızı, Serketin'la dayanışmaya çağırıyoruz. SERKETİN'i maddi katkılarla desteklemek yetmez, önu haber, yorum ve diğer yazılarla zenginleştirelim.

**SERKETİN'I OKUYALIM-OKUTALIM, ABONE
BULALIM**

Yardımlar için Hesap No: .Zeynel Aydın: Yapı Kredi Bankası

Beyazıt Şub. Hesap No: 0100393 - 8

SERKETİN

ZÊL

Basım-Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.

Adına Sahibi:
Zeynel AYDIN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Şahin GÜL

Yönetim Yeri:
Gençtürk cad. Mahmudiye çeşmesi sok.
Şamdancı İş hanı No: 18/ 6
Şehzadebaşı-İstanbul
Tel - Fax : 511 75 30

Avrupa Temsilciliği
C. AZAD
City Box 1141 - Solnatorg 7
171 45 SOLNA / SWEDEN

Teknik Hazırlık : Zêl Yayıncılık
Baskı : Aydınlar Matbaacılık

ABONE KOŞULLARI

Yurt İçi:

6 aylık : 50 bin
1 Yıllık: 100 bin

Yurt Dışı:

6 Aylık: 30 DM
1 Yıllık: 60 DM

Hesap Numarası:
Zeynel Aydın Yapı Kredi Bankası
Beyazıt Şub. Hesap No: 0100393 - 8

İÇİNDEKİLER

- 2 ☆ Sunu
- 3 ☆ Güncel Gelişmeler: TC, Kürt Halkına Karşı Resmen Savaş İlan Etti
- 9 ☆ Kopuşu Derinleştirmek İçin
Merdan Xebat
- 13 ☆ Saddam Anti-emperyalist mi?
C. Seydo
- 16 ☆ Kavramlar Gerçekler : Diplomasi
F. Baran
- 20 ☆ Geri Kalmış Ülkelerde
Emperyalist Yağma
D. Yıldırım
- 25 ☆ Şeytanokên Xızbıl-Kontra
Lokman Polat
- 28 ☆ Serxos ê Sûke
Memedali Dersim
- 32 ☆ Siyasi Yönleriyle Kürt Ulusal Hareketleri
F. Baran
- 44 ☆ DISK'in Ören Toplantısı
"Tez"lerine 21 Kenar Notu.
Temel Demirer
- 55 ☆ Çend Gotin Lı Ser Zimanên Cihanê û Kurdi
Maruf Yılmaz
- 58 ☆ Hovitiya Metingehkarên Suriyê Lı Dij Gelê Kurd
Memê Binxeti
- 60 ☆ Şiir/Helbest
- 62 ☆ Okuyucu Mektupları-Namên Xwendevanan
- 63 ☆ Dış Haberler

Yeni bir sayımızla size yeniden merhaba diyoruz.

Gerek Kürdistan'da gerekse Türkiye'de sürecin giderek gerinleştiği bir dönemde yeni bir sayımız çıkıyor. TC, Güney Kürdistan'a kadar uzanan bir operasyonu başlattı. Kuzeyde ise yoğun çarpışmalar sürüyor.

Kontr-Gerilla eylemleri ise hergün sinsice ve kalleşçe yeni canlar almaya devam ediyor. Özgür Gündem yazarlarından Hüseyin Deniz'in katledilmesinden bu yana gazeteci öldürülmedi ancak pek çok yurtsever aynı çetelerce katledildi. Başka gazetecilerin öldürülmeyeceğini de kimse garanti edemez.

Bu sayımızda güncel gelişmeler bölümünde, Şırnak ve sonrasında egemenlerin taktikleri ve yönelimleri temelinde ele alıyoruz.

Merdan Xebat arkadaş düzenden köklü kopuş, günümüzde kopuşun öncüllerini, yani devrimci-demokratik yapılanmayı ele alıyor.

C. Seydo arkadaş, Güney Kürdistan seçimleri ve 32. paralel olayından sonra tekrar güncellenen "Saddam'ın Anti-emperyalistliği"ni ele alıyor ve son belgeler ışığında Türk solundaki yanlış yaklaşımları cevaplıyor.

D. Yıldırım arkadaş, emperyalistlerin gerikalmiş ülkelerdeki toplumsal ve doğal yaşam üzerindeki talan ve tahriplerini inceliyor.

Lokman Polat arkadaş, Kürtçe yazısında Hizbi-Kontra eylemlerini yaşanan bir olaydan hareketle anlatıyor.

F. Baran arkadaş 19. yüzyıl Kürt ulusal hareketini siyasi yönleri ile irdeliyor.

Konuk Yazar Temel Demirer yeniden açılan ve reformist, "Çağdaş sendikacılık" anlayışını bayrak edinen DISK'i daha doğrusu bürokrat yöneticilerinin görüşlerini ele alıyor.

Maruf Yılmaz arkadaş, Kürtçe yazılmış yazısında genel olarak Kürt dili üzerinde duruyor.

Beşinci sayımızda buluşmak dileğiyle.

KÜRT HALKI YENİ BİR SOYKIRIM HAREKATI İLE KARŞI KARŞIYA

TC, KÜRT HALKINA KARŞI RESMEN SAVAŞ İLAN ETTİ.

ŞIRNAK, YIKILIP YAKILDI.

➤ 27. 8.1992 tarihinde Diyarbakır'da, Özal tarafından toplantıya çağrılan MGK ve Bakanlar Kurulu, ulusal hareketin her türlü araç ve yöntemle bastırılacağını ilan etti. Hertürlü araç ve yöntemden kasıt savaştır.

➤ Kürt halkına karşı yürütülen savaş, 92'NEWROZ'uyla birlikte yeni bir boyut kazandı. Artık şehirler içindeki insanlarla birlikte topraklarla, tanklarla yıkılıp yakılıyor.

➤ İkinci cephe Şırnak: 18 Ağustos ve sonraki gün Şırnak tank, top, uzun menzilli tüfeklerle yerle bir edildi. Amaç tam bir katliam ve soykırımdır.

➤ Şimdi de Sonbahar boyunca sürececek topyekün bir saldırı başlatıldı. Saldırının; Cudi, Gabbar, Herekol dağları ve bölgedeki şehirlerden başlayıp, Güney Kürdistan'da bitirileceği söyleniyor. Bu demektir ki; Sonbaharda da Kürt halkını bekleyen yine ölüm ve göçtür.

ŞIRNAK'I YIKIP YAKTILAR

Evet Şırnak'ı yakıp yıktılar. Kürt halkına karşı yürütülen savaş Newroz'la birlikte yeni bir sürece girmişti. Bu yeni süreç niteliğini en açık tarzda Şırnak'ta, sonradan Çukurca'da ve Dargeçit'te ortaya koydu.

Ordu, Özel Tim ve Polis güçleri; 18 Ağustos gecesi; "PKK saldırdı" bahanesiyle, Şırnak'ı Tank, top, makineli tüfek ateşine tuttular. 50 saat süren bombardıman sonucunda kent hemen hemen tamamen yıkıldı ve yakıldı. Şırnak, sakinleri ile birlikte adeta bir mezarlığa dönüştürülmek istendi. Halkın daha önce hazırlıklı olması ve saldırı sırasında sığınaklara girmesi can kaybını azalttı. Buna rağmen 30'a yakın masum insan öldü. Halk saldırılardan sonra can güvenliğinin olmaması ve yapılan katliamı protesto etmek için şehirden topluca göç etti. Oluşan manzara, Saddam'ın katliamından kaçan Güneyli Kürtlerin yaşadıklarını andırıyor.

Hiç bir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkan bir gerçek var: Şırnak'ta yaşanan bir katliam, bir soykırımdır. Tanklarla, topraklarla makineli tüfeklerle sivil yerleşim yerlerini bombalamanın ve kurşunla-

manın başka bir adı var mıdır. Ayrıca katliamı yaşayanlar polis ve askerlerin pencelerinden evlerin içerisini bilerek taradığını söylüyorlar. Evlerden askerler ve polise ateş açıldığı yalanı ise, sivil hedeflere saldırıya mazaret uydurmayı amaçlamaktadır. Gerçekte ise halk hiç gerilla görmediğini ısrarla belirtiyor. Yine hiçbir gerilla sağ veya ölü olarak yakalanmadı.

İktidarın Şırnak seneryosu kesinlikle inandırıcı değildir. Aksine son günlerde iktidarın tepesindekilerin ve bilimum politikacıların daha fazla kan isteyen çılgınlıkları, Şırnak'ta nelerin olduğunu dünya kamuoyuna çok iyi anlatıyor.

ŞIRNAKTA YAŞANANLAR SÜRPRİZ DEĞİL

Demirel gazetecileri rahatlatmaya çalışan bir tarzda, Kürdistan'daki gelişmeler için "**Herşey programında gidiyor**" diyordu. Gerçekte TC, Kürdistan'da özellikle Newroz'dan bu yana bir program izliyor. Bu program TC'nin Kürdistan'ı yeniden fetih etme programıdır. Demirel'in "**Mohaç, Malazgirt, Çaldıran meydan savaşları**" nı hatırlatması nedeniz değildir. O da, başka ülkeleri talana çıkan atalarının pozisyonuna düşmüştür. Bu durumda aynı ruh hali ile aynı naraları atması pek tabidir.

Evet hedef: "**Yeniden Kürdistan'ın fetihidir**". Bu doğrultuda hazırlanan program çok yönlü ve çok bileşenlidir. Ancak program tamamen şiddete ve silaha dayalıdır. Kısacası programın ruhu şiddettir. TC, şiddeti, ulusal hareketi ve Kürt halkını "**ezmek ve çözmek**" için tek araç olarak görüyor.

"Ez ve Çöz" stratejisi döneme bağlı olarak çeşitli taktiklerle yürütülür. Bu dönem için "ezme ve çözme"nin taktiği; "**balığı öldürmek için denizi kurut**"tur. Yani gerillayı yok etmek için halkı yok et yada sindir. Bu taktikler emperyalizmin, sömürgeciliğin

ve uluslararası kontr-gerillanın ezilen uluslara karşı yürüttüğü kirli savaştan edinilen tecrübelerin ürünleridirler.

TC, uzun bir süre gerillayı dağda yok etmeye çalıştı. Bu amaçla Kürdistan'da yaygın askeri operasyonlar gerçekleştirdi. Aynı zamanda halka dönük sindirme operasyonları yaptı. Ama bunlarda başarı sağlayamadı, gerillanın savaş kabiliyeti ve halk desteği gittikçe arttı. TC bu ilerleme sürecini durduramadı. Geline aşamada da bölgede halkın devletten köklü bir kopuşu gündeme geldi. Özellikle Newroz'lardaki yığın eylemleri, cenaze törenleri bu konuda egemenleri epeyi kaygılandırdı.

İşte Demirel; "**Kürt realitesini tanıyozuruz**" lafını tam da bu süreçte söyledi.

Çoğu kimse bu lafı "Demirel Kürtlerin haklarını tanıyacak" şeklinde yorumladı.

Gerçekte Demirel, "Kürt halkının geldiği politik, askeri düzeyi gördük, anladık, bunu yok etmek için gerekli önlemleri alacağız." diyordu. Demirel elbette Kürt halkının istemlerini ve gücünü biliyor, ancak biliyor diye hemen

teslim olacak değil. O da savunduğu egemen devlet çıkarları açısından karşısında gördüğü güce karşı kendisini hazırlayacaktır. Nitekim öyle de oldu. Yeni hükümet yıllarda gittikçe gelişen bir ulusal aktivasyon oluştuğunu ve bununla kendi sonları demek olduğunu, ne yapıp yapıp bu ulusal aktivasyonu yok etmek gerektiğini gördü. Ona göre de yeni taktikler benimsedi. İşte "**Gerillayı yok etmek için halkı yoket**" taktiği bu süreçte benimsendi. O güne kadar dağda yürütülen mücadeleden sonuç alınamamıştı. Ayrıca dağ şehirden besleniyordu. O halde gerillayı yalnız bırakmak, onun gelişip güçlenmesini ve şehirden beslenmesini önlemek için şehirlerde mücadeleyi yoğunlaştırmak gerekliydi. Ancak bu gerillaya karşı kırdaki yürütülen savaşın hafifletilmesi anlamına gelmiyor. Bu savaş tüm hızıyla sürdürülecek. Yeni olan şehirlerdeki savaşın yoğunlaştırılmasıdır. Taktik

ilk kez 1992 Newroz'unda özellikle Cizre'de uygulandı. Silahsız şekilde Newroz'u kutlayan halkın üzerine ateş açıldı, evler yine tank ve toplarla bombalandı. Kürdistan genelinde 110'na yakın insan şehit oldu.

Pankarttan başka hiçbir şey taşımayan bu insanların barbarca katledilmesini, kamuoyuna "**terörle mücadele**" olarak yansıtmaya çalışan hükümet, tek bir insanı bile inandıramadı.

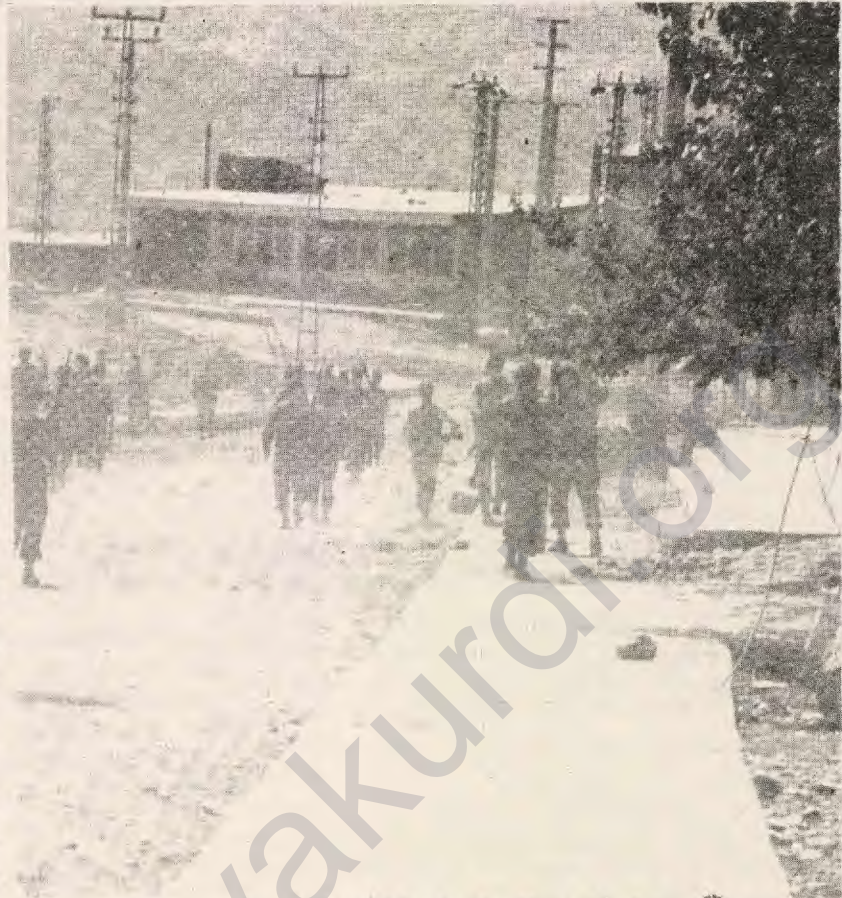
Demirel ve diğer resmi politikacıların bu katliamları çok normal ve sakin bir tarzda karşılamaları da anlaşılır bir şeydir. Çünkü onların tarihte bu işleri yapan "hocaları" vardır. Kuyucu Murat, Yavuz gibi. Anlaşılan Demirel ve diğerleri bu "hocaların" öğütlerinden epey yararlanmışlardır.

ÖZAL'IN DEMİREL'DEN FARKI NE?

TC'nin Özel Harp birlikleri (Özel-Tim, Kontralar vs.) MGK (Milli Güvenlik Kurulu)'nun yönetimindedirler. MGK aynı zamanda hükümetin izleyeceği çizgiyi de belirliyor. Özal-Demirel, bazı bakanlar ve diğer askeri yetkililer MGK'nun üyesidirler. Dolayısı ile Özal ve Demirel TC'nin Kürdistan'da uyguladığı şiddet politikası konusunda hem fikirdirler. Yanlış Özal ve Demirel değil, hemen hemen tüm resmi politikacılar Kürdistan sorunu konusunda "**milli mutabakat**" oluşturmuşlardır. Bu "**milli mutabakatın**" siyasi arenadaki görünüşü "**Milliyetçi Faşist Cephe**" yani daha bir üst şekilde oluşturulan yeni bir MC'dir.

MFC Kürt ulusal hareketinin kanla boğulması konusunda net bir görüş birliği içerisinde.

Türk devlet geleneği, her meşru başkaldırının kanla boğulması üzerine kurulmuştur. 12 Eylül darbesinin komutanı, pek çok genç devrimcinin katili Kenan Evren'in belirttiği gibi "**Yavuz da M.Kemal'de**

bu işi şiddetle halletmişti." Kenan Evren'in bugün için önerisi de "**daha fazla şiddet**"tir. İnönü Şırnak katliamından sonra "**Güç kullanacağız başka yol yok**" diyordu. Türkeş ise "**100 bin kişilik özel birlikler oluşturalım, topyekün saldırı**" diyodu.

Özal ise MGK'nu toplayarak hükümeti resmen savaş ilan etmeye kadar cesaretlendirdi. Ancak Özal'ın politikası iki bileşenlidir. Bir yandan reformlar öneriyor (Kürtçe TV ve eğitim gibi) diğer yandan şiddeti kullanıyor. Gerçekte Koalisyon hükümeti işbaşına geldiğinde aynı taktiği uygulamaya çalıştı. Hatta "**Demokratikleşme**" adı verilen reform paketi inandırıcı olsun diye SHP'li bakanların ufak tefek bazı icraatlarında izin verildi. Ancak hükümet bu oyunu daha fazla sürdüremedi. Artan yığınsal ulusal direniş hükümetin sahte "**demokratikleşme**" oyununu açığa çıkardı.

Bu noktada Özal kliğinin politikası ile, Demirel kliğinin politikası arasındaki bir ayrıntı farkını görmek gerekir. TC'nin bilinen bir devlet geleneği vardır, bu gelenek; isyanların, meşru kalkışmaların kesin suretle kanla şiddetle boğulması geleneğidir

dedik. Devlet, isyan edenlerin hiç bir talebini kabul etmemiş, aksine talepleri sahipleri ile birlikte yok etmiştir. Belkide bu, devletin otoritesini kıracak bir isyanın olmamasından kaynaklanıyor. Sonuçta bu güne kadar devlet bastırma işini hiç bir ödün vermeden yapmıştır. Bugün de devletin yönetimindekiler ve diğer politikacıların büyük çoğunluğu Kürt ulusal hareketine karşı geleneksel bastırma çizgisini uygulamaktan yanadırlar. Onlara göre bu hareket Şeyh Sait, Dersim gibi bir harekettir ve TC aynı yöntemlerle bu hareketi bastırabilir.

Bu görüşte olanlara göre ulusal hareket var diye bazı reformlar yapmanın, Kürtlere bazı haklar vermenin gereği yok. Onların amacı eğer başarabilirlerse önce askeri yoldan ve hiçbir ödün vermeden bu işi çözmektir. Kısacası onlar reformları bile Kürt halkına çok görüyorlar. Demirel de bu görüştedir.

Özal ise; tek başına askeri yöntemlerle işin halledilemeyeceğine inanmaktadır. O, askeri yöntemlerle birlikte ulusal kopuşu önlemek, Kürt ulusunun bağımsızlık idealini yok etmek için reformların yapılmasını gerekli görüyor. Böylece Kürtlerin bazılarına "elma şekeri" bazılarına kurşun dağıtarak bir ayrıştırmaya gidiyor. Bu yöntem geleneksel yöntemden öz olarak empyyalizmin tecrübeleri doğrultusunda zenginleşirmiş, askeri uygulamalara reform aksesuarı takmıştır. Amaç kopuş riskini sifra indirmektir. Bir anlamda bu taktik burjuvazi açısından en ileri taktiktir.

Ancak bugün TC'nin gerçek yüzü (yani

şiddete ve kana bulanmış yüzü) ortaya çıkmıştır. "Reform" aldatmacaları pek rağbet görmüyor. Gündemde olan açık savaştır. TC olan gücüyle Kürt halkının ve ulusal hareketin üstüne yürüme-yi planlıyor. 92' Sonbaharı için hazırlanan sözkonusu plan, belkide 8 yıldır yapılan en büyük operasyonu içermektedir. Güney Kürdistan'a kadar uzanacak bu operasyonda, TC, Barzani ve Talabani'yi de kullanmaya çalışıyor. Hedef; Kuzey'den ve Güney'den saldırıp PKK'yı kısıp almak ve yenilgiye uğratmaktır. Eğer Güney Kürdistan'lı güçler gerçekten bu operasyona katılıp TC ile bir-

likte saldırırlarsa; her iki parçadaki ulusal harekette bundan büyük yaralar alır ve kazananlar da sömürgeciler olurlar.

Bu operasyon süresince pek çok kentin ve köyün bombalanması ve yeni katliamların gerçekleştirilmesi olasılığı büyüktür. TC, halkla PKK'nın önemli ölçüde bütünleştiğini görüyor. Bu nedenle saldırılarında; halk-PKK, sivil-gerilla ayrımı yapmıyor. Aksine şimdi hedef olarak sivilleri yani halkı seçiyor. Bir Şırnak'lının söylediği şu sözler gerçeği iyi bir şekilde yansıtıyor. **"PKK'li olduk devlet bizi bombaladı."**

TC, Kürt ulusal sorununu kısa sürede çözmeyi istiyor. Bunun ulusal ve uluslararası nedenleri vardır. Çözümün aciliyetini sağlayan bu nedenlerdir. Gecikme; TC için hem uluslararası alanda doğan fırsatların kaçırılmasına hemde sorunun kangren haline gelerek "çözümü mümkün olmayan" bir hal almasına yol açacaktır. Yeni açılan Orta Asya pazarları Türk tekelci burjuvazisinin iştahını kabartırken, ulusal hareket gün geçtikçe yığınsallaşıyor ve bu da burjuvazinin uykularını kaçırıyor. TC'yi "sonbahar operasyonu"na yönelten bu olgulardır. Ve TC "sonbahar operasyonu" ile ulusal hareketi yenilgiye uğratmayı, yenilgiye uğratmazsa da geriletip bağımsızlıkçı eksenden çıkarmayı tasarlıyor. Eğer bunu başarırsa ardından reformları gündeme getirecek. Bütün bu hesaplar **"bastırma"** üzerine kurulmuştur. Demirel bunu **"kan durmadan reform olmaz"** şeklinde ifade ediyor. Peki ama TC'nin hesapları tutar mı? Demirel, Atatürk yada Yavuz gibi ulusal hareketi bastırabilir mi? Bunu günümüzdeki ulusal

hareketle, bastırılan ulusal ayaklanmaları karşılaştırdığımızda açık olarak görebiliriz.

GÜNÜMÜZDEKİ ULUSAL KALKIŞMA ESKİ İSYANLARDAN FARKLI ÖZELLİKLERE SAHİPTİR

Nedir bu farklılıklar?

1- Öncelikle askeri açıdan bakarsak: Tarihteki ulusal hareketler daha çok bir ayaklanma şeklinde gelişmiş ve cephe savaşı vermişlerdir. Gerçekte, ulusal birlikler düzenli ordu niteliğine sahip değillerdi ve doğal olarak düzenli bir ordu karşısında cephe savaşını uzun süre sürdüremeyip yenilmişlerdir. Günümüz ulusal hareketi ise uzun süreli gerilla savaşı ve arkasından düzenli ordu, cephe savaşı yolunu benimsemiş ve bu yoldan gelişmiştir. Bu tür hareketlerin kısa sürede bastırılması, sadece askeri açıdan düşünülürse bile mümkün değildir.

2 - Eski ulusal hareketlerin sosyal tabanı ve eylem alanı dardı. Tüm ulusu kapsayacak dinamiklerden yoksundu. Harekete katılım daha çok aşiret bazında oluyordu. Emekçi sınıfların harekete katılımı, önderilgin burjuva feodal niteliği ve aşiretsel yapı nedeniyle çok azdı. Günümüzde ise; ulusal harekete başta yoksul köylülük ve küçük burjuvazi olmak üzere, emekçi sınıfların (işçi sınıfının sınırlı bir katılımı vardır) aktif bir katılımı vardır. Ayrıca önderlik küçük burjuva nitelikli olsa da ulusun tüm sınıflarını kapsayabilecek bir yapı vardır. Bugün PKK'nın, belli ölçüde halk desteğini sağlaması ile gerilla hareketi gelişebilmekte ve düzenli orduya doğru evrilmektedir.

3 - Eski ulusal hareketler ulusun tüm kesimlerine hitap edemedikleri gibi (ki bu kapitalizmin tam gelişmemesinden ve uluslaşmanın olgunlaşmamasından da kaynaklanıyordu) dış ilişkileri de tam olarak sağlayamıyorlardı.

Günümüzde ulusal hareket tümü doğru yönde olmasa da çok yönlü uluslararası ilişkilere sahiptir. En azında Kürdistan'ın dört parçasını kullanabilmektedir.

4 - Günümüzdeki ulusal hareket, tüm eksikliklerine rağmen hem ideolojik, hem örgütsel hem de politik olarak Kürt ulusunun tarihindeki en ileri harekettir.

Bütün bu özellikler göz önünde tutulduğunda TC'nin eskisi gibi ulusal hareketi bastıramayacağı anlaşılır. Bunu pek çok devlet görevlisi de kabul etmektedir. Onlar da şu gerçeği görebiliyorlar: **Bölgede halk desteğini sağlayan kazanır, halkı kaybeden savaşı da kaybeder.**

SOSYALİSTLERİN SESSİZLİĞİ

Kürdistan üzerinde savaşlar sürerken, katliamlar yaşanırken sosyalistlerimizin bu kadar rahat ve sessiz olmaları, açıktır ki devrimci ve sosyalist sorumluluk ve ahlak açısından utanç vericidir. Halkımız topyekün bir saldırıyla karşı karşıyadır. Bu saldırı PKK çerçevesini çoktan aşmıştır. TC, sorunun bir ulus sorunu olduğunu, PKK'nın da bu sorunun bir parçası olduğunu çok iyi biliyor. Dolayısı ile onun amacı; sorunun bir parçası olan PKK'yı yok etmek olduğu kadar, bu sorunu kökten çözmektir de. PKK ile Kürt ulusunun özdeş tutulması daha çok bu noktaya ilgilidir. O halde belki şimdiye kadar **"sorun PKK'nın sorunu kendi işini kendi çözsün"** denilerek bir kenarda oturulabilirdi. Ancak şimdi politikamızı dayandırdığımız Kürdistan ve Kürt halkı savaşın hedefidir. Şu halde artık sorunu sahiplenmek ve karşı karşıya bulunduğu topyekün saldırı karşısında, halkımızın tüm güçlerini harekete geçirmek zorundayız. Bu noktada şu bahane ileri sürülebilir: **"Gücümüz yok, örgütlü değiliz."** Buna karşılık söylenecek şudur: Eğer gerçekten hali hazırda örgütleyip harekete geçirecek gücünüz yoksa belli ölçüde haklısınız. Yok ama örgütlü gücünüz var veya güç var dağınık, örgütlü değil, yada müce-

dele doğrultusunda motive edilmişse; o zaman gerçekten suçluyuz. Bilinmelidir ki; Kürt halkı yarın şu soruyu soracaktır; **"Biz katledildiğimizde siz neredeydiniz."** Bu söylediklerimizi, kendimizi de dahil ederek tüm Kürdistanlı sosyalist kişi ve anlayışlara, kurumlara yöneliyoruz. Elbette kendisini hala **"tek komünist hareket"** görenler bu sözlerin birinci dereceden muhataplarıdır.

Güncel durum sosyalistlere bazı görevlerin yerine getirilmesi zonuñluluğunu dayatıyor. Bu görevlerin başında; siyasal birlik ya da güç ve eylem birlikleri oluşturarak sosyalistlerin güçlerini birleştirmek ve dolayısı ile sürece aktif müdahale etmek görevi gelmektedir. Sosyalistlerin gücü vardır. Ancak bu güç dağınıktır. Görev bu güçleri sağlam bir politika ve ideoloji çerçevesinde bir araya getirip harekete geçirmektir. Bu görevin aciliyetini göremeyenler tarihin yargısından kurtulamayacaklardır.

ULUSAL GÜÇLER ARASINDAKİ ÇATIŞMA SÖMÜRGEÇİLERE YARAR.

Kürdistan toplumu da diğer toplumlar gibi homojen bir toplum değil, sınıflı bir toplumdur. Bu nedenle Kürdistan'da çeşitli sınıflara dayanan farklı siyasal yapıların olması gayet normaldir. Kürdistan'daki her siyasal akımın en başta bu toplumsal gerçeği kabul etmesi ve tek parti tek cephe adı altında diğer hareketlere tasfiyeci dayatmalar yapmaması gereklidir. Özellikle sömürgeçilere, dışardan gelen işgalcilere karşı Ulusal-Demokratik bir mücadele veren Kürt siyasal hareketleri; bu ilkeye çok önem vermeli, halka ve ulusal harekete karşı pratik anlamda bir saldırı yöneltmediği sürece hiç bir ulusal politik güçle çatışmaya girmemelidirler. Tam tersine ulusal cepheyi genişletmek, karşı cepheyi daraltmak için ulusal güçler arasında dostluk ve demokratik ilişkilere önem vermelidirler.

Ne yazık ki, Kürdistan'da her zaman ulusal güçler arasında düşmanlık ve çatışma var olmuştur. Bu durum en başta sömürgeci kıskırtmaların ve geleneksel yapıların ürünüdür.

Son günlerde de TC'nin K.Kürdistan'da

yoğun saldırısı yaşanırken, PKK ile KDP ve KYB arasındaki gerginlik en üst noktasına vardı. Güneyli Kürtler sağladıkları güvenceler sürekli olsun diye; emperyalistlere ve sömürgeçilere giderek daha fazla bağlanıyorlar. Bu temelde PKK'yı zorla Güney Kürdistan'dan atacaklarına dair TC'ye güvenceler verdikleri gibi; TC ile federasyon dan da bahseder oldular. Gelen haberler, Güneyde PKK ve KDP-KYB gerginliğinin sürdüğünü gösteriyor. PKK'nın gıda ambargosundan önce; KDP'nin PKK'nin faaliyetlerini engellemeye çalıştığı biliniyordu. Ambargodan sonra yapılan görüşmelerde anlaşma sağlandı. Anlaşmadan sonra son durum nedir bilinmiyor.

Ancak Barzani ve Talabani, diğer Irak'lı muhaliflerle birlikte Ankara'ya geldi. İki lider, Demirel, Özal ve Hikmet Çetin'le samimi görüşmeler yaptıklarını belirtiyorlar. Bu ziyaretin Irak'ın fiilen 3'e bölünmesi ve TC'nin Güney Kürdistan'a yapacağı operasyon öncesine denk düşmesi düşündürücüdür. Umarız ki ulusal güçler emperyalistlerin ve sömürgeçilerin kirli oyunlarına alet olmazlar ve kardeşlerine karşı silah kullanmazlar.

Kürdistan'ın kritik bir dönemden geçtiği açıktır. Bu zor dönemden kazanarak çıkmanın yolu; tüm yurtsever güçlerin ve Kürt halkının dostluğundan ve birlikte mücadelesinden geçer. Ancak Güneyli liderlerin sözleri hiçte yurtseverce değildir. PKK ise anlaşılan ulusal güçlerin dostluğunun ve işbirliğinin önemini hala anlayamamıştır.

KOPUŞU DERİNLEŞTİRMEK İÇİN

MERDAN XEBAT

Devrim sürecinin mantığı, tarafların iradesinden bağımsız olarak önemli aşamaların ve bunlara ilişkin keskin dönemeçlerin yaşanıp aşılması doğrultusunda işler. Böyle aşama ve keskin dönemeçlerde, mücadelenin yarattığı birikim ve varmış olduğu düzey, devrim cephesinin önüne aşmak zorunda olduğu yeni görevler koyar. Görev, yaygın savaş cephesinde küçük bir tepenin elde tutulması veya yeni cephelerin açılması olarak tezahür edebilir. Önemli olan görevin küçüklüğünü ihtiyacıyla cevap veriyor olmasıdır. Bu halkadan yakalayarak, devrimin kendine özgü örgütlenişini sağlamak için kitlelerin egemen güçlerden kopuşunu derinleştirmek, bütün devrimlerin temel görevidir.

Dönemi anlamak için karşı-devrim cephesinin politikalarını ve taktiklerini bilince çıkarmak temel önemdedir. Çünkü, karşı-devrim cephesinin manevraları, devrim cephesinin varmış olduğu düzeyi en iyi biçimde yansıtan aynalardan biridir. Bu aynaya bakmadan dönemi anlamaya ve karşı karşıya bulunulan görevi net olarak ortaya koyup gerçeklerini yerine getirmeye çalışmak istenilen sonucu vermez. Devrim cephesi, mücadelenin her aşamasında, kendi gücüne dayanarak yapabileceklerinin yanısıra karşı-devrim cephesini izleyerek yapmak zorunda olduklarını ortaya koymak ve gereklerini yapmak durumundadır.

KARŞI-DEVRİMİN MANEVRALARI

Devrim ve Karşı-devrim, çok sınırlı bir coğrafya parçasında cereyan etse bile, uluslararası bir niteliğe sahiptir, sürecin belli bir aşamasından sonra dünya güçleri devreye girer, bizzat cephede savaşıyorlarmış

gibi saf tutarak sonucu kendi yararlarına göre belirlemeye çalışırlar. Böyle bir aşamadan sonra hem devrim hem de karşı-devrim, sonuca ulaşmak için içerde olduğu gibi dışarda da hasmını yalıtma durumundadır.

Karşı-devrim cephesine bakıldığında rahatlıkla gözlemlenebilecek olgulardan biri, Koalisyon Hükümetiyle birlikte özel bir önem verilen diplomatik ilişkilerdir. Bu ilişkiler, Hükümetin kuruluşundan yedi ay sonra bile hızında bir şey yitirmeden devam ediyor. TC başkentinde geçirdiği gün sayısından fazladır. Demirel de "On beş yıldır hiç dışarı çıkmadı, dünyayı tanımayan Türkiye'yi yönetemez" eleştirilerine yanıt olsun diye dış gezilere çıkıyor.

Dünya'da gözle görülebilir bir rekabet içinde her şey yeniden biçimleniyor. Bundan dolayı diplomasi nin öne çıkması "doğal" karşılanabilir. Ancak, çok gezenin de bir derdi vardır. Çok gezenlere bakıldığında görülen şudur: Her devlet, bu dönemden mümkün olduğunca büyük kazançlarla çıkmaya çalışıyor. TC diplomasisinin gayesi de bu doğrultudadır.

Fakat "kazanç" ile "zarar" bütün devletler için aynı anlama gelmiyor. Kimisi için "kazanç" dendiğinde akla gelen ilk şey, yeni pazarlara sahip olmaktır; kimisi için ise, varolanı yitirmeden bu dönemi atlama "kazanç" anlamına gelmektedir.

TC için durum nedir?

Varolanı güvenceye almış da yeni pazarlara mı açılıyor, yoksa var olanı yitirmemeyi hem kazanç hem de yeni pazarlar elde etmenin güvencesi mi sayıyor?

Orta derecede gelişmiş kapitalist bir ekonomiye sahip olan TC, kuşkusuz yeni pazarlar edinmenin önemini duyuyor-her kapitalist ekonomi, gelişmesinin

belli bir aşamasından sonra yeni pazarlara açılmayı ihtiyaç olarak siyasal iktidarın önüne koyar. Fakat TC bakımından bu ihtiyaç ile mevcut durum arasında kapatılması hayli güç bir mesafe vardır. Bu mesafeyi kapatan değil, gelişmesiyle daha da açan ve ondan kurtulmadıkça yeni pazarlar edinme olanağını ütopyaya dönüştüren en önemli engel ulusal kurtuluş hareketidir.

Ezilen bir halk olarak bağımsızlık ve özgürlük talebimiz ile Türk burjuvazisinin çıkarları ters orantılıdır. Kürdistan halkının bir adım ilerlemesi TC'nin iki adım gerilemesi demektir ya da burjuvazinin sömürü alanlarından mahrum edilmesi, Kürdistan halkının ve Türkiye proletaryasının biraz daha özgürlüğe yaklaşması demektir.

Bu durum, TC'yi, uluslararası alanda varolanı koruma çabası içinde olan ve daha da ilerlemek için bunu kaldıraç olarak algılayan devletler kategorisine koymaktadır. Demirel, daha muhalefettyken ANAP Hükümeti'ni; *"Dışarıyla kötü olarak Güneydoğu yangınına söndüremezsiniz, yangın içerde, söndürmek için dışarıyla iyi geçinmek zorundasınız"* diyerek uyarıyordu. Hükümeti kurduktan sonra düzenlenen ilk açık oturumda aynı şeyleri tekrarladı ve *"bir an önce hazırlıklar yapılarak bastırılmalıdır, biraz daha yaygınlaşırsa çok müşkülât çekeriz"* diyen A.Türkeş'ten farklı olarak söylediği tek şey "medeni dünyanın desteğini almadan bunu yapamazsınız" oldu.

Ortaya çıkan sonuç şudur:

1- TC'nin diplomatik girişimlerinin temelinde yatan tek amaç; ekonomik ve siyasal tavizler vererek "medeni" dünyanın desteğini almak ve ulusal kurtuluş hareketini bastırmaktır. Kıbrıs konusunda atması muhtemel geri adımların doğrudan bu durumla ilişkili olduğu açıktır. Çekiç Güç'ün kalması için verilen altı aylık sürenin gerçek nedeni, gizleme gereği duyulmaksızın en yetkili ağızlardan şöyle açıklanıyor: *"Çekiç Güç PKK'nın bastırılmasında bize yardımcı oluyor. Bu güçte yer alan devletler operasyonlar karşısında sessiz kalıyorlarsa tek nedeni topraklarımız (?) da olmalarıdır. Güney Kıbrıs'a yerleşip karşımızda yer alsalardı daha mı iyi olurdu?"*

2- TC'nin diplomatik ilişkileri Kürdistan devriminin uluslararası boyutunu yansıtmaktadır. İçerde olduğu kadar dışarda da desteğe ihtiyaç duyması, devrimin, kendi coğrafyası dışına taşıdığı ve dünyanın politik güçlerini olumlu ve olumsuz yönde-henüz alt düzeyde de olsa-aynıştırdığı ifade ediyor. Bu durum hep vardı ancak bu dönemde iyice somutlaşmıştır; TC ile ilişki içinde olan bütün devletler bu olguyu dikkate alarak politika yapmak durumunda kalyorlar.

Devrim ve Karşı-devrim mücadelesi şiddetlen-dikçe taraflar yeniden derlenir. Yeni bir "ayrışma ve bütünleşme" kendisini dayatır. Yeniden konumlanma, ayrışma ve bütünleşme yalnızca savaş gücünün göreve göre organize edilmesi değildir. Savaş alanında olduğu gibi siyasal alanda da yeniden konumlan-

ma zorunludur ve süregelen esnek tutumlar bir yana bırakılarak siyasal hedeflerde, propaganda ve ajitasyonda netleşme olmazsa olmaz önemdedir. Böyle dönemlerde ayrışma, aynı zamanda tarafların kendi içine yönelik bir hesaplaşma olarak ortaya çıkar; istenmeyenler veya sürece ayak uyduramayanlar, aykırı davranışlar ayıklanır, susturulur veya bastırılır.

Son günlerde Demirel'in yanısıra birçok resmi ve yarı-resmi kurum ve kuruluş, Özal'ın, devletin çalışması önünde ciddi bir engel haline geldiğini ve böyle devam ederse Sonbahar'da Köşk'ten indireceğini işliyor. Yapılan kamuoyu (!) yoklamalarıyla elde edilen sonuçlar Demokles'in kılıcı gibi Özal'ın başında sallandırılıyor. Verilen mesaj açıktır: "Aynı tavrı sürdürürsen ansızın yerinden olabilirsin!"

Burda önemli olan Özal'ın indirilmesi değil, buna gerekçe gösterilen "aynı tavrı sürdürürsen"dir. Nedir bu "aynı tavır"?

Görüldüğü kadarıyla "aynı tavır"la anlatılmak istenen, Özal'ın eskisi gibi (ANAP iktidarı dönemindeki gibi) Hükümeti yönlendirme gayreti ve bunu başarmak için de kararnameleri onaylamayarak "yeniden görüşülmek üzere" Meclis'e geri göndermesidir. Gerçekte, burjuva fraksiyonları arasında iktidar avantajlarından yararlanarak karşı tarafı pasifize etmek gibi bir didişme hep vardır. Özal'ın tutumu bir yönüyle böyledir. Ancak bundan dolayı "devlet işleri" tıkanıyor değildir. Özal'a karşı açılan isyan bayrağının nedeni "devlet işlerinin tıkanması" hiç değildir. Devlet köyleri bombalamada, Küçükarmutlu gibi mahalleleri kuşatmada, İzmir'i Kürt nüfusundan arındırma, Kontr-gerilla faaliyetlerinde, işçi çıkarmada ve alabildiğince zam yapmada tıkr tıkr işliyor. Bu konularda hiç bir sorun yok ve bütün bu uygulamalar Özal tarafından destekleniyor. Özal'a karşı sindirme operasyonunu "zamlardan dolayı halkın dikkatini başka yöne çekmek amacı"na bağlamaksa oldukça yüzeysel bir yaklaşım. Devletin bütünlüğünü sağlamak durumunda olan burjuvazi, artık halk tarafından "kader" sayılan zamlar nedeniyle kendi kurumlarını yıpratmayı göze alamaz.

Kapitalist toplumda her şey doğru biçimiyle değil, çarpıtılarak kamuoyuna yansıtılır. Söylenenlerle olanlar arasında paralellik olabilir ancak gerçek neden ve amaç hep gizli tutulur. Gerçek nedeni ve amacı anlamak için ya söylenen ve gösterilenleri tersine çevirmek gerekir ya da yakıcı bir hal almış ama ısrarla gözden irak tutulan ve didişmeyle ilişkilendirilmeyen olguyu irdelemek gerekir.

TC'nin en önemli sorunu, "yok edeceğim" iddiasıyla karşısında durduğu ulusal kurtuluş hareketidir. Kürdistan'ı yönetmede bir "yönetemezlik" krizi içindedir ve krizin derinleşmesiyle "devlet işlerinin tıkanması" ve bundan dolayı da burjuvazinin kendi içine yönelerek belli kesimlerini bastırması veya pasifize etmesi arasında eşit işaret vardır. Tarihe bakıldığında bu durum çok açık bir şekilde görülebilir. TC, ulusal kurtuluş hareketlerini bastırmaya kalkıştığı her

dönemde kendisine de yönelmiş ve sürece ayak uydurmada kararsız davranışları elimine etmiştir.

Bu, ulusal kurtuluş hareketinin varmış olduğu düzeyi gözler önüne seren bir başka olgudur. Karşı-devrim cephesindeki hesaplaşma "düşük yoğunluklu"dur ancak açık olarak uç vermeye başlamıştır ve devrim mücadelesine bağlı olarak bir seyir izleyeceği görülmektedir.

3- Dönemin özelliğini ve ulusal kurtuluş hareketinin varmış olduğu düzeyi gözler önüne seren bir diğer olgu, karşı-devrim cephesinin günlük-fiili uygulamalarında somutlaşıyor.

Uluslararası alanda "medenî" dünyanın desteğini almak için verebileceğinin azamisini veren TC, içerde, Türk kamuoyunun desteğini almak-daha doğru bir deyişle kamuoyunu iktidarı desteklemeye zorlamak için ideolojik olarak şovenizmi, propaganda olarak "yeneceğiz"i, uygulama olarak da şiddeti ortaya koyuyor. Şovenizm dalgası yükseldikçe hem imha politikasını yoğunlaştırıyor hem de demokrat kamuoyunu bastırıyor. Devletin politikasına karşı olan bütün güçlere, SP örneğinde olduğu gibi, politika yapma hakkı tanımıyor. "Bölücülük" yapmıyor olmak yetmiyor; devletin yürüttüğü politikaya destek vermek TC vatandaşı olmanın yeni bir kriteri olarak ortaya konuyor.

Bunun anlamı, toplumun belli bir kesiminin, bizat devlet tarafından devrim cephesine itilmesidir. Tercihe zorlananların hepsi salt bundan dolayı devrim cephesine akacak değildirler; muhtemelen bir kesim sinecektir ancak demokrasi kavgasında kararlı olan sınıf ve tabakalar kendi sorunlarıyla ulusal sorun arasındaki zorunlu ilişkiyi daha somut kavrayacaklardır. Devlet nasıl devrimci-demokrat ve hatta taraflılarına karşısına almadan-yani bunları gözden çıkarmadan ulusal hareketi bastıramayacağına karar vermişse, işçi-emekçi, devrimci-demokrat ve hatta pasif kesimler de, ulusal kurtuluş hareketini sahiplenmeden ve onunla aynı mücadele cephesinde birleşmeden demokrasi mücadelesini yürütemeyeceklerini her gün biraz daha anlayacaklardır.

Direnış-Karşı önlemler-İlerleme

Başka Türü Olamaz mıydı?

Karşı-devrimin manevraları hem UKM'nin varmış olduğu düzeyi hem de UKM'ni tasfiye için alınan önlemleri ortaya koymaktadır. Bunu görmek ve buna göre konumlanmak temel önemdedir.

Böyle dönemlerde, yerleşiklik kazanan ve adeta alışkanlık yaratan taktik ve yöntemlerin değiştirilmesi gerektiğinde, buna hazır olmayan veya sürecin farklı gelişmesinden yana olanlar tarafından "başka türlü olmaz mıydı" sorusu hep sorulur. Niyet iyi olsa da, başka türlü olamayacağı konusunda ikna olunmadıkça sonuç kötüdür: Kararsızlık!

Devrim mücadelesinin gelişim seyrine daha başlangıçta işaret edilmesi tam da bu nedenledir. Bugün

olmasa yarın ama mulaka, eğer taraflar daha başka bir çözüm üzerinde anlaşmaya varmamışlarsa, böyle-sine bir hesaplaşma yaşanmak durumundaydı. Yukarıda ortaya konulan durum ışığında şöyle sormak daha doğru olur: Statüko içinde olsa bile, hiç bir çözüm biçimine yanaşmayan TC, bu duruma daha ne kadar tahammül edebilirdi? Ya da hem TC ve hem de PKK, ulusal uyanışın bu düzeyi karşısında eskisi gibi davranmayı sürdürebilir miydi?

Devlet, gerilla savaşı karşısında belli bir deneyim edinmekle birlikte, ulusal uyanışın kitlesel boyutu ve bunun yarattığı uluslararası meşruiyet karşısında yetersiz kaldığını ve eğer önlem almazsa iyice gerileyeceğini '90 Mart direnişleriyle anlamış durumdaydı. İçinde bulunduğumuz döneme burdan kalkılarak bakıldığında '92 Newroz katliamının hem bir sonuç hem de bir başlangıç olduğu rahatlıkla görülebilir. PKK bakımından da durum pek farklı değil; artan savaş kapasitesi, örgütsel ve siyasal etkinliği ve kitle eylemliliğiyle, karşı-devrim güçlerini yıpratma ve demoralize etmek amaçlı taktiği sürgit kullanamazdı. Birden bire değişti gibi görünen durum, aslında, mücadelenin gelişimiyle ortaya çıkan ve bütün tarafları "eskisi gibi davranamaz" hale getiren devrim sürecidir.

Bu dönemde, süreç, statüko için çözümlere değil de daha yoğun bir çatışmaya varmışsa, bütün dikkatler karşı-devrimin manevraları üzerinde toplanmak durumundadır. Şu soru ciddi bir biçimde sorulmalı ve yanıt bulunmalıdır: Stoküko içi "çözüm" önerileriyle döneme karşı durmak ve Kürdistan halkını daha üst bir düzeyde örgütlemek mümkün müdür?

Devrimlerin temel sorunu

Bütün devrimlerin temel sorunu var olan düzenden kopuş sorunudur. Düzenden kopmayan ve geri dönmek üzere gemilerini yakmayan hiç bir devrim başarıya ulaşamaz. İktidar olunabilir ya da bizim için geçerli olmak üzere, düzenin sınırları içinde bir takım ulusal haklar elde edilebilir ama kopuş sağlanamıyorsa yeni bir toplum kurulamaz.

Kopuştan anlaşılması gereken belli bir ulusal bilinçlenme düzeyine erişme ve düzeni zorlama olayı değildir. Kopuş, farklı bir toplumsal düzen kurmak üzere toplumun siyasette, ideolojide ve kültürde kendine özgü örgütlenişidir. Devrimin kendine özgü örgütleniş ve kurumlaşması gibi başarısı da kopuşun yaratılmasına bağlıdır.

K.Kürdistan'da sistemden kopuş sürecinin tarihi eskiye, birçok siyasal örgütlenmenin bağımsız-birleşik-demokratik Kürdistan şiarıyla ortaya çıktığı '70'lere dayanır. Aydınlanmış unsurlara özgü bu kopuşun kitlelere mal olması ve pratik-politik alana yansımaları, TC'nin SS kararnamele dizisiyle karşı durmaya çalıştığı '90 Mart direnişlerine tekabül eder. Ancak, bütün kopuş süreçlerinde gözlemlendiği gibi '90 kopuşu net değil bulaşık nitelik taşıyordu. Yeni bir toplumun nüvelerini taşımakla birlikte eskinin ağırli-

ğı altındaydı ve yeniden ama bir başka biçimde-ehlileştirilmiş haliyle düzene entegre olmanın dinamiklerine sahipti (Daha geniş bilgi için bkz. TS, sayı. 3)

Mart Direnişleri'nden sonra bu sürecin layıkıyla değerlendirildiği pek söylenemez. Nicelik olarak bir gelişme sağlandı ancak bu niceliğe gerçek kopuşu temsil eden bir nitelik verilemedi. 20 Ekim Seçimleri'nde izlenen SHP ile "ittifak" politikası ise her şeyin üzerine tuz-biber ekmiştir. Ulusal demokratik bir bilinç taşınmasına karşın TC partilerinden kopan kitle, stratejik bakımdan kesinlikle yanlış, taktik olarak stratejik bakımdan yoksun bir politikayla ve salt "daha demokratik(!) bir ortam" umuduyla yeniden rejime yanaştırılmıştır. Newroz katliamına karşın, son yerel seçimlerde, bazı yerlerde, örneğin Van'da, aynı politikanın izlenmesi ise hiç olumlanmayacak, uzun vadeli çıkarlar bir yana, Kürt halkının günlük taleplerini gözetmediğinden ciddi biçimde kuşku duyulması gereken bir vakadır.

Yanlış yapılmaz diye bir kural yoktur, yanlış yapılabilir ama doğusu odur ki, yanlış telafi etmenin yolları aranır. Devletin "yok edeceğim" iddiasıyla yeniden konumlandığı bu dönemde geçmişte yapılan yanlışları telafi etmenin yeni bir olanağı doğmuştur. Kopuşu bizzat devlet sağlıyor ve üstelik oldukça sığ, günümüz koşullarına uymayan politika ve idelolojiye umut bağlayarak... Bu ideoloji ve politika, bir bütün olarak Kürt halkının yanısıra devrimci-demokratik Türk kamuoyunu ve emekçilerini de karşıya alıyor. Saldırgan bir görünümde olmasına karşın aslında savunmadadır ve daha da savunmaya itilmesi mümkündür.

Yeniden Konumlanmanın Kriterleri

Olanak, her zaman başarının kendisi değildir; devrimin çıkarları gözetilerek taktik belirlenirse olumlu bir sonuç alınabilir. Taktiği hayata geçiren devrimci güçlerdir ama onları da kararlı kılan stratejik donanımdır. Nasıl bir strateji kitlelerin önüne konmalıdır? Ya da kopuş denilen olay, Kürdistan halkının çıkarlarını temsil etmesi anlamında, hangi kriterlere dayanır?

Her şeyden önce yapılması gereken şudur: Bugüne kadar önerilen statüko içi çözümler bir yana bırakılmalı, ilerlemenin önünde engel telakki edilerek bir daha sözü edilmemek üzere "unutulmalı"dır. Ulusal kurtuluş mücadelesi aynı zamanda, bir halkın, kendisiyle ve tarihiyle hesaplaşmasıdır. Marx'ın dediği gibi, "yalnız yaşayanlardan değil, ölümlerden de" çekiyoruz. Geçmişe damgasını vuran, bugün ağırlığı altında ezildiğimiz anlayış ve olgulardan biri, "bağımsızlık" talebiyle ayaklanmak "ayrılmak istemiyoruz" diyerek bitirmektir. Yaşamakta olduğumuz

"dertlerin" ve "acıların", geçmiş kuşakların kabul edip bize devrettiği ama bugün taşımak zorunda olmadığımız sömürgeci ilişkiler olduğunu unutmamalıyız. Bizzat bu ilişkiler tarafından gelenek haline getirilmiş düşünüş ve davranış biçimlerini terk etmek zorundayız.

Sosyalistler olarak bizler tarafından haykırıldığı için değil, Kürdistan halkının gerçek çıkarlarına ters düştüğü ve biricik kurtuluş yolunu gölgelediği için; kendimizi yeni bir toplum olarak örgütlemeyi ve bugün sonuçları nedeniyle çektiğimiz "dertlerin" ve "acıların" yaratacısı olan geçmişimizle hesaplaşmayı önlediği için; bundan sonra kendi tarihimizi yapmak amacıyla başkaldırdığımız sömürgeci-kapitalist düzene yeniden entegre olmamızı içerdiği için statükocu çözümleri terk etmeliyiz!

TC'nin; "Ben sizinle istediğiniz koşullarda yaşamayı kabul etmiyorum; sizi, istediğim koşullarda yaşamaya mecbur edeceğim" dediği bir dönemde "ayrılmak istemiyoruz" da ısrar etmek veya "PKK bastırılırsa güzel günler gelir" sanmak boş bir bekle-yiştir. Mücadele gibi hedef de radikal olmak durumdadır. Sorunun bilincinde olanlar bağımsızlığı ve özgürlüğü somut bir hedef olarak ortaya koymaktan kaçınırlarsa, kitlelerin bunu kendiliğinden kavraması olanaksızdır. Saldırlar karşısında direnmek ve aşmak sadece taze güçler edinmek değildir, aynı zamanda ve esas olarak halkı daha ileri bir siyasal bilinçte erıştirmektedir.

Bunun anlamı şudur: Halk, bu dönem aşıldığında, bütün dünya halklarının sahip olduğu vatan olgusundan ve kendini yönetme hakkından mahrum edildiğini bilince çıkarmalı ve TC'ye şunu söyleyebilirdir: Senin yönetmediğin Türk emekçileriyle demokratik bir düzende eşit koşullarda yaşamaya hazırım ama sen, bütün zamanların suçlusu olarak ülkemdeki varlığın sürdürdüğün müddetçe, layık olduğum biçimde yaşamak için karşına bir devlet olarak çıkacağım Kazınılan mevzilerde tutunmak ve daha da ilerlemek için temel görev, halkın, bu bilinç düzeyine erıştırilmesidir.

Yasallık mı istiyorsunuz?

Yoksa özerklik mi?

Gönlünüzde federasyon mu yatıyor?

Ama bütün bunlar kendisiyle hesaplaşmış, geçmişin ve bugünün bütün yanılısamlarından arınarak haklarının bilincine varmış, ayakları üzerinde durabilen bir halkla yapılabilir. Böyle bir halk iradesi ortada yoksa veya bütün çabalar bu doğrultuya yöneltilmiyorsa, değil federasyon, reform bile yapılamaz. Bağımsızlık ve sosyalizmi Kürdistan emekçilerinin ve biz sosyalistlerin sorunu olarak adedebilirsiniz ama böyle bir halka herkesin ihtiyacı vardır.

SADDAM ANTI- EMPERYALİST Mİ?

G.Bush'un Irak-İran Savaşında Saddam'a Nasihatı Ve ABD'nin Irak'a Yaptığı silah Ve Ekonomik yardımlar.

C. Seydo

Saddam, ABD'nin ünlü "düşman"larından biri olan İran ile savaş içinde iken, dönemin (1986) ABD başkan yardımcısı G.Bush idi. Bush'un Saddam'la çok iyi ilişkileri vardı. Son aylarda ABD basınına sızan yeni haberlere göre G.Bush, Ortadoğu'ya o tarihte yaptığı bir gezide ünlü uçaklarından Mısır devlet başkanı Hüsnü Mübarek ve Ürdün Kralı aracılığıyla, "Saddam'ın İran'a karşı daha yoğun hava saldırılarını yapmasını nasihat (siz direktif diye okuyun yn.) ediyor". "G.Bush'un böyle bir nasihata gerek görmesinin altında yatan gerçek, ABD destekli Irak'ın, İran'a karşı 1980'de başlattığı haksız savaşta, İran'ın her geçen gün yeni mevziler kazanması ve Irak'ın savaşta kayıp etmesinden duyduğu korku idi."

ABD gizli haber servislerinin Bağdat rejimine

"İran savaş gücü ve cephedeki hareketlilik hakkında sağlamış olduğu askeri bilgiler, Saddam tarafından iyi değerlendirilmiyor." Bu durum dönemin Reagan hükümetini bayağı rahatsız etmiş olduğu için, G.Bush böyle bir nasihatta bulunma zorunluluğunu duyuyor.

Los Angeles Times gazetesi, "Bağdat rejimi G.Bush'un bu isteğini çok geçmeden yerine getirdi; ve bir hafta sonra Irak uçaklarının İran'daki sivil hedeflere yönelik hava saldırılarını yoğunlaştırdı" ğını yazıyor.

Gazeteye göre; ABD, Irak'a yardımlarını sadece İran ile savaş içinde iken değil, savaştan sonra da sürdürüyor. Örneğin: "1983'den 1990 Ağustos'una (Yani Kuveyt İşgaline) kadar ABD, Irak'a tam 5 milyar dolarlık tarım kredisi veriyor".

"Bugün yapılan araştırmalardan anlaşılıyor ki, Irak bu kredinin büyük bir bölümünü silah ve ABD'den çok gelişmiş teknolojik askeri malzeme alımı için harcamıştır. Ki Irak'ın bu teknolojiyi, nükleer silah geliştirme programında kullandığı da ortaya çıkmıştır".

Basına sızan bu bilgiler bugünlerde, temsilciler meclisinin isteği üzerine seçilecek bir hukuk komisyonu tarafından araştırılacaktır.

ABD'in Saddam diktatörüne yardımı bununla bitmiyor. "ABD'deki bir İtalyan Bankası (Banca Nazionale Del Lavoro) Atalanta şubesinin önceki şefi Chirstopher Drogual, Reagan hükümetinin garanti vermesi üzerine Irak'a birkaç milyar dolarlık borç verdiğini itiraf ediyor." Banca Nazionale'nun "bürosunda federal araştırma komisyonu tarafından yapılan bir aramada, bunu doğrulayan birçok belge de, ele geçirilmiş durumda. Bu extradane gelen paralara da Irak yine silah almış" olduğunu belirtiyor gazete.

"Irak-İran savaşı başladığı ilk yıllarda tarfsız görülmeye çalışan ABD -ki dönemin başkan yardımcılığı G.Bush yapıyordu- çok geçmeden taraflı olduğunu pratikte yaptıkları ile ortaya koydu.

"1982'de ABD, terörist devletler listesinden Irak'ın ismini siliyor. Aynı yıl sonunda ABD tarım bakanlığı tarafından kredi garantisi, ve Irak'a ABD'nin tarımsal ürünlerini alma olanakları sağlanıyor."

"1984'de, ABD ile Irak arasında diplomatik ilişkiler sağlandı. Aynı yıl dönemin Başkanı R.Reagan CIA'nın Irak gizli istihbaratına yardım etmesini ve bilgi vermesini istedi." "ABD, Irak ile ticari ilişkilerini, Irak'ın, kuzeydeki sivil Kürt halkına karşı kimyasal silah kullanmasından sonra da sürdürüyor."

Halepçe'nin suçsuz 5.000 sivil zehirli gazla katledildikten bir yıl sonra, "Demokrat Parti'nin milletvekillerinden Henry B. Gonzales'in basına açıkladığı belgelere göre, 1989 Ekim'inde G. Bush, bir ulusal güvenlik direktifi vererek, Irak'la ekonomik ilişkilerin dahadageleştirilemesini emrediyor."

"Bundan hemen bir ay sonra, Irak'a 1 milyar dolarlık extra kredi verildi."

H.B. Gonzales'in basına açıkladığı belgelerden birine göre; "Tarım Bakanlığı'nun Nisan 1990 tarihli iç raporları gösteriyor ki, Banca Nazionale Del Lavoro'nun, Irak'a verdiği krediler nedeni ile açılan soruşturma hasır altı ediliyor. Soruşturma, savaşın bittiği 28 Şubat 1991'e kadar da açılmıyor."

Örneğin, Los Angeles Times'in yazdığına göre; "G.Bush ve bakanları (J.Baker gibi) ABD'nin ticaret ve savunma bakanlığına Irak'a ileri düzeyde teknolojik malzeme satması için baskı yapıyor."

"Yine gizlilik damgası vurulmuş belgeler gösteriyor ki, G.Bush'un bizzat kendisi, ABD'nin federal ihracat ve ithalat bankasından, 1983 ve 1986'da olmak üzere iki kez Irak'a yardım edilmesini rica etti" (1)

ABD'nin, Irak'a sağladığı destek siyasi ve ekonomik yardımlarla sınırlı değildi. Irak-Iran savaşında bizzat pratikte Irak'ı, İran karşısında savundu. 1988 yazında Irak'ın, İran karşısında gerilediğini gören ABD, bölgeye kendi savaş filolarını göndererek, İran'ın ilerlemesini engellemeye çalıştı. Filoların kalkan savaş helikopterleri İran'ın savaş gemilerini vuruyordu. Bununlada kalınmayıp, aynı yıl bir İran yolcu uçağı ABD'nin savaş gemisi tarafından düşürüldü. 290 suçsuz insan can verirken, ABD, uçağın uluslararası sularda olduğunu iddia etti. Neki, bugün bizzat dönemin amirallerinden William Crawe, ABC televizyonuna; "düşürülen İran yolcu uçağının İran hava sahasında bulunduğunu..." (2) açıklıyordu.

ABD emperyalizminin başı G. Bush ve hükümetinin sömürgeci Irak devleti ile kurulan siyasi ilişkiler ve ekonomik, teknik yardımlarda baş rolü oynadığı apaçık ortadadır, Saddam'ın askeri, siyasi ve ekonomik olarak güçlenmesinde, İran'a karşı 8 yıl kıran kıran savaş yürütüebilme, Kürdistan'da zehirli gazlarla binlerce insanı katledebilme, nükleer silah üretebilecek teknolojiyi elde edebilme, ve son olarak Kuveyti işgal ve ilhak edebilme gücünün ve becerisinin arkasında ABD emperyalizminin bulunduğu apaçık görülmektedir. Eğer ABD ve diğer emperyalistler Saddam'ı bazı nedenlerden dolayı karşılarına almasalardı, Saddam'ın onlarla hiçbir sorunu olmayacaktı. Saddam'la emperyalistlerin çatışmasının temelinde, kimilerin sandığı gibi, Onun anti-emperyalistliği değil, tersine, altı çokça çizilip belirtilen emperyalist emeller peşinde olması idi.

Ortaya çıkan gizil tutanaklar; CIA'nın Irak gizli istihbaratı ile işbirliğinin 1990 Kuveyt'in işgal edildiği tarihe kadar sürdüğünü gösteriyor. Bu demektir ki, ABD, Irak'ın Kuveyt'i işgal edeceğinden de haberdar. ABD'nin işgale karşı niye önlem almadığı ise tümüyle tartışmalı. Çünkü, ABD'nin, Saddam'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesine göz yumduğu, hatta sessizce onayladığı doğrultusunda kuşkularda var. İşgal döneminde ABD'nin Bağdat büyükelçisinin bu kuşkulardan dolayı, temsilciler meclisi tarafından sorguya çekildiği de biliniyor. Yukardaki belgeler ör-

neğinde olduğu gibi, ABD'nin, Kuveyt işgali için Saddam'a yeşil ışık yattığı yönünde yeni kanıtlar ortaya çıktığı zaman şaşırılmamak gerekir. Bu, kesin kanıtlara dayanmayan, ancak akılda tutulması gereken önemli bir varsayımdır.

Bütün bunlar ortaya koyuyor ki, Saddam'ın siyasi, askeri ve ekonomik olarak ayakta kalması ABD sayesinde olmuştur. ABD ile Irak arasında önem tüm alanlarda bir işbirliği sözkonusudur. Saddam'da bu ilişkilerin oluşumunda baş rolü oynuyor. Yukardaki belgeler gösteriyor ki, Sovyetler'e, ABD ve diğer emperyalistlere ekonomik askeri, teknolojik ve siyasi olarak bağlı bulunan Saddam diktatörlüğünün, tüm bu devletleri karşısına alması, Irak için bir kadastorof olacaktır. Saddam bunu çok iyi biliyordu. ABD ve diğer emperyalist patronlarına rağmen, Saddam'ın Kuveyt'i zapt-rapt etme macerasına çıkabilmesi inandırıcı değildir. İşte bu nedenle, birçok politik yorumcunun görüşü, Saddam'ın ABD tarafından oyuna getirildiği; Kuveyt işgali öncesi, işgale onay verdiği, ama aslında bununla amacının ; a) İran'la savaşın sona ermesiyle birlikte ABD için Ortadoğu'da rolü biten Saddam'ı askeri olarak güçsüz düşürmek. (Çünkü, ABD, kendisinin sağladığı ekonomik ve teknolojik olanaklarla Irak'ın, İsrail, S.Arabistan gibi uşak devletler için bir tehdit unsuru oluşturduğunu çok iyi biliyordu.) b) Sovyetlerin çökmesiyle birlikte Dünyaya tek süper güç olduğu kanıtlanmak; c) İstikrarsız olan Ortadoğu'ya çeki düzen vermek olduğu yönündedir.

Bu belgeler ışığında Saddam'ın anti-emperyalist olup olmadığına bir kez daha değinmekte yarar var.

Bilindiği gibi, Türk Solundan D.Perinçek, Y.Küçük ve Yeni Demokrasi dergisi (şimdiki Partizan) Körfez krizinde Saddam'ı "anti-emperyalist"tir gerekçesi ile açık yada gizli olarak desteklemişlerdi. Aslında Saddam'ın anti-emperyalist olduğu tezinin çürük olduğunu yukardaki belgeler kanıtlamış durumda. On yıl emperyalizmin işbirlikçisi olacaksınız ve her alanda ilişki içinde bulunacaksınız ama, bir gün içinde "anti-emperyalist" ve "nesnel olarak halkların müttefiği" olup çıkacaksınız. Bu toplumsal olaylarda mucize bir olay olsa gerek. İşgal ve ilhak amacıyla emperyalistlerle çeleşkiye ve çatışmaya girmek, anti-emperyalistlik değil, sömürgeci ve emperyalist iki gücün çıkar çelişkisidir. Ancak, sosyalistlik adına, anti-ABD'ci olmak adına, sömürgeci Saddam' ile bütünleşip özgürlük için ayağa kalkan 4 milyonluk Kürdistanlı halka karşı olmakta vardır. Bu çarpık politikalardan dolayı, 2 milyon Kürdistanlı Saddam diktatörlüğünün zulmünden kaçarak İran ve Türkiye sınırına dayandığında ve yüzlerce çocuk, ihtiyar, kadın yollarda öldüğünde, bu "sosyalist"lerden pek ses çıkmıyordu. Dünyanın öbür ucunda olan bir olay karşısında, enternasyonalistliklerini (!!!) kanıtlamak için harekete geçen bu baylarımız, burunlarının di-

bindeki zulme, "anti-emperyalist"tir gerekçesiyle ses-siz kalarak ne "büyük enternasyonalist" olduklarını ortaya koyuyorlar.

Türk Solu'ndan aynı kesimlerin G. Kürdistan'daki genel seçimler ile ilgili değerlendirmelerinde de benzer çarpıklığı görmek mümkün. Örneğin; D. Perinçek ve F. İlsever yönetimindeki 2000'ne Doğru dergisinin 22. sayısında şunlar yer alıyor: "*Bugün dünyada ezen-ezilen ayrımı yapmayan ve safını net bir biçimde ezilenlerden yana belirlemeyen hiçbir ulusal kurtuluş hareketinin başarı şansı yoktur.*"

"*Ezilen uluslar için bugün en büyük sorun, olaylara dünya ölçeğinde değil, kendi dar pencerelerinden bakmaktır... Aslında Kürtlerin, bu dar bakış yüzünden üç kez ABD tarafından yüzüstü bırakılmaları...*" (3)

Bunlar genel doğrulardır ve sosyalistim diyen herkesin bu yönde politika yapması kaçınılmazdır. Neki, her zaman olduğu gibi en büyük problem söylemekle yapmak arasında ortaya çıkıyor. Perinçek ve İlsever'in handikapı da buradadır. İlsever, G. Kürdistan'daki ulusal hareketin "**safını net bir biçimde ezilenlerden yana belirlemediği**"ni ve soruna "**dar**" baktığını iddia ediyor ve bu noktadan hareketi eleştiriyor. Tam olmasada G. Kürdistanlı hareketlerin bazılarına bizim de benzer anlayış nedeniyle eleştirilerimiz oldu/oluyor. Ancak bir gücün politikasını eleştirirken, onun yerine önerdiğin, dahası senin uyguladığın politika da önemlidir. Bu eleştirinin tutarlılığı açısından büyük önem taşır. İşte bu noktada S. Parti'nin (şimdiki İşçi Partisi'nin) bu iki temsilcisi kendilerini ele veriyorlar. Çünkü kendilerinin Saddam karşısındaki tavırları hiçte "**ezilenlerden yana saf tutmayla**" bağdaşmıyor. Bu tavır kendisini Körfez Krizi sırasında pratik olarak açığa vurduğu gibi, bugünde Güney Kürdistan'daki seçim konusunda açığa vuruyor. Bu tavır "**Üç dünya teorisine**" dayanıyor. Bilindiği gibi bu teori, dünya ve ülke içindeki sınıf mücadelesini geri plana iter, devletler arasındaki çelişkiler üzerine pragmatik, oportünist bir politika önerir. Nitekim; surf emperyalistlerle savaşıyor diye Saddam'a destek verme, emperyalistlerle ilişkili diyerek te Irak emekçilerinin ve ezilenlerinin mücadelesine tavır alma bu teorisinin ürünüdür. Elbette, bizde, ulusal güçlerin emperyalistlerin politikalarına alet olmalarını doğru görmüyoruz. Ancak yakın sürece kadar ulusal güçlerin emperyalistlerle aynı politikayı yürüttüklerini kimse iddia edemez. Ama "emperyalistlerle ilişkileri var" denilebilir. Öncelikle her ilişki "işbirlikçilik" değildir. Ayrıca burjuva önderlikli bir ulusal hareketin bu tür ilişkiler içerisine girmeside okadar anormal değildir. Bu hep böyle olacak demiyoruz. Tam tersine hareketin sınıfsal konumu kaypak bir politika izlemeye müsaittir. Fakat bu durum, günümüzde ulusal hareketin daha çok halkımızın istemlerinin zorlaması altında atıkları ulusal-demokratik adımları karalamamız anlamına

gelmez. Güneydeki seçimlerde tamamen, Kürt halkının istemlerinin ürünüdür. Seçimlerin ertelenmesine halkın gösterdiği tepki ve seçimlere katılım oranının yüksekliği sanırsız söylediklerimizi doğrulamada yeterince kanıt oluşturmaktadır.

Perinçek, Körfez Savaşında, Saddam'ın, "dünya devrimini güçlendir"diğini, bu nedenle; başta Kürt halkı olmak üzere dünyadaki devrimci ve sosyalistlerin O'nu desteklemesi gerektiğini ve hatta Kürtlerin kendi cellatları olan sömürgeci BAAS Partisi ve Saddam ile birlikte emperyalizme karşı savaşmasını savunmuştu. Bugün, bu düşüncede bir değişiklik olmamıştır. G. Kürdistan hareketine ve seçimlere İlsever'in "soldan" eleştirisi de bu tavrın bir sonucudur. Ezilenlerden yana saf belirlemek ve sorunu dünya ölçeğinde ele almak, ezilen yığınların ezen sınıflara karşı devrimci mücadelesi ve sömürge-ezilen halkların sömürgecilğe ve emperyalizme karşı ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşımını sürdürmek ve desteklemekle mümkündür. Ama Perinçek ve İlsever'in desteklenmesini önerdikleri, BAAS Partisi ve başı Saddam, ne ezen sınıflara karşı bir savaş, nede emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşı veriyor, tam tersine, bölgede en kanlı diktatörlüklerden birini temsil ediyor. Saddam rejimi temsil ettiği sınıfların karakteri gereği sömürücü, işgalci ve sömürgecilerdir. Sadam diktatörlüğü Kürt ve İran halkına karşı kimyasal silah kullanmakla, dünyada (Hitler'in yahudileri, ABD'nin Japonları katlettikleri gibi) yığınları katleden rejimlerin yanında yerini almıştır. Kaldı ki, yukardaki belgelerin de kanıtladığı gibi, emperyalizmin kucağında büyümüş ve destek görmüş bir gücün emperyalizmle çelişkisi ancak ve ancak pazar paylaşım çelişkisi olabilir. Biz elbette bu çelişkiden yararlanırsız ancak çelişkinin hiç bir ucuna taraf olmayız.

Perinçek ve diğerlerini asıl korkutan; Kürtlerin dışardan yardım alarak, bağımsız bir Kürt devleti kurması ve "misak-ı milli"nin parçalanmasıdır. Bunun için Kürtlerin hakları sözkonusu olduğu zaman, Perinçek sömürgeci BAAS rejiminin devrim yoluyla yıkımını ve Kürtlerin bağımsız devlet olmada dahil, tüm haklarını savunmak yerine, Irak'ı ve Saddam'ı Kürtlere özerklik vermediği için eleştiriyor. K. Kürdistan'ın işgal eden TC'ye eleştiriside bunun benzeridir.

DIPNOTLAR

- 1) Aktaran : DN Washington muhabiri; Kurt Ma lerstedt)
- 2) aktaran: TT-Reuter, Haziran 1992)
- 3) Baş Yazı, F.ilsever. 2000'e Doğru, Sayı 22. 1992

DİPLOMASİ

F. BARAN

Ulusal sorunu uluslararası alana taşımak, Kürdistan halkı adına başarı sayılabilecek gelişmelerden biridir. Her şeyden önce bu durum, sömürgeci devletler aleyhine "davranış özgürlüğü'nün sınırlanmasına, ulusal kurtuluş hareketinin lehine, faaliyet alanının genişlemesine yol açar.

Fakat, sorun bu alana taşındıktan ve özellikle dünya yasallığına dayalı ve onu korumaya kararlı olan resmi platformlarda tartışılmaya başlandıktan sonra, başarı gibi görünen faaliyetin, yeni tehlikelerle karşı karşıya olduğu anlaşılır. Çünkü bu alan, yani diplomasi, önüne konulan sorunu ezilenin meşru istemlerine göre değil, başta kendi yasallığı olmak üzere, bu yasallığın bir üyesi ve en az diğerleri kadar savunucusu olan sömürgeci devletin isteklerini de hesaba katarak "çözüm" bulmaya çalışır.

Bu aşamada, sömürgeci devlet kadar ulusal kurtuluş hareketi de dünya nizamının selameti için prese alınır; o ana kadar yaşanmışların üstüne adeta bir kalem çekilir, gerçekte emperyalizmin çıkarlarını temsil eden çözüm, iki tarafın anlaşmak zorunda oldukları "makul bir anlaşma" olarak dayatılır.

Çok iyi biliniyor ki, özgürlüğü elinden alınmış ve kapitalist köleliğe mahkum edilmiş halkların bağımsızlık ve sosyalizm yürüyüşünün önünde fiilen savaşılan güç, yalnızca ilk engel anlamına gelir. Daha büyük engel ve aşılması birinciye göre daha güç olan ise; devreye girmesi için adeta davetiye çıkarılan, dünya emperyalist sistemini temsil eden "efendi kılıklı beyler" in "barışçıl çözüm" adına baş kaldıran halkları belli tavizlerle teskin etmeyi amaçlayan diplomatik faaliyettir. Nice halk, "kazandım" dediği anda bu "silahsız savaş" alanında yitirmiş ve eskisine göre daha sağlam bir şekilde kapitalist-emperyalist dünyaya bağlanmıştır.

Girmesi de Çıkması kadar Zor bir Platform;

Diplomasi masasından kurtulmak kadar oraya "layık" görülmek de güçtür. Kimi devletler -örneğin, dünya uluslarının alacağı herhangi bir kararı elinin tersiyle iterek "bu benim için geçerli değildir" diyebilmenin ayrıcalığına sahip olan ABD gibi- dünyayı yönetmek için "aralarında" konuşurlar. Kimi devletlerin rüyası, -örneğin, sonradan emperyalistleşmek isteyen TC gibi- bu ayrıcalıklı devletlerin toplandığı masaya kabul edilmektir. Ancak, sonuç alıcı diplomasi için yürütüldüğü bu alana kabul edilmek zor olduğundan, TC gibi devletler, yasallığı tanınmış olmasına karşın güvenceden yoksun olan varoluşlarını garantiye almak için gelecekle ilgili büyük devletlerden birine bağbağlarlar. Bu gibi devletler için diplomaside başarılı olmak bu koşulun yerine getirilmesine bağlıdır.

Halihazırda varlığı tanınmış olan devletler bakımından geçerli olan bu prosedür, "kendimizi yönetmek istiyoruz" talebiyle ortaya çıkan ezilen halklar için geçerli değildir. Biz ezilenler bakımından muhatap alınmak bir yana, hakkında konuşulan olmak bile belli bir zahmet çekeye bağlanmıştır. Eğer bir halk "hiç" sayılıyor ve buna karşın sesi çıkmıyorsa, hakkında konuşulmayı hak etmemiş demektir. "Ben varım" demek de yetmiyor; "bu halk ne istiyor?" sorusunu emperyalist güçlerin önüne koymak için ezilen halk, nüfusunun belli bir kısmını kurban olarak bu "ilahlar"a sunmak zorunda bırakılmıştır. Emperyalist güçler ancak bu durumda "düzeni tehdit eden birileri var" der ve "çözüm" için masaya davet ederler. Fakat mücadele burda kazanılmış olmaz. Emperyalizm yeni bir faturayla ortaya çıkar. Ezilen halkın varlığını tanımayı, "dünyada kurulu düzeni tanır ve uyarsan"a bağlar.

Yillardır mücadele veren Kürdistan halkı, "Paris Kürt Konferansı" ile birlikte "hakkında konuşulmaya değer" bir halk oldu. Henüz "uygar" ve "kendisini yönetme kapasitesinde" olmadığı için "öncelikle dinlemesini öğrenin" dendi. Daha da ileri gidip, "konuşmayı hak etmek için bütün silahlarınızdan ve aşırı taleplerden arının; bu küçük kıyafetinizle daha ciddi platformlara giremezsiniz" dediklerinde protesto edilebileceklerinden hiç korkmadılar. Ezilen ulus psikolojisine sahip davetlilerin bunu bir "lütuf" sayıp "makul" karşılayacaklarından emindiler.

Yanılmadıkları ortaya çıkıyor. Umudunu diplomasiye bağlayanlar, ona layık olmak için her gün biraz daha "aşırı talepler"den arınıyor ve kurtulmak için mücadele ettikleri dünya yasalığına bir başka biçimde yeniden entegre oluyorlar.

Diyalog değil, Güç İş Görür.

Diplomasi ve savaş, aynı madalyonun iki ayrı yüzüdür. Birinde güç çıplak olarak kullanılır, diğerinde aba altından gösterilen sopa gibidir; kullanılmaz ama hep gösterilir. Yöntem farklı olsa da amaç aynıdır: karşı tarafı istenilen anlaşmayı imzalamaya "ikna" etmek.

Ulusal sorunu uluslararası alana taşımak, Kürdistan halkı adına başarı sayılabilecek gelişmelerden biridir. Her şeyden önce bu durum, sömürgeci devletler aleyhine "davranış özgürlüğü"nü sınırlandırmasına, ulusal kurtuluş hareketinin lehine, faaliyet alanının genişlemesine yol açar.

Irak'ın durumu canlı bir örnektir. BM kimliğiyle ABD adına incelemelerde bulunan heyetin önüne çıkarılan her engel zor sopası gösterilerek aşıyor. Sırp'ların Bosna-Hersek'ten çekilmesini sağlamak için abluka uygulanıyor. TC'nin desteğini aldıktan sonra Karabağ'daki saldırılarını iyice artıran Azerbaycan, AĞİK toplantısında BM Barış Gücü'nün bölgeye yerleştirilmesi olasılığı ortaya çıkınca, o ana kadar reddetti "ateşkes" önerilerini "görüşmeye hazırız" şeklinde yanıtladı. Türkiye, daha şimdiden, Kıbrıs'a ilişkin görüşmelerin açmaza girmesi durumunda doğabilecek yaptırımları düşünüyor. Ucu görünen yaptırım sotasından korkmaya başlayan Hükümeti, Ecevit, "korkmayın Güvenlik Konseyi tarafından uygulanacak yaptırımların bir önemi yoktur." diyerek cesaretlendirmeye çalışıyor.

Diplomasi masasında söylenen her söz, söylenenin gücüyle ilişki içinde değerlendirilir. Sis-

temin yasalığını tanıyarak konuşmaya hak kazanmış kişi, konuşmaya başlamadan önce muhataplarının kimliğini gözden geçirir. Üslubu, karşı tarafın ekonomik, askeri ve siyasal nüfuzuna göre biçimlenir. Güney Kürdistan Hükümet Başkanı'nın "böyle bir hükümeti tanımiyoruz" diyen TC'yi "saygı duyuyoruz" şeklinde yanıtlaması ile Kıbrıs konusunda TC'ye "uyar mektubu" veren ABD'ye H.Çetin'in verdiği yanıt arasındaki üslup benzerliği, güç ilişkilerinin yanısıra, diplomasi dünyasındaki hiyerarşiye delâlet ediyor. En alttakiler, yalnızca en üsttekiler tarafından değil, ortada yer alanlarca da sistemin adabına uymaları için terbiye ediliyor.

Diplomatik Çözümün mantığı

Bu sistem gözönüne alınırsa, "diplomatik çözüm"ün mantığı az çok anlaşılabilir olur. Amaç, "bağcıyı dövmek değil, üzüm yemek" ise, günümüz diplomasiyi bunu gerçekleştirmenin en iyi aracıdır. Tarihler boyu "barış" dönemlerinin yayılma aracı olarak iş görmüş olan diplomasi denilebilir ki günümüz dünyasında en "yetkin" ve "etkin" dönemini yaşamaktadır.

Savaş, bir halkı yalnızca esaret altına almaz, aynı zamanda onun önüne eşaretten nasıl kurtulacağını çözümü de koyar. Sömürge halklarının emperyalizme karşı mücadelesi bu gerçeği anlatır. Zorla fethedilenler, fethedenlerden ancak zor yoluyla kurtulabileceklerini bizzat emperyalist-sömürgeci devletlerin zoru sayesinde öğrendiler. Öyle ki, 20.yy, proleter devrimlerin yanısıra, ezilen halkların muhatap oldukları sömürgeci zordan edindikleri tecrübenin denendiği ve olumlu sonuçların alındığı bir yüzyıl oldu. İngiltere'den ABD'ye, Fransa'dan İtalya'ya kadar bütün emperyalist-sömürgeci devletler halkların mücadelesi karşısında zora dayalı üstünlüklerini kesin olarak yitirdiklerini anladılar.

"Diplomatik çözüm" de emperyalist sömürgeci devletlerin çıkardıkları dersi ifade ediyor. Klasik sömürgecilik karşısında yensömürgecilik ne ise, "en iyi çözüm bastırmadır"da ifadesini bulan zora dayalı egemenlik karşısında "diplomatik çözüm"de odur. Amaç, esir alınan halklara, esaretten kurtulmalarını sağlayacak hiçbir araç vermemektir. Bunun en geçerli yolu "diplomatik" veya "barışçıl çözüm" örtüsü altında hareketi masa başına çekmek ve gücünden arındırdıktan sonra aba altından sopa gösterek kapitalist pazar içinde "uygar bir ulus" olarak yaşamaya "ikna" etmektir. Egemenliğin en kötüsü ve bilincine varılıp ortadan kaldırılmasının en güç biçimi, diplomatik çözüme mahkum edilen "liderler" şahsında bir halkı köle gibi yaşamaya ikna etmektir. Böyle bir kölelikten kurtulmak, en vahşi yöntemlerle sürdürülenden kurtulmaktan daha zordur. Köle olduğunu bilmeyen birine durumunu kavratmak ve özgürlük

için ayağa kaldırmak olanaklıdır ancak köle olarak yaşamaya inandırılmış biri için bu sözkonusu olamaz. Gandi'nin dediği gibi, "dünyanın en zor işi, uyuyor gibi görünenleri uyandırmaktır."

Diplomasi masasında "barışçıl çözüm" adına gerçekleştirilmeye çalışılan, uyananları "uyuyor gibi görünenler" haline getirmektir.

Nasıl bir diplomatik politika

Emperyalist sisteme entegre olmaya dünden hazır olanların "iyi ki öktü" dedikleri sosyalist sistemin ardından, emperyalist diplomasinin kuşatıcı ve yeniden egemenlik altına alma gücü daha da artmıştır. Bu alanda mücadele etmek her zamankinden daha zordur. Ne var ki, bu zorluktan kaçmanın ve dioplomasiyi yok sayarak kurtuluş mücadelesini sonuçlandırmanın olanağı yoktur. Diplomasini, istense de istenmese de savaşın bir aracı olarak devreye girip yeni bir cephe açar. Diğer alanlarda olduğu gibi diplomasinin alanında da mücadele kaçınılmaz bir görev olarak kendisini dayatır.

Diplomasi ve savaş, aynı madalyonun iki ayrı yüzüdür. Birinde güç çıplak olarak kullanılır, diğerinde aba altından gösterilen sopa gibidir; kullanılmaz ama hep gösterilir. Yöntem farklı olsa da amaç aynıdır: karşı tarafı istenilen anlaşmayı imzalamaya "ikna" etmek.

Statükocular bakımından diplomatik alan "kazanılmış bir mevzi ve sorunun çözüme bağlanacağı yer"dir. Bu bakışa sahip olanlar, "medeni dünya" tarafından huzura kabul edilip, halkın ihtiyaçlarından çok dünya nizamının ihtiyaçları temelinde uzlaşmaya varılabilecek kadar "makul", kurtulmak için ölmeyeceğini bilecek kadar "akıllı", ama halkın mücadelesinin nelere yol açabileceğini bilmeyecek kadar "saf" kişilerdir. Gerçekten bir "çözüm"e varabilirler ama bu, halkı yok sayarak bulunmuş diğer diplomatik çözümler gibi örneğin Lozan gibi, ikinci gün dinamitlenecek bir çözüm olur.

Kürdistan halkının bağımsızlığını ve özgürlüğünü savunan bizler bakımından diplomasini, statükocu anlayışlar tarafından da güçlendirilen bir mücadele alanından başka bir şey değildir. Bu cephede mücadele etmeye başladıktan sonra "kazandım" demenin tek ölçütü, Kürdistan halkının kendi kaderini tayin hakkını bütün traflara kabul ettirmektir. Bu stratejik hedefe bağlı olarak bütün sorun, diplomasinin alanında hangi ilkelere ve kime dayanarak mücadele edileceğidir.

İlkelere ve Halkın Örgütlü Gücüne dayalı Diplomasi

Mücadelenin diğer alanlarında olduğu gibi, diplomatik faaliyete de esas olması gereken ilkelere, ilkesiz faaliyetin varacağı yer pragmatizm ve oportünizmdir. Pragmatizm ve oportünizme dayalı diplomasiden Kürdistan halkının yararı na bir sonucun çıkmayacağı açıktır.

Bu günlerde ilkelere söz etmek, reformist ve statükocu anlayışlar bakımından "sıkıcı" görülebilir. "Bizden, ne anlama geldiği belli olmayan ilkelere uğruna gerçeği gözardı etmemizi istiyorsunuz" diyebilirler. Fakat ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelesi zaten gerçeğin kabul edilmemesi demektir, ilkelere faaliyet de bu doğrultuda kararlı olmaktan başka bir şey değildir. İlkeler, yalnızca "gerektiği" gibi değil, "istediği" gibi yürütmek isteyenler bakımından; sıkıcı tarafik levhaları olarak algılanabilirler, ulusal ve toplumsal kurtuluşu hedef edenler bakımından hem doğru yürüyüşü hem de güç ilişkilerinin belirleyici olduğu diplomatik faaliyette güçü temsil ederler.

I- Temel ilke, ulusların kendi kaderini tayin hakkını ödünsüz olarak savunmak, bunun inkarı olan emperyalizme ve sömürgecilığe karşı mücadele etmektir. Diplomatik politika, dostların ve düşmanların seçimi bu ilkeye dayandırılmalıdır.

II- Diplomatik politika açık olmalıdır. Gizli anlaşma ve sözleşmelere girilmemelidir. Resmen kurulan ilişkiler de sadece Kürt halkının değil, bütün ezilen halkların ve dünya proletaryasının çıkarlarına aykırı olmamalıdır. Diğer ezilen halkların ve dünya proletaryasının çıkarlarına aykırı olan veya onların mücadelesi karşısında tarafsız kalan bir diplomatik faaliyet aynı zamanda Kürdistan halkının da zararlıdır.

III- "Çelişkilerden yararlanıyoruz" adına hiçbir sömürgeci ve emperyalist devletle bir diğerinin alıymine anganjmanlara girilmemelidir. Çelişkilerden elbetteki yararlanılacaktır ancak bu, İsviçre'den Rusya'ya girerken Almanlarla anganjmana girme gereği duymayan ve Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren Lenin yoldaş tarzında olmalıdır.

IV- Diplomasi güç işidir. En büyük güç, Kürdistan halkının örgütlü mücadelesidir. Bu mücadelenin haklı kılınması, dünya emekçileriyle, ilerici, devrimci, demokrat ve sosyalist organizasyonlarla ilişkilerin geliştirilmesine bağlıdır. Bu güçlere ve ilkelere dayanmayan herhangi bir diplomatik faaliyet, dünya yasallığına teslim olmak durumunda kalacaktır.

ONURLU BİR SAVAŞÇI DAHA ARAMIZDAN AYRILDI

HIDIR DOĞAN'I KAYBETTİK

Kürt halkının bağımsızlık ve özgürlük mücadelesine tüm gücüyle katılan, 12 Eylül faşizmini büyük bir kararlılıkla karşılayan arkadaşımız Hıdır Doğan'ı Temmuz ayı içinde kaybettik. Hıdır Doğan, Dersim'de düzenlenen bir cenaze töreniyle toprağa verildi. O artık çok sevdiği, uğruna ölümü göze aldığı vatanının bağrında yatıyor. Tıpkı Hüseyin, Ali, Ahmet, Orhan, Mehmet, Bozan ve diğerleri gibi oda, onurlu bir mücadelenin sonunda vatan toprağında rahatça uyuyor.

Hıdır, 1956 yılında Dersim'in Vankök köyünde, yoksul bir Kürt ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlk okulu Nazimiye yatılı bölge okulunda, orta okulu da Silvan'da yatılı olarak okudu. Daha sonra Tunceli ilk Öğretmen Okulunda okudu. 1976 yılında öğretmen olarak bu okuldan mezun oldu.

Gaziantep Kilis'te 3 yıl öğretmenlik yaptı. Bu süre zarfında Kürdistan Devrimci-sosyalist hareketinin saflarında, bağımsızlık ve özgürlük mücadelesine aktif olarak katıldı.

1977 yılında Antep'te yakalandı 6 ay tutuklu kaldı.

1979 yılında tekrar "Tekoşin" davasından dolayı tutuklandı bu kez yaklaşık 6 yıl tutuklu kaldı. 12 Eylül Faşizmi ile birlikte yeni açılan "Tekoşin" davası nedeniyle tekrar işkenceye alındı. 3 ay boyunca Antep emniyet müdürlüğünde işkence gördü. Ancak polise tek bir kelime bilgi bile vermedi. Antep işkencehanelerinin sayılı direnişçilerinden olan Hıdır arkadaş, bu ağır işkenceler sonucu hastalandı. Vücudu önemli ölçüde tahrir oldu.

6 yıl boyunca yaşadığı Antep, Malatya cezaevlerinde faşizmin devrimci tutsakları dize getirmeye yönelik operasyonlarına karşı direnişi sürdürdü.

1984 yılında cezaevinden çıkan Hıdır, bir kaç yıl sonra kanser hastalığına yakalandı. Uzun süre bu hastalığa karşı da direnen Hıdır, bu direncini son nefesini verinceye kadar korudu.

Açıktır ki Hıdır'ın katili faşist diktatörlüktür. Gençcik bedenleri en aşağılık, en barbarca uygulamalara tabi tutan faşizmdir. Bir beden ne kadar sağlıklı olursa ol

sun, 6 yıllık işkenceye dayanamaz, mutlaka dengesi bozulur. TC, esir aldığı devrimcileri ya hiç yargılamadan infaz ediyor, yerinde infaz edemediklerini, işkencede, darağaçlarında yada cezaevlerinde imha ediyor. Bu politikanın sonucu olarak cezaevlerindeki tüm devrimciler sağlıklarını yitirmiş bir çoğu sakat kalmış, yada çıkar çıkmaz ölmüşlerdir. Hüseyin Aydın arkadaşta bu uygulamalar sonucunda yaşamını yitirmişti.

Hıdır mücadelecisi, cesur ve dürüst kişiliği ile tam bir örnek insandı. Halkına, ülkesine ve sosyalizme duyduğu sevgiyi hiçbir zaman kaybetmedi. Faşizmin onu hedef seçmesinin en önemli nedeni de budur.

Çünkü faşizm; insanlık sevgisi, onur, dürüstlük gibi insanlık değerlerine düşmandır.

Hıdır arkadaşın cenazesi 7 Temmuz da doğduğu Vankök köyünde düzenlenen bir törenle toprağa verildi. Törene mücadele arkadaşları ve kalabalık bir köylü kitlesi katıldı. Törende önce devrim şehitleri için bir dakikalık saygı duruşu yapıldı. Daha sonra mücadele arkadaşları adına bir konuşma yapıldı. Konuşmada özet olarak şunlar söylendi:

"Bugün Kürdistan devrimci-sosyalist hareketinin savaşçılarından olan Hıdır Doğan yoldaşı sonsuzluğa uğurluyoruz. Bilinmelidir ki; O eceliyle ölmemiştir. Hıdır yoldaşın katili sömürgeci faşist diktatörlüktür. Devrimcilere, sosyalistlere, tüm onurlu, dürüst, yurtsever insanlara yaşama hakkı tanımayan faşizm Hıdır yoldaşada yaşama hakkı tanımadı. O'nu işkencehanelerde, zindanlarda çürüten de faşizmdir..."

Hıdır Doğan yoldaşı unutmayacağız. Anısını mücadelemizde yaşatacağız."

Konuşmadan sonra "Devrim şehitleri ölümsüzdür.", "Hıdır Doğan Yoldaş Ölümsüzdür.", "Heval Hıdır Nemireno." "Heval Hıdır Namri." vb. sloganlar atıldı ve cenaze toprağa verildi.

Hıdır arkadaşın kişiliği, mücadelesi bize örnek olacaktır. Anısı mücadelemizde yaşayacaktır.

GERİKALMIŞ ÜLKELERDE EMPERYALİST YAĞMA

D. YILDIRIM

Günümüzde insanlığın çok büyük problemleri var. Bunların en önemlilerinden biri de son dönemlerde giderek aktüelleşen çevre kirliliğidir.

Global olarak en büyük çevre sorunlarına; nüfus artışı, temel gıda maddelerindeki yetmezlik ve enerji krizi neden olmaktadır. Gelişmiş sanayi ülkelerinde nüfus artışı azaldı, bazı ülkelerde ise artış sıfırlandı. Buna karşılık, üçüncü dünya ülkelerinin bir çoğunda nüfus artışı bugüne kadar Avrupa'da hiç görülmemiş bir düzeye tırmandı. 1971 ile 1981 arasındaki on yıllık periyot içinde, sanayi ülkelerinde nüfus 78 milyon arttı. Üçüncü dünya ülkelerinde aynı dönem için nüfus artışı 689 milyon olarak gerçekleşti. Gelişmiş sanayi ülkelerinde yıllık nüfus artışı binde 7,9 iken, üçüncü dünya ülkelerinde bu artış yüzde 2.47'ye varıyordu.

Dünyada bugün yaklaşık olarak 5 milyar insan var. 2000'li yıllarda bu sayının en az 5,8 milyar olacağı tahmin ediliyor. Daha şimdiden, tüm insanları geçindirmek için büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Eğer radikal bir önlem alınmayıp bu böyle sürerse birçok üçüncü dünya ülkesi için durumun giderek zorlaşacağı kuşkusuzdur.

Gerekli ekonomik ve politik tedbirleri almak sadece az gelişmiş-bağımlı ülkelerin görevi değildir. Gelişmiş sanayi ülkelerinin de görevidir. Kişisel düşünsek bile, bu böyledir; çünkü biz, aynı çatı altında ve aynı Dünyada yaşıyoruz. Dünyamız artık "büyük" değil. Giderek "küçülüyor". Tropikal ormanların yok olması veya çöllük alanların yaygınlaşmasından belki biz Kuzey yarımkürede yaşayanlar başlarda direk olarak etkilenmeyeceğiz. Ancak böyle bir gelişme, yavaş ama kesin bir iklim değişikliğine, temel gıda ürünlerinde azalmaya yol açacak, insan ile doğa arasında binlerce yıldır var olan dengeyi bozacaktır vs... Bir Amerikan bi-

lim adamının yaptığı bilimsel hesaplara göre, birkaç derecelik sıcaklık değişikliği beraberinde felaketli sonuçlar getirecektir. Böyle bir gelişme de var: Yanlış kalkınma stratejileri nedeni ile dünya iklimi giderek daha sıcaklaşıyor.

Üçüncü dünya ülkelerinin kaynakları sınırlıdır. Buna karşılık gelişmiş sanayi ülkeleri dünyada var olan sermaye ve teknolojinin büyük bir bölümüne sahiptirler. Eğer varolan bu olanaklar doğru ve yararlı bir şekilde kullanılır ise, problemin büyük bölümü çözülebilir.

Gelişmiş sanayi ülkelerinin; ekonomik ve politik güçleriyle orantılı olarak, gezegenimizin geleceği ile ilgili büyük bir sorumluluk hissetmeleri gerekirdi. Ancak gelişmiş sanayi ülkelerinin çoğu ve onların tekelleri, üçüncü dünya ülkelerindeki insanlara ve çevreye karşı sorumsuzca davrandılar ve davranmaktadırlar. Kapitalist tekellerin amacı ekonomik çıkar çerçevesindedir. Kar etme hırsı herşeyin başında gelmekte, ahlak ve etik onlar için unutulmuş kavramlar olmuşlardır. Başka bir deyişle kâr onlar için başlıca etik halini almıştır.

Üçüncü dünya ülkelerinde sürekli artan yoksulluk nedeniyle çevre kirliliği daha büyüktür. Yüksek nüfus artışı da genel olarak yoksulluğa bağlıdır. Yansısı; bilgisizlik, üçüncü dünya ülkelerindeki iktidarların kısa vadeli politik çözümleri ve çevre kirliliğine karşı ciddi bir önlem almayışları da plansız nüfus artışında büyük rol oynamıştır.

Bu yazı ile, neden ve nasıl bazı ülkelerin yoksullaştığı bazılarının ise zenginleştiği üzerine derin bir irdelenmede bulunmayacağım. Bu gerçek; sömürgeciliğin ve sanayileşme tarihinin içinde saklıdır. Sadece şunu belirteyim ki; şimdiki yoksul ülkeler daha önceleri yoksul değillerdi. Bu ülkeler gelişmiş ülkelerin azgınca sömürüsü sonucu zamanla yavaş yavaş yoksullaştılar. Aşağıdaki tablo 1900'lerden bu yana gelişmiş sanayi ülkeleri ile gelişmemiş

yoksul ülkeler arasındaki gelir farkının nasıl giderek yoksul ülkeler aleyhine bozulduğunu gösteriyor.

TABLO: 1

Gelişmiş Sanayi Ülkeleri İle Üçüncü Dünya Ülkelerinin 1900-1970 Arası Dönemde Kişi Başına Ulusal Geliri (1970 dolar birimine göre)

Yıl Üçüncü Dün. ülk. Gelişmiş San. Ülk.

Kaynak: "Bariroch (1975)" (1)

Klasik sömürgeçlik Dünya'da yok olmasına rağmen, (birkaç ülke dışında) gelişmiş kapitalist ülkeler ile gelişmemiş geri ülkeler arasında büyük bir eşitsizlik sözkonusudur. Gelişmiş kapitalist ülkeler, az gelişmiş-bağımlı ülkelerin hammadde, işgücü ve ürünlerini ucuza alırken kendi mallarının fiyatını sürekli yükseltiyorlar. Her yıl, üçüncü dünya ülkelerinin mallarında fiyat düşüşü olmasına karşın, gelişmiş kapitalist ülkeler kendi mallarının fiyatını yükseltmektedirler. Örneğin; yapılan hesaplara göre AT'nin şeker politikası nedeniyle üçüncü dünya ülkelerinin şeker üreticileri her yıl 1,4 milyar Kron (275 milyon Dolar) zarar etmektedirler.

Üçüncü dünya ülkelerinin gelişebilmeleri için yüksek tekniğe ve döviz ihtiyaçları var. Gelişmiş kapitalist ülkeler ise onlara şartlı ve yüksek faizli kredi veriyor. İstelik, üçüncü dünya ülkeleri borç olarak aldıkları parayı nasıl ve nereye harcıyacakları ile ilgili özgürlüğe sahip değildirlir. Bu anlamıyla Dünya Bankası ve İMF büyük rol sahibidir. Genellikle üçüncü dünya ülkelerini bu iki altında tutmak için, krediler; bir araç olarak kullanılır.

Hangi ülkeler kalkınma kredisinden yararlanabilir? İngiltere kalkınma kredisini, %80'niyle İngiliz ürünlerini satın alma koşuluyla veriyor. Başka bir deyişle, yardım alan ülke, ister ihtiyacı olsun veya olmasın, aldığı kredi ile İngiliz ürünlerini almak zorundadır. Kanada'da aynı biçimde ikili anlaşmalar gereği verdiği kredilerin (bir ülkeden diğerine verilen) %80'ni bağlamakta. Birçok ülke, yardımı, kalkınma amacıyla değil de dış politika hedeflerine ulaşmada bir araç olarak kullanıyor. 1985 yılında Amerika'nın verdiği parasal yardımların yaklaşık üçte birinin İsrail ve Mısır'a gitmesi bu ülkelerin stratejik önemine bağlıdır. (2)

İsveç yazarlarından K.C. Lindahl üçüncü

dünya ülkelerine yapılan yardım ve yardımın etkilerini şöyle açıklıyor:

"Kalkınma Yardımı=> Nüfus Artışı=> Doğanın bozulması=> Kaynakların tahrib edilmesi=> Açlık ve Kalkınma Yardımı."

Başka bir deyişle bir kısır döngü.

"Bugünün bir çok üçüncü dünya ülkesi, 1945'den önce, temel yiyecek ürünleri alanında sadece kendi kendilerine yetmekle kalmayıp, ürünlerini dışarıya ihraçta edebiliyorlardı. Kendisini sürekli yenileyebilen doğal kaynakları iyi bir pazar değeri ve ekolojik planlama ile koruyabilişler..".

Ne oldu da 1945'den sonra birçok üçüncü dünya ülkesinde temel yiyecek mallarının kıtlığı başladı? Bunu anlamak için, sorunun özüne gitmek, nüfus artışının ve iklim değişikliğinin nedenlerini araştırmak ve de ikinci dünya savaşı sonrasında kurulan yeni dünya düzenini incelemek gerek. Bu bağlamda **Bretton Woods** Kongresinin büyük önemi var. Çünkü, ABD ve İngiltere tarafından 1944 baharında hazırlanıp biçimlendirilen İMF ve Dünya Bankası'nın tüzüğü Bretton Woods da tespit edildi.

Bu yeni oluşum ile üçüncü dünya ülkelerindeki kalkınma stratejisi yönlendirilmeye başlandı. Üçüncü dünya ülkelerinin hükümetleri (İMF ve Dünya Bankası'nın) emirlerini eksiksiz yerine getirmek zorundaydılar. Eğer bu ülkelerden biri varolan kuralın tersine davranacak olursa onu hizaya getirmenin çeşitli oyunları vardı. Üçüncü dünya ülkelerinin görevi; tarıma ve hayvancılığa yatırım yapmakla sınırlandırıldı. Böylece onlar, tarım ürünlerini ihraç ederek kalkınacaklardı. Genellikle kararlar Washington veya Londra'da alınır hatta üçüncü dünya ülkelerinin neyi üreteceklerine bu merkezler karar verir. Ekolojik prensiplerce temellendirilmeyen böylesi kararlar ve doğa üzerindeki yüksek basınç nedeniyle sonuç, olağanüstü çevre tahribi olmaktadır.

Çevre Tahribine Uğrayan Üçüncü Dünya Ülkelerinden birkaç Örnek:

Brezilya.

Brezilya Freidmans modelini uygulayan ülkelerden biridir. Hemen hemen bütün büyük kalkınma projeleri ya İMF ya da Dünya Bankası tarafından finanse ediliyor. Dünya Bankası'nın projelerinden biri, balta girmemiş Amazon ormanlarının ortasından, bir uçtan diğer uca uzanan 160 Millik bir ana yolu kapsamaktadır. Bu proje, tropikal ormanların kesilmesine, ve hatta yerleşim alanlarının yıkılmasına ve halkın göç ettirilmesine neden olmaktadır.

"Brezilya'da, 1960 ile 1978 arası kısa bir dönem içinde, Avusturya büyüklüğünde bir orman bölgesi kesilip yok edildi. Amazon Ormanları içinde meraya açılan 336 otlaklığın yardımı ile

Brezilya 1980'li yıllarda dünyanın en çok ihrac eden ülkelerinden biri olacaktı. Fakat, açılan meralar beklenen kalitede değildi ve böylece Brezilya ihracatında hiç bir ilerleme sağlayamayıp ithalatçı olarak kaldı." (5)

PANAMA

Panama, Latin Amerika ülkeleri arasında kişi başına en çok borcu olan ülke. Panama, en azından borcunu ödeyebilmek için, tarımı ve hayvancılığı geliştirmek zorundadır. İnter-Amerika Bankası hayvancılığın gelişmesi için Panama'ya kredi verdi. Reçeteye göre, bu; ihracatı ve böylece ülkenin kalkınmasını sağlamak için en iyi alternatifti. Bu reçetenin sonucu olarak, otlak yeri açmak için ya ormanlar köylüler tarafından yakıldı ya da kesildi; şimdi, otlaklığa açılan bölgeler ne tarım için ne de hayvancılık için bir işe yarıyor.

SİRİ LANKA

"Siri Lanka'da her yıl yaklaşık olarak 40.000 hektar orman yok oluyor. Buna karşılık orman için yeni fidan dikiminin hızı oldukça düşük; yaklaşık olarak 8.000 hektar. Bu demektir ki, Sri Lanka her yıl Malta adasından daha büyük ormanlık alan kaybediyor." (6)

KENYA

Deve, Kenya'da bulunan en olağan (tabii) hayvanlardandı. Çünkü deve ülkedeki kuru toprağa uyumlu bir hayvandır. Halk-Randille halkı, yarı göçebe olarak yaşıyordu. Halk, develerin sayesinde çöl ve stepelerin üstesinden gelebiliyordu. Belli bir dönem sonra, İtalyan misyonerlerin yardımı ile sığır besleyiciliği için derin kuyular açılmaya başlandı.

"Korr bölgesi civarındaki otlaklık alanlar kısa zaman içerisinde hayvanlarca bitkiszleştirildi. Yağmurun çoğu artık toprak altındaki kök sistemine inmiyor, tersine toprak üstüne çıkıyor ve sellere neden oluyordu. Rüzgar üstteki ince toprak tabakasını süpürdükten sonra geriye sadece kum kaldı. Korr bölgesinde kuyular nedeniyle 3 mil yarıçapında bir çöl dairesinin oluşumu fazla bir zaman almıyacaktı." (7)

Bir zamanlar, Etopya'nın %40'ı ormanlarla kaplıydı. Şimdi, ülkenin büyük bir bölümü çöl olmuş durumda. Büyük Sahara Çölü her yıl güneye doğru birkaç kilometre genişliyor.

Üçüncü dünya ülkelerinde çevre tahribine verilebilecek örnekler sınırsızdır.

Yeni Bir Tehlike : Gelişmiş Ülkelerin Zehirli Artıkları Gerikalmış Ülkelerde.

Son yirmi yılda çevreci hareket Kuzeyin Endüstri ülkelerinde gelişip güçlendi. Birçok

ülke çevre ile ilgili yasa çıkartmak zorunda kaldı. Fakat aynı ülkeler ve onların tekeli şirketleri Afrika'nın yoksul ülkelerinin dışborç sorunlarından yararlanarak tüm zehirli artıklarını bu ülkelere gönderiyorlar. Sömürgecilik döneminde büyük ekolojik tahribatlar yaşandı. Sömürgeci güçler, bugün Kürdistan'da süregittiği gibi. Orman ve savanlar ile yabancı bitki örtüsünü herşeyi (herşeyden önce halkı) kontrol altında tutulması gereken negatif yarışmacı -karşıt- bir element olarak gördüler.

Bu nedenle, başka birçok alanda olduğu gibi çevre alanında da, iki yüzlülük endüstrilizmin, kapitalizmin tarihinde yeni değildir. Daha 1931'de bir komisyon üçüncü dünya ülkelerindeki Asbest sanayisine karşı alınacak önlemlerle ilgili bir öneriye karşı çıktı. Komisyon İngiltere'de Asbest sanayisi ile ilgili alınmış olan tedbirlerin Üçüncü Dünya ülkelerinde de alınması yönündeki öneriye karşı çıktı. Komisyona göre, bu önlemler, İngiltere'nin rekabet gücüne zarar verecekti.

"OECD ülkelerinde 1983 yılında 1 milyar ton artık vardı; bunun 202 milyon tonu zehirli çöptü. (Kuzey Amerika'da bu tarihte 268 milyon ton idi.)

1988'in başında büyük bir ustalıkla, 22,5 milyon ton sanayi artığı Afrika'da yere gömüldü. (Gine-Bissau'da 6 milyon ton, Benin'de 15 milyon ton, Kongo'da 1 milyon ton, Cibuti'de 500 bin ton). En kötüsü, birçok ülkenin; Nijerya, Senegal, Nijer, Venezuela, Bahama ve Haiti'nin zehirli çöplere kapılarını açacak bir anlaşmayı yapmış veya yapıyor olmalarıdır." (8)

Gerikalmış Halklar Ve İngiltere'nin "Orta Büyüklükteki Kedisi"

Gerikalmış ülkelerin halkı ve tabiatı, çoğu zaman gelişmiş endüstri ülkelerince yöneltilen, büyük bir zorlama altında bulunuyor. Zimbabwe, Mısır üretimini mantıklı metodlarla geliştirdi. "1986-87 hasılat döneminin sonunda Zimbabwe'nin 1,7 milyon ton ambarlanmış mısır vardı. Bu, Zimbabwe'de bir kuraklık durumunda halkın ihtiyacını iki kat karşılayabilecek düzeyde bir miktardı. Zimbabwe'nin çevresinde mısır büyük ihtiyacı olan 7 ülke bulunmakta. Özellikle Mozambik, Botsvana ve Zambiya'nın akut ihtiyacı vardı. Buna rağmen Kuzeyin ülkeleri bu ülkelere para yardımı yapıp Zimbabwe'den mısır almak yerine tahıl yardımı yapmaktalar." (9)

"Zimbabwe'nin maliye Bakanı, Bernard Chidzer, ABD ve AT'nin hazine destekli tahıl satmakla; Zimbabwe benzeri verimli üretim yapan ülkelerin ekonomik durumunu daha zorlaştırmalarını üzüntüyle belirtiyor." (10)

"Üçüncü Dünya ülkelerinin tüm üretiminin %40," ticaretinin ise %50'si gelişmiş endüstri ülkelerinin uluslararası tekeli şirketlerinin kontrolindedir." (11) Açlık, artık birçok Afrika ülke-

sinde günlük olan bir olaydır. "1980 yılı için de, üçüncü dünya ülkelerinden 87'sinde yaklaşık olarak 730 milyon insan yeterli yemek yiyemediği için aktif bir yaşamdan mahrumdu." (12)

İngiliz çevrecisi Richards North, 'orta büyüklükteki İngiliz kedisinin', her gün ortalama bir Afrikalıdan iki kat daha fazla hayvan proteini yediğini ileri sürüyor. İngiltere'de 1976'da 6 milyon köpek vardı ve bu sayıya her yıl 250 bin yeni köpek eklenmekte.

Üçüncü Dünyanın Talebi: Yeni Ekonomik Düzenleme

Üçüncü dünya ülkeleri yeni bir ekonomik düzeni talep etmekte. Talep haklı ve kaçınılmazdır. Fakat sorunu kökten çözmek için yeterli bir talep değildir bu. Bugün varolan sanayileşme stratejisinin kendisini kökten sorgulamak gerekir. Gelişmeyi kabul etmek zorundayız fakat, insanlığın yaşamını kolaylaştırıp, zenginleştirmek için, ona uygun sanayi dallarını da seçmek zorundayız. İnsanlığı ve onu çevreleyen doğayı herşeyin başında düşünmeyen bir gelişme red edilmelidir. Biz insanlar özne olmalıyız, nesne değil.

Bu yanlış strateji, sadece üçüncü dünya ülkeleri için değil, gelişmiş kapitalist ülke halkları içinde çok büyük sorunlar yaratmıştır: Yalnızlık, ekoloji krizi, insanlarda giderek çoğalan psikolojik hastalıklar, alkolizm, stresin yarattığı yeni hastalıklar vs. vs.

"Sorunun ciddiyetini yakından görebilmek için aşağıdaki örneğe dikkat edelim: ABD'de her saat başı 415 çocuk dünyaya geliyor; fakat aynı süre içinde yaklaşık olarak 3.000 köpek ve kedi yavrusu dünyaya geliyor." (13)

Avruru insanlığına tabiatın korunabilmesi; daha iyi ve mutlu yaşam için uzmanlar aşağıdaki nermelerde bulunuyorlar:

- Kalkınmanın asıl amacı, şirketlerin ekonomik büyümesi değil, tüm insanlığın refahı olmalıdır.

- Bu amaca ulaşabilmek için doğa ile uyuma gereksinim var. Çünkü, insan kendi doğası ile mutlu olur.

- Bütün Dünyada "dayanıklı bir kalkınma".
- Sanayinin doğaya ve onun yasalarına uyarlanması.

- Ciddi bir nüfus planlanması ve bunun için olanakların seferber edilmesi.

Silahlanma Büyük Bir Engel

Aşağıdaki tablo askeri harcamaların tutarını göstermektedir.

Dünyadaki askeri harcamalar yaklaşık olarak her yıl 50 milyar dolardır.

Kaynak : Varldens militara och Socila utgifter s. 32, Ruth Lager Sivard, 1983

Diğer tüm savurganlığı bir yana bırakalım, askeri harcamaları yarı yarıya azaltmakla, dünyada varolan birçok sorun çözülebilir.

Dünyanın sorunları hepimizin. İsteyelim veya istemeyelim, tüm insanlığı alakadar ediyor. Bugün, adil bir dünyaya herhangi bir zamankinden daha çok gereksinim var. Tüm dünyayı kapsayan bir dayanışma ve tüm halkları kardeş gören bir dünya yaratmak en radikalce adım olacaktır.

Ek Olarak

Yukardaki yazıyı Mayıs 1989 yılında hazırlamıştım. Son yıllardaki gelişmeler ve son olarak Haziran 1992'de Brezilya'nın başkenti Rio'da toplanan, "Çevre Konferansı" yazının değindiği sorunların aktüelliğinin devam ettiğini gösteriyor.

Yazının kaleme alındığı günden bu yana bir dizi politik değişiklikler yaşandı dünyamızda. Değişmeyen bir şeyler olduysada, onlar da, günden güne artarak boyutlanan çevre sorunları ve yoksulluktur.

Afrika kan ağlıyor. Kuraklık ve beraberinde açlık Sudan ve Etopya'dan sonra Mozambik, Somali ve Güney Afrika'yı da pençesine almış durumda. Milyonlarca insan yava gelecek yardımlarla yaşama yavaş yavaş ölümü beklemeye ikilemi ile karşı karşıya!

Doğudaki reel sosyalist ülkelerin Kapitalizme açık yönelişleriyle birlikte soğuk savaş olgusu gündemden kalktı gibi. Bu nedenle, bugün için aseri harcamalarda bir gerileme yaşanıyor. (TC devleti ve İsveç hariç). Yakın gelecekte bu gerilemenin artarak devam etmesi bekleniyor. Ancak bu alandaki "tasarruf" ile elde edilen kaynaklar nereye haracaniyor sorusu önemli...!

Dünya'da yaşayan insanların ve hükümetlerin büyük bir kesimi artık sorunun önemini farkındalar. Zira problem görülmeyecek düzeyde değil; incelen ozon tabakasını (veya kimi yerde delinen) yapıp geçen Ultra Violeta ışınların yarattığı kanser vakaları gazete manşetlerinin günlük konusu haline geldi.

Sorun, ne yapılması gerektiği noktasında düğümleniyor. Dünya'nın güçlü iktidarları çözüm yolunda yeterli veya gerekli çabayı gösteriyor mu? Rio'da yapılan Çevre Konferansı, maalessel, sorunu aktüalize etmenin dışında herhangi somut ve yararlı bir sonuç üzerinde

anlaşmaya varmadan sonuçlandı. Amerika ve İngiltere Konferansta, birazda sorun henüz kapılarına dayanmamış olduğundan olmalı, bireyci tutumları ile dikkati çektiler. ABD verecek parasının olmadığını açıkça beyan etti. Bu egocentik tavır bırakalım solun, Avrupa'nın diğer ülkelerinin de bir ölçüde tepkisini çekti.

Rio ve benzeri konferansların köktenci tedbirler almasını beklemiyorum ancak, acil önlemler üzerinde bir sonuca varmak kuşkusuz yararlı olacaktır. Fakat olmadı.

Konuyla az çok yakından ilgili insanlar, Batı'nın, yarattığı üretim-tüketimci modelin, sorunların doğmasının önemli sebeplerinden biri olması nedeni ile, fazla ileri gidemeyeceğinin bilincindedirler. Ciddi tedbir Batının kendi alışkanlık ve oluşturduğu değerlere karşı operasyona geçmesi anlamına gelir ki, bugünün yarışmacı mantığı içerisinde bunun imkanı yok.

Kapitalist olsun sosyalist olsun insanların bir ilizyondan kurtulması gerekiyor: Endüstrializm ile birlikte tekniğin; insanlığın bütün problemlerini çözeceği gibi fazla iyimser bir atmosfer insanların zihinlerinde egemen oldu. Zaman zaman, bir dizi bilim adamı, Endüstrializmin insan yaşamı ve doğa üzerine olumsuz tesirlerinden de söz ettiysede genel yönelim içerisinde bu sesler boğuldu. Bugün tersi bir gelişmeyi, Endüstri ve yarattığı problemlerle ilgili bir bilinçlenmeyi yaşıyoruz. Artık dün kapitalizmden daha fazla üreterek başarısını ispat etmek isteyen bir sosyalizm mantığının kapitalizme çok yabancı olup olmadığıda sorgulanıyor, sorgulanmalıdır. Otomotiv sanayisinde diyelim, binlik imalatlar kuşkusuz, bugün onu kullananlara belli kolaylıklar sağlıyor. Ancak, bu kendisiyle neler götürüyor ve yarına, yarınki nesile ne tür sorunlar bırakıyor şeklinde sonuçları gözetken bir perspektif, dünya hükümetlerini de -doğan problemler nedeniyle - zorlar bir düzeye ulaşmıştır.

Kuşkusuz biz Kürtlerin de dünya için, dünyanın büyük problemlerinin çözümü için yapabileceği şeyler çok sınırlı. Bizim dünyada ciddiye alınmamız, ancak uluslararası düzeyde, ulusal resmi kurumlar ile temsil edilmemize bağlıdır. Bu temsilin en iyi düzeyi ise devlettir. Başka bir olanakta, ciddi bilim adamlarına sahip olmamızdadır ki, bu konuda ben pek iyimser değilim. Nedenleri bu yazının boyutunu aştığı için değinmeyeceğim.

Ancak Çevre Sorununun Kürdistan Somutunda Bize Yüklediği Görevler Var.

Sömürgeci devletler yıllardır ülkemizi, insanı ve doğası ile tahrip ediyor. Bu konuda hiçbir çalışma yok gibi. Tahrip edilen ormanlık alanlar, bu durumun doğa dengesi üzerinde yarattığı etkilerle ilgili bir makale bulmak gibi zor olmalı. En azından ben rastlamadım. Irak Kürdistan'ına karşı kullanılan kimyasal silahlar sadece binlerce insanı öldürmedi, bitkileride, hayvanlarda ve bir bütün olarak tüm doğada varolan dengeyi bozduğu gibi, yarınada gelecekte hissedilecek bir dizi kötü "miras" bıraktı.

Bu yazı kuşkusuz çevre ve üçüncü dünya ülkelerinin sorunları gibi kapsamlı bir konuda son derece yetersizdir. Sorunun boyutu nedeniyle istediğim şekilde bir sınırlandırma yapmakta zorlandığımı bilincindeyim. Eğer yazı, düşündürüyor ve böylece yararlı oluyorsa, ben de amacıma ulaşmışım demektir.

Son söyleyeceğim söz, dünyanın sorunları ile ilgili bilgi sahibi olalım derken kendi dertlerimizi unutmamamızdır. Bu bir temennidir... Kimilerinin yaptığı gibi çevremize gözlerimizi kapatıp sadece kendimizi düşünelim şeklindeki bir anlayışı önermeye de gönlüm el vermiyor. Zaten bunu önerenlerin istediğinin sonuca ulaşmasında mümkün değil. Zira gerçekler ayrı... Ama, bir ölçüde, bizdeki feodal-aşiretçi kültürün mirası olan "şovalye" ruhundan kurtulmamız hep "Kürt Mehmed"i nöbete göndermek isteyenlerin iştahlarında kursaklarında bırakmada bir adım olacaktır.

Yararlanılan kaynaklar ve Dipnotlar

1. *Solidaritet Eller Emperyalizm*. S. 18
2. *En Enda Jord*, S. 15
3. *Ekologisk Kris i U-Land*. s. 3
4. " " s. 22
5. *En Enda Jord*, s.30
6. " " s. 159
7. " " s. 159
8. *Bilim ve Teknik*, Ekim 1988
9. *En Enda Jord*, s. 159
10. " " s. 159
11. *Bilim ve Sanat*, Ağustos 1988
12. *En Enda Jord*, s. 15
13. *Valj Varlden* s. 48

9 Ağustos 1992

ŞEYTANOKÛN XIZBIL-KONTRA

Lokman POLAT

Cesim ji zarokiya xwe ve ji leşker û cendirman pir ditirsiya. Gava zarok bû, wexta kû cendirman an leşkerê komando dihatin davêtin ser gundê wan, wi di cih da xwe vedişart, ewqes ku ji wan ditirsiya.

Cesim hendi mezin bûbû, lê wi ev tirs ji ser xwe navêtibû. Tucaran nedîçû qezê an bajêr. Tîm li gund dima. Hevalên wi êzing dibiriyan, li ker û qantiran bardikirin û dibirin di qezê da difrotin.

Piştî 12 ê ilonê zulm û zordariya leşkerên Tirk li ser gundiyan zêde bûbû. Hergav leşkerên komando û timên taybetî davêtin ser gundan, mal bi mal seh dikirin. Gundi digirtin, lêdan û îşkencê nedîti bi wan dikir, ew bêsebeb dibirin davêtin zindanê. Ev zulm û zordariya leşkerên dagirker ên Tirk li ser gundiyan û li ser hemû gelê Kurd her çikes diçû zêde dibû.

Rojekê leşkeran û timên taybetî avêtin ser gundê mala Cesim. Mal bi mal sehkirin. Cesim bûbû xortekî heştdeh- nuwezdeh salî, lê ji bo ku hinji ji leşkeran ditirsiya, gava leşker ketin gund, Cesim çû xwe di kadinêda veşart. Leşkerên Tirk mala wan ji seh kirin û ew di kadinê da ditin. Ew girtin birin ber serbazê xwe. Li ber serbaz, canê (laşê) Cesim wek tûrê avê dilerziya, zer û zûwa bûbû, nîkaribû bersiva serbaz bida. Dibistana gund a Tirkan qedandî bû û hinê Tirkî bûbû, serbaz bi zimanê Tirkî çî jê dipirsî ew têdigihîşt. Lê zimanê wi gilol bûbû û nedigeriya. Ji bo ku bersiv neda bû, serbaz ket ser têr û tiji lê xist û ji leşkerêkî re got: "destên vi kuçiki bixî kelepçan, emê wi bi xwe ra bibin. Li qezê wi bîdin pêyvandinê." Leşkerên Tirk di gund da karê xwe qedandin, çend gundiyan din ji girtin, ew û Cesim xistin arebên xwe û çûn qezê.

Di qezê da, di meqera (karakol) navendê a leşkeran da serbazan dest pê kir bi Cesim îşkence kirin. Bi sora lêdanê zimanê wi yê gilol vekirin. Cesim jê re qala tirsonekiya xwe a ku ji biçûkiyê ve destpêkirîye kir. Serbaz mêze kir ku tiştêk di barê wi da tune, meriveki siyasî, şoreşger an ji welatparêz nine û pir tirsonekê. Serbaz ji xwe ra fikiriya û gihîşt wê encamê ku merivên weha ker û ehmaq, meriv kare di her kari da bi kar bine.

Serbaz dev ji lêdan û îşkence berda, hendi bi rûken û gotinên xweş bi Cesim ra axîfî. Çay, cixare û nan jê re ikram kirin û paşê ji jê re got: "ger tu bi me re karbiki emê têr û tiji diraf (pere) bîdin te. Ji te re li bajêr xani bîstinin. Lê divê em çî wezîfê bîdin te, tu nebêji na, û wê wezîfê bi cih bini."

Cesim ji tirsan hemû daxwezên serbaz qebûl kirin. Serbaz hinek pere da yê û jê re got: "nuha here gundê xwe, ezê çend roj paşê bankim te, tu yê bêy vir. Lê li gund çavê xwe veke, kesên xerib gava bên gundê we û ku diçin mala kê tu yê ji me re bêji. Bişev ji li nav gund û der û dora gund bigere, mêzeke hele yên çiya tên gundê we. An ji gundi nan, xwerin û vexwerinê dibin din wan. Waye xwendin û nivisandina te heye, tu van tiştan hemûyan li cem xwe binivisîne û paşê tu yê rapor bidî min."

Cesim pere kirin berika xwe, ji serbaz re got: "serseran serçavan, ev tiştên kû te gotin ezê hemuyan bi cih binim." û xatir jê xwest hu lê xist çû gund.

Cesim di gund da çend roj ma, piştî serbaz xeber şand pê, got bila bê cem min. Cesim çû qezê serbaz dit, jê re got: "min wek te got kir, tu kesên xerib nehatin gundê me, tenê pismamê min Zekeriya ji bajêr dihat gund û diçû. Ew bi xwe ji gundê meye, pismamê mine û li bajêr kar dike."

Serbaz: "aferim Cesim, haya me jê heye ku Zekeriya tê gund û diçe, te rast got. Nuha min bi te bawer kir ku tu yê ji iro pêva ji hemu tiştan ji me ra rast bêji. Tu derew biki ezê te bikujim."

Cesim "na welle, ez qet ji te re derew nakim, her tiştî ezê ji te re rast bêjim." Serbaz: "de başe, vêca emê naveki kot bîdin te. Tu hendi bûy peyê me."

Tu yê ji iro pêve hendi hergav karê me biki. Nuha ezê pere bidim te. Ji xwe re here Enqerê, Istanbolê bigere, li xweşiya xwe mêze ke, bi keçikan re razê û paşê were vir kareki girîng li bendate ye. Divê tû vi tiştî hal biki."

Di nay arteşa (ordu) Tirk da şaxek hebû ku jê re digotin Kontr-Gerilla. Ewan kesên welatparêz

û şexsiyetên Kurd ên hêja bi suiqaştan didan kuştin an dikuştin. Kontr-Gerilla vê dawiyê, bi ser navê xizbullahan merivên welatparêz ên Kurd dikuştin. Gel navê wan Xizbil-Kontra danibû, an ji wan re digotin "şeytanok".

Rojek tune bû ku meriveki welatparêz ji aliyê şeytanokên xizbil-kontra va nedihat kuştin. Ji partiya ked a gel pirr kes kuştin, sê-çar rojnamevan kuştin. Xizbil-şeytan listeya mirinê derdixistin, belavdikirin, têda navê hinek mebusê Kurd û şexsiyetên din hebûn digotin emê vana bikujin. Dewleta Tirk van şeytanokên wek segê (kuçik) har berdabûn holê û wan xwinxweran her roj xwin dirêtin. Serbaz pereni pirr zêde da Cesim û got: "Piştî mehekê tu li vir bi. De rabe here." Cesim navê Enqerê û Istanbulê bihisti bû, lê qet ew bajarên mezin nedibûn. Ew ji xwe re fikiriya di dilê xwe da got: "ezê biçim di van bajarê mezin da çibikim. Ezê lêxim herim Iskenderûnê cem mala xalê xwe."

Mala xalê Cesim li Iskenderûnê bû, wan ji mêjva koçkîrbûn û çûbûn wê derê. Mala xalê wi carna havinan dihatin gund. Carek-ducar ji Cesim bi bavê xwe re çûbû Iskenderûne.

Cesim çû bilet a xwe sitand û li otobosê sûwar bû çû Iskenderûnê. Perên wî hemû di berika wi da bûn. Du hefte li Iskenderûnê ma. Ew û kurê xalê wî bi têra xwe li Iskenderûnê geriyar. Pere pir bûn, diçûn cem keçikan, dixwerin vedixwerin pere nediqediyan. Piştî du hefte ji rabû çû Istanbulê. Du hefte ji li wir geriya û paşê vegeriya hat çû qezê cem serbaz. Serbaz jê re got: "gera te çawa çû?, te pir kêf û zewq kir. Ka vêca roja kare, divê tu wezifa xwe bini cih."

Serbaz komerek pere dani ser masê, çavê Cesim bi peran ket kêfa wî hat. Serbaz demançeki çardexwer û bombeyek destan ji dani ser peran. Vêca gava çavê Cesim bi silah ket, tirsîya, zer û zuwa bû. Serbaz jê re got: "va peran û demançe bigre û têxe berika xwe. Me wezife daye te, ku tu yeki bikujî. Ger tu wî di heftêkê da nekujî, emê te bikujin. Kes nikare te ji destê min xelas bike."

Laşê Cesim lerîzî. Ji xwe re şaş û ecêp ma, di dilê xwe da got: "kes pera bêsedem nade kesî. Ev serbaz dê mala min xera bike. Ez hendi tu car ji destê wî nafiltim."

Cesim bi dilê xemgin û neçar pere û demançe girt kir berika xwe û ji serbaz re got: "ka bêje tu kê bêji ezê wî bikujim."

Serbaz: "ev ji zudaye ku em teqiba Zekerîya dikin. Ew her gav tê gundê we, li wir bi şevê diçe yên çiya dibîne. Di navbera cudaxwezên bajêr û yên çiyar da xeberan dibe û tine. Ew meriveki talûkeye, divê em wî ji holê rakin."

Ser vê axaftina serbaz, Cesim şêr û mêt (ecêp) ma, kulatêk ket dilê wî, firek ket pişt a wî,

êş ket serê wî, nîzani bû çî bêje. Ji serbaz re got: "lo çawa dibe, ew pismamê mine, qey keseki xerib tune bû ku tu dibêji here Zekerîya bikuje. Tu nuha ji min re dibêji Zekerîya bikuje, ezê çawan wî bikujim."

Serbaz di cihda rabû ser xwe û silek li Cesim xist û qerîya ser. Jê re got: "li ba me merivati tune, Zekerîya neyarê dewleta Tirkane, tu ji dost û hevalbendê dewletêy. Ew perên ku te di kuçan da xwerin, dan qizikan, ew hemû perê dewletê bûn. "Nuha em wezifê didin te û tu mecbûrî vi kari bi cih bini." Cesim ji tirsan kir qêrin û hawar. Ji serbaz ra got: "Li min mexe ez qebul dikim." Serbaz dev ji lêdanê berda û got: Ha, wusan were rê kurê min, tu çira me ecîz dikî." Cesim bi kelegiri ji cem serbaz derket û çû gund. Li gund demançe, bombê destan û pere veşartin û çû mal.

Cesim gava çûbû Iskenderûnê, li wê derê pir pere xerçkîrî bû, xalê wî ji bavê wî re telefon kirî bû û jê re gotî bû kû ewqas perê Cesim heyê û wî ev pere ji ku haniye. Bavê Cesim ji meraq dikir, di dilê xwe da digot: "kê ev pere giştîk daye wî, neçe bankê, an ji dikanek neşelîne."

Gava Cesim çû malê, bavê wî ne li mal bû, çûbû nav zêviyan. Berbi êvarê bavê wî hat mal, dit ku waye Cesim hatiye. Bavê Cesim çoki (darek) kaling girt û çû ber Cesim sekini, got: "ka bêje ewqas pere te ji ku haniye?"

Cesim çel derew bi serhev ve kir, lê bavê wî van derewên Cesim qanix nebû pê bawer nekir, bi çoe ket ser û lêda. Têr û tiji li Cesim xist, hawar hawara Cesim bû. Ew ji ber lêdanê hendi nikaribû ji erdê rabe. Cesim ji bavê xwe ji ditirsîya û mêze kir tu çare tune, hemû tişt ji bavê xwe re qalkir û dawiyê ji got: "Ez Zekerîya nakujim, dê serbaz min bikuje."

Bavê Cesim hêrs bû, disan qerîya ser got: "Tu keseki ji nakujî. Zekerîya nebe yeki xerib be ji gere tu nekujî. De rabe here silah û perên vi serbazi kuçik bidê û bê û bêje ez kesî nakujim."

Heftêka Cesim li gund qediya bû. Zekerîya nehatibû gund, bavê wî zor dabû pê û ew mecbûr ma demançe, bomba destan û pere girt çû qezê, ba serbaz jê re got: "Ez wî nakujim, ez nekarim keseki bikujim." Serbaz lê hêrs bû, qerîya û disa ket ser lêda. Ji Cesim re got: "Tu ketî nava me, hendi nikari xwe ji destê me xelas biki. Çi dibe bila bibê divê tu Zekerîya bikujî. Kes te nagre nake zindanê. Em li pişt a tene, gava hat gund an ji gund derket wî bikuje. Emê bêjim "terroristan" ew kuşt."

Cesim: "welle ez heftêkê di gund da mam, Zekerîya nehat gund, dibe ku hendi qet nê gund."

Serbaz: "em pê dîzanin ku Zekerîya nehatiye gund. Ji xwe bahata gund û te ew nekuşt a nuha minê tu li vir bikuşt a. De rabe çek û peran bigir û

here gund vi kari safi bike."

Cesim ji tirsan kor poşman demançe û pere girt û dişa berê xwe da gund. Di gund da hemû gundi pê hesiya bûn ku Cesim bu ye peye dewleta Tirk, serbaz ew kiriye Kontr-Gerilla. Zarokên gund ji bi rewşa Cesim zanibûn, loma gava Cesim çû gund, zarokan ew dan ber kevîran, şerê wî kirin, jê re gotin: "şeytenok vava hatiye gund."

Cesim li mal ji bavê xwe re got serbaz dest ji pêşira min berneda, dibêje: "divêt tu illa Zekerîya bikujî." Bavê Cesim xeber şand pê Zekerîya. Ew hanin gund û hemû tişt jê re qal kirin û gotin: "divêt em bi hev re ji vi tiştî re çarekê bibinin. Zekerîya meriveki pêşverû, welatparêzeki Kurd û hêja bû. Wî bi fen û futê dewleta kolonyalist a Tirk dizani bû. Ev bûbû çend kesên welatparêz ku bi destê xizbîl-kontra hatibû kuştin. Haya Zekerîya ji xwe hebû û zanibû ku hinek kesên tari wî teqib dîkin."

Zekerîya ji bavê Cesim re got: "xem mexe, emê çarekê jê re bibinin. Lê heyf bû, kurê te ye nezan birin ji xwe re kirin peyê xwe. Ew kirin xayin û nûker. Pîrr xortên nezan weha bi peran dixapînin û bi wan merivên hêja didin kuştin. Kurda bi destê Kurdan didin kuştin."

Zekerîya dûr û dirêj, fikiri û çarek di heşê xwe da dit. Ji Cesim û bavê wî re got: "binêrin baş guhdariya min bikin. Planeka min heye, ku bi serkeve dê Cesim ji destê serbaz Xilas bibe. Xuya ye ku her çikes serbaz bi resmi serbaze ji, ew girêdayî yê Kontr-Gerilla ye. Ew bi navê xizbûlah merivên welatparêz dikujin û ew qetîl tu car nayên girtin. Kurê te xorteki hêjaye heyfe, dê çend kes pê bidin kuştin û di dawiyê da yê wî ji bikujin. Lê ku hûn bi xebera min bikin emê bi sîlmetî ji vê bela û tofanê xelas bibin. Nuha pîlana min eve. Ew ji xwe hergav min teqib dîkin. Ezê sibê lêxim biçim Enqerê. Piştî ku ez çûm, bila Cesim biçe ji serbaz re bêje Zekerîya çû Enqerê, ma ez ji li pêy wî biçim û ji li wêderê bikujim. Piştî ku Cesim ji hat Enqerê, emê hevdu li wê bibinin. Ezê wî bibim ba mebusan û vê rewşê ji wan re qal-bikim, belki em biçin cem wezîrê hundir ji." Bavê Cesim, bibe-nebe bav bû, dilê wî bi kurê wî dişewî. Ji Zekerîya re got: "pîlana te başe, lê ez ditirsim, tiştêk bi serê kurê min da bê." Zekerîya dil da ber bavê Cesim û jê re got: "na, na tiştêk pê nabe."

Zekerîya hamû karê xwe di cih de hişt û lê xist çû Enqerê. Çend roj piştî çuyina wî, Cesim bi tirs û lerez çû cem serbaz û jê re got: "Zekerîya çû Enqerê. Ez ji dixwezim li pê biçim û li wê derê wî bikujim."

Serbaz: "Başe here wî bikuje, li ku derê dikujî bikuje, ha ji te re hinek ji pere û de lêxe here."

Cesim çû di Enqerê Zekerîya dit. Zekerîya ew girt û çûn cem mebusê Kurd ên Partiya Ked a

Gel. Hemû tişt jê re qal kirin. Mebusê kur ji wezîrê hundir wext, xwest ji bo ku wî bibine hu vê buyêrê jê re qal bike. Roja din mebus wezîr dit û jê re hemû tişt qal kir û got: "we digot Kontr-Gerilla tune ye, ka bêje ev tişt çiyê ku serbazê dewletê bi vi awayî dike."

Wezîrê hundir ji mebus re got: "Ez bi vê yekê bawer nakim, ka viya bidin îspatkirinê."

Mebusê Kurd: "Başe, ezê kurik binim, li cem te bila ji serbaz re telefon veke, bixafî, em dengê wan bigirin qaseta serit."

Wezîr: "Başe, wî bine, em bicebrinin ka raste an derewe."

Mebusê Kurd çû Zekerîya û Cesim hani cem wezîr û li oda wî ji serbaz re telefon vekir. Cesim di telefonê da xwe bi serbaz da naskirin. Navê xwe yê qot got. Axaftina wan a telefonê weha bû.

Cesim: "Elo, ez Remo me, te dengê min naskir ez nuha li Enqerê me."

Serbaz: "De zû be wî safi bike, were yeki din ji heye wî ji geber bike."

Cesim: "Ê min yek- dudu bese, yê din ji bila kesên din wan bikujin."

Serbaz: "Kuro, pîrr pîrr. Hevalên te yê din ji vala nasekinin. Rambo ye min pîr jêhatine, biçek tu ji jêhati be, lê tu yê pêre, pêre hin bibi, tu yê bibi, wek pelewanan."

Cesim: "De başe, bi xatîrê te."

Axaftina Cesim û serbaz girtin qaseta şerit. Mebusê Kurd ji Wezîr re got: "fermo ji te re îspat. De ka hendi tu çidiki bike."

Wezîr: "ez ê li ser vi tiştî bisekinim, emê wî ji kar bavêjin."

Lê tu tişt bi serbaz nekirin. Lewra serbaz meriveki leşker û karmandê dewletê bû. Tenê tayina wî derxistin, ew ji cihê wî rakirin dan ciheki din.

Zekerîya ji mebusê Kurd re pîrr sipas kir, xatîrê jê xwest, ew û Cesim çûn hinek di navbajêr da gerîyan hu êvarê çûn Otêlê.

Zekerîya ji Cesim re got: "ezê te wusa bişînim cihekî ku serbaz ne, hefsed bavê wî ji rabe bê, bila xwe nekarîbin bigihin te."

Wexta seet'a BBC'yê hatî bû, Zekerîya radyo vekir. Radyo ya BBC'yê got: "li Diyarbekirê rojnâmevanek hat kuştin."

Zekerîya: "Cesim tu dibini rojnâmevaneki welatparêz kuştin e. Pîrr peyê wek te ji xwe re kirine nuker. Xuya ye em ji va bela û tofana bi hêsani xelas nabin. Her roj welatparêzên Kurd dikujin. Ancax şoreş me ji vê afatê rizgar bike."

SERXOS Ê SÛKE

Memedall DERSÛM

Sero ra sera 1980 a. Asma zimistan a. A rozê Kızilkilise de sili ye û vore tewerte ra vorenê, Roza disemi ye suke de waxte axsata o. roza hanene suke bena silxete. Homef e dewo ra ber bena yena suke, kar gurenais e xo vinenê, tepiya vera sora cerenêra sonê. Iye ke dewa xo duriya, nejdîye suke de sonî meymanên, roza bine oncine sone çei.

Kızilkilise de onca roza nanena. Zerê suke zof silxeto. Waxto ke zu homete ser qesei ameyra, vane ke: Lao lao ça xo çarnêna, sebena her zu aşire de daese bom vejîne.

Ezik nika zu mesela kenra, kes xo ser mece-ro. Suka ma de ki xele (xeylê) serxoş yenê diane. Mesela ki dorme çar serxoso de vênara. Vere-cu nayino naskime.

Na çaremene zumin ra zof heskerde nê. Werdena-simitena nayino ciya neşîye ne. Miletê suke ki nayino ra zof heskerdenê. seveve na heskerden ki sima ra vaji: Nayino, dêmê zur, fêsat nêzonenê, heqa keş newerdenê, keş ik ixbar nekerdeni. Tepiya, nayino soreşkero ne welat ra ki zof heskerdeni. Ni pil de pil, qij de ki qij bi.

Kızilkilise kê pers kenê, suke da qışkêka. Zu qereqol-zu çonaxe Hukmat-Belediya Newesxane-hire dibistan (Mektev), onca, hire werdisxanê, daese dukan-desudi(12) qeweyi-hepîsxane... Qereqolê dewlete de o waxt vist-hiris lesker amenê diyane. Qomitan e Zabita ye na qereqol i ki na serxose suke rind naskerdenê. Çike yiki na serxoso ra piya simenê. Ni ki serxose dewletêyê. na serxose suke, feqir her roj sone gureyeni, 3-4 qurîş ke kunera dest i, sonde sonê werdisxane ke bisimê, zabrtik yene lewe:

"Mave xêr"

"Xêrve selamet"

Reqî yeno masa, piya simeni, reqî ke qediya zabita yi wurzenera sonê. Wayire werdisxanê yeno, pero ne reqî na feqiro ra cêno. Gegane ni ki inat kenê, hesave zabita o nedanê. Wayire werdisxanê xevera rusneno qereqol, zabita ye Dewlete yenê nafeqiro oncenê qereqol, cira hekeret kenê, dane piro, cevo ra pero vezene, 3-4 seat ke verd ra hona nayino verdanera.

A serê, asma zimiston a pêylene ki sikiyönetim amevi. Waxt waxte terp-repê leşkero bi. Hükme zu neferi, je hükme general bi. Qese xo jêde era derg mekerime, bêrime a roz a disemiye. Qeweyi pirê, Çarşı de ca çino ke mordem game berzo. Na sevkan çaremena ki qewaderê. Goştîme ala çi qeseykeni:

BERTAL - Lau lau, nu çi silxetiya, na silxaten

de kata şime?

ALİ - Her ca piro, werdisxane de ca çino ke mordem roniso.

XIDIR- Haq zoneno, na silxeten de newazen ke gepê çay bîsimine.

MISTEFA- Gul a ma biya jaye. Çe vesayene şime caye de gul a xo hitkime.

BERTAL - Omediyam, caye esto, çi Waxto mi virdero, simara ki vaj. hema sima tenêke simit benê bom maneni. kam şero qevçîliya sima pakkeroy?

XIDIR - Reye na xêx de niyadê. Mara na qeso kam vano? Bertal Haq zoneno ke tu bua bira ra bena serxoş manena, ez to rind zonen. To ke simit verê pîrnika xo nevinena.

ALİ - Xidir, Haq zoneno tu vineta vineta des serde zu qeso de rast vake.

Ez xuya Bertal e xo rind zonen.

MISTEFA - Bertal, eve astone piye xo kena ke na ca kotio, vaze ma şime. hema gira gira qeseykeme, waxt vêreno ra, hemik di-hire qedeh reqî ra gul a xo hitkime.

ALİ - Eve astonê pîrka mi bone ke na ca mi ki virde bi, ha vaji, ha vaji, hona qese verê feke mira nevejîyo to vake, ma piya mîreme, çiko?

XIDIR- Eke wurzenê ra wurzê ma şime. Sima çi daro kenê wertê zimeloni zumin ra

MISTEFA - Bira cawo ke Bertal vano, mara gore rindo. Haq zoneno ke ez Hemed ra zof hesken. Hemed je cane ma o, cîçer a ma o. Pero no ke dame werdisxani, a pero dame Hemedi. Wurzera gira gira şime.

Çar olvoji wurzenera sone dukan e Hemedi, Ke dukan e Hemed jede silxeto:

"Mave xêr"

"Xêrve selamet"

Bertal sono gosê Hemedi. "Wereza Hemedi, ita hetê peyde qedê, di qedeyi reqî bisimime, tu savana? Bertal tene vindeno, nat-dotê xo niyadano. Hemed ki yeno gose bertal. "Xalo, şerê bisimê, hema hayleme mekerê.

Ni çaremena bênê sa, sone pêyê dukan de masa kene ra rast. Masa de çi çino ke: Zalimo hete verde teyip kerdora, ke kêş vengê nayino mehesno. Serxose ma hurdi hurdi simenê. Ali qal ostemol ser arde ra. Mistefa yi gos noro teyip ser.

Qedê reqî rew benê tol (qedinê). Reqî bine bandora Bertal de ro. Reqî yo zu qedino, zu na anê, o qedino zu na anê, niya niya biyo varaso. Xidir gegane xo xorê norneno, werte de ki lawu-ke (kılame) vano. Hemed ki waxt waxt yeno, qedê reqî simeno, onca sono hetê ver. Ni hen

ke biye serxoş, endi tê werte ra qeseykenê. Xaf-tena tever a tîfing erjine. Hire-çar gul e tîfing yenê ginenê çever ê dukane Hemedi. pey ra sonê dêso ke nejdîyê serxosone made ro, gîne-ne eyro. Dês dêse kano, pê wele şax biyo. Hukme qursîne ra şaxe dêşî yeno war. Tî vanê dina rijîya, serxoş çaremena xo erzenê bine masa. Bertal ke xo erzeno bine masa, reqîk xo vira nekeno, suse ceno fino pistîne xo. sare çaremîne bine masa de, lesa xoki tevera menda.

XIDIR - Ero çe vesayenê, tevera venge tîfing-yeno. tu vanê ceng vejîyo.

MISTEFA - Haq bone ke na roji hewnonê xiravîno vînen, peniya ma xer bêro.

BERTAL - (hete ra qesey keno, hete ra ki suse reqî ra gepe ceno) Lao lao kar e xo de niyade. Na hewnî hona amey ra sîma vir. Hewnone sîma ra ki dina rijîna va şero birîjîyo.

Bertal hona qese xo nê qedeno, reyîna te-ver a pêser pêser tîfingî erjinê.

BERTAL - Ya Xîzîr, ya Xîzîr. Nêro ni kamî ? Nanê mara, çiko?

XIDIR - Hevalênê hard ra rameurze. Bertal, çe to ki biveso, tu ki adirê reqî drd we.

ALÎ - Nîka waxte simeteno. Ni ke kamê, rasta rast nane ma ra, sloxan berjîme.

Nu je tîfîngî gi soreshkero veng dano. Ma ke sloxan est qarse ma nebene.

MISTEFA - Alî rast vano, bî qîrîme; Herbijê Kurdistan e ma, herbijê Kurdis.... Bertal dest e xo ano nanoro fekê Mistefa yi ser:

BERTAL - Mistefa, qey hen vana, bêlka ni leşkerê Dewlete, nane mara. Kurdistan çiko? Tu adire ma dana we.

Bertal çûtürke niya va ke, xaftena Xîdîr zirçeno

XIDIR - Herbijê Dewlete Herbijê Dewlete, Herbijê dew le....

MISTEFA - Xîdîr, tu akile xo kerdo vind. "herbijê Dewlete" çiko.

Tevera venge tîfingî birîno. Hemed ki hete ver de, hard de meredîyora, keş ra pijîne nê vejîna. Bertal gepê reqî ceno, cerenora olvozone xo;

BERTAL - Savanî! reyê şîme tevera niyadîme?

XIDIR - Vîndê bîra bîra, tever a adîr vêseno, dina rijîna, tu reqî bîsîme, vaze "şîme tever". Ala kekê neyde niyade. Neyî node ma reqî, qedeno.

ALÎ - Tew tew, tevera Dîna kewta tê werte, nayîno ita derde reqî gureto Mistefa yi sare nora hard, xove xo vano "nî soreshkerê. Soreshkerî reqî ra ki qarînê, Sil (Sîlo) xevere dê cî, nîki amê ma tersnenê. "Tî vanê Mistefa yi sevev doskerdo. Nayîno olvozone xo ra ki vano:

MISTEFA - Havalênê sîma gos ro minê; Ez zonen nî soreshkerê, Sil şîyo xevere da cî, "nî hayê uza reqî sîmene "soreshkerî ki amê dorme ma gureto. Sîma ki zonene ke soreshkerî çand reyê ameyî mara vake "na qevçîllîye mesîmê." Sîma vir nîno? Ma ki îkrar davi cî. Sil adîrê ma da we. Bêrê teslim bîme, tove bikeme, vajîme "ma reyîna nesîmeme" O waxt qarse ma nebene. Helmê perîne

birîyo. Vatena Mistefa yi ra kes îma nebîyo. pey-nîe de na bêvengen Bertal rîzîno.

BERTAL - Sîma gos ro minê. Mî eskerêna xo kerda. Nîka niyade: Ezke sêkena sîma ki hen bîkerê. Na je mî verîser vîndê, qorone xo ki rakerê, herme xo ye çep bîyarê verê gul a xo-bîraye xore vajîne-hermê rast avê dergkerê, dîma lesa xo avê bonce. Nafa ki hermê çep avê berzê, lesa xo avêbonce. Hen hen şîme hete vêrî, leyê Hemedi, uzara şîme tever.

ALÎ - Teyna tu êskeren nekerda. A ondero mî ki kerda, hemîk Trakya de.

MISTEFA -Bîko, çe sîma biveso bîqedîyo. Lao nîka waxte eskereno! Tevera gon je laşer sona, sîma ita derde eskeren gureto. Vaze, ma nîka çûtür vejîme, çûtür reseme çe? Waxte de ezîk eskeren de hafa onbaşî biv berz. Ney de çî esto. A onderera kam xer dîyo ke ma ki bivînimê.

XIDIR - Dî era rast bîme. Je vatena Bertal, yerîser boncîme şîme verê çever.

BERTAL - E eee, sîma tersenê. Nê lao zu ke nîka sîma bivîno vano: 38 amê, çiko. metersê; ma xona nê merdîme.

ALÎ - De hâ Bertal, tu bivînimê, era verquye. Nu je reqî sîmitenê niya.

BERTAL - Qey ez? Mî ke reqî sîmito, tu ki adîre cîxara u nuko dardowe. Helle helle, helle helle. Nêro bîra ma çîke sîmito piya sîmito. Hên niyo Mistefa, ala tî vaze, je vatena mî şîme tever, hênîma!

MISTEFA - Bertal, tu adîre reqî dawê. Meterse, bê ez kunra ver. Veruçu Hemed de niyadîme, ora dîma vjîme tever, ya mîreme, ya kî mî-neme.

Pêro piya "ya Haq-ya Duzgîn, ya Xîzîr"vane; gîra gîra verîser oncinêyenê lewye Hemed. niyadane ke Hemed derg-po meredîyo hard ra. Xof kuno zerê nayîno. Vane belka amo kîstene. rîyêzumînde niyadanê. Alî xo tenena ave oncenno, yeno nejdîye Hemed;

ALÎ , Eve astone pîrka mî boneke, kênera ma ser.

Hemed ki gegane bine çîmra naiyo de niyadano, eke nî zof tersenê u serxose, Veng fino-ra xo.

HEMED - Metersê, ez weso. Ez vajî tevera qewxa vejîya, xêlê tîfingî erjî. venge tîfingî nîka birîya. sîmak vejîye tever, ez ita pakkerne.

Niyadane ke Hemed weso, bê nî sa. Kes hard ra newurzeno. Hemed ra vane "ma çîke werdo-sîmito, dê nê ma bo. Şîme tever ala nu çî mîzo; dîma yeme dê nê xo dame"

Verde Mistefa dey dîma Alî, Bertal u Xîdîr, çaremena veri ser oncinê sone peyê çevêr. A werwele de pençerêra dukan era keş vir nîno. Xaftena yenora Mistefa yi vir. Hevîke sare xo keno berz "Hemed, piye nî, xerê merdonê xo pençere niyade, tever a keş vîna? Hemed huren-da xo ra wurzeno ra sono kaleka pençerî, nat-dota niyadano. "Mistefa kes çîno". Çever kene ra, verîser vejîne tever. dease gam sone-nesonê, çî bivîne zabîfê Dewletê pošta xo se gînora vore

ser. Serxose ma eve ters dormê xode niyadanê. Keşi çino. Wurzene ra, sone serê zabiti. Mistefa xaftena xilbeno, linga xuya raste finora hawa nanno şenê zabit ser, girmika xo fino ra hawa: "Eerrrko; ma mordem niya dame waro". Bertal beno çewt zabit de niyadano: "nero nu gewr o kevanê ûyo. Nika nû ma kist? helle helle, na fekte niyadê". Mistefa onca "Errrko... ma mordem niya meredneme hard a." Bertal rêyê mistefa yde, rêyê zabit te, peniye de ki Ali u Xidir de niyadano destone xo erzeno peyê qina xo: "nero Misto, nika nu gewr ma kist? helle helle, qey era mi vir nino? Ali beno çewt, gos nanoro şenê gewr ser, tene ke gosdano" Haq boneke gewr qe nêlewino, biyo je terik mendo"

BERTAL - Ali, rêyê zabit ra pers ke, hala ma kisto?

ALI - Bira, ma tora vame mordem biyo je terik, tu hona vana pers ke.

XIDIR - A mm an, hen amo henik sono. Bertal axa, Dina hata nika kam re menda?

MISTEFA - Sima zonenî nu kamo? Nu şao ke vane uyo. Wurze lazem, ero Tirke hard a ma ki asmenime.

BERTAL - Rahmet a Haq sera kem nebo. Merdo merdo, sekime. Kam cira xer di ke ma ki cira xer bivinime. Şime Hemed ra ki vajime.

ALI - Bertal eve astone pirka mi bo ke mi nekisto. Na geewr.....

Ali xona qese xo ne qedeno, leşkerî Dewlete yene dorme nayino cenê. leşkerî qirênê nainora: Teslim bê, dorme sima guretayiyo, vozmede, destê xo hawa fiye, poşt ser ra merediye, melewiye'. A werwele de:

ALI - Na ra-ye çe ma vesna, nade da-ik.....

XIDIR - Haq peniya ma xerkero, pismilay pismi... ..

Leşker pêro, piya hard de dane na serxosore. her caye na feqiro ra gon verdanê. Çareminê cenê bene qereqol..... ..

Qomitanê qereqol sertegmen o. Nu na serxoso rind naskeno. Hata na roze ki piya zof reqi simito. Çi esto ke zabıtaye xo amo pra nayene. Waxt waxte sıkıyönetim o. Çiye na esto ke na serxoş cendeg zabıtay sero pê gurêtê. Çıqaş ke serxoş vanê nu zabıt merdo, na zonayena nayino raşt niya. Zabıt dirvetino. Dirveta xo zof xoriya: Na zabıt cênê çar-çapık rusnenê nêwexanê Diyarebekir. Serxoso ki cenê erzene zere. Zu dest a anê ifede cenê. Hata o waxti ki danê piro. hard ra giz kene, awe (ave) verdanera ser, feqir daina benê serxos. Juy ve juy ke ane cemelê qomitan; namê maye, namê pi, çond serdero, kotrau, senê kar vineno... nayino juy ve juy ci ra perskenê. Dima ki; Zabıtaye Dewlete qey kist, se-vev çik bi, nikila tıfing kam onte, tıfing i kam ra gurefi, Rexistin ê sima çıka, cek i sekerdi... ..? nayino te dima ci ra pers kenê. Verecu Ali anê:

ALI - Ez sond wen ke nayino ra xever a mi çina. tu nika vana, ez hesnên. Qumandanem, tu

mi rind naskena. Ez nişkin keş bikişine, nezon kami kist. Ma dukanê Hemedi de niştivro, reqi simitêni, venge tıfingi ame, vejayme tever... niyada ke zabıta ye sima harddero. Leşkeroni sima ma guretime ardime ita. Eve astone pirkami bo ke xeverami na qeso ra çına.

SRTEGMEN - Nika tu vana ma nekisto ? hi !!!, hen ha.

ALI - Mı çık ke diyo ez ey van, qesi mide xelefe çına.

S. TEGMEN - (zirçeno leskero ra Ney berê rind bakıl kerê, iye bin biyarê. (qesê qumandan sera leskeri sone Xidir anê)

Qumandan Ali ra çıke pers kerdo Xidir ra ki pers keno.

XIDIR - Nika qumandan efendi tu vana ke na mordem ma kisto?

S. TEGMEN - Tek-teyna ez nevan. Ma pêrine di. Ali ki rast a rast her çi vake. Endi çi danawe, dijda de towe ne mendo ke. Ez nayino zonen û pers ki neken, sima o çınay ra kist, sevev çik bi? tu ma ra nayino vaze.

XIDIR - Lao Haq adirê mordemê neqi wedaro. Pêro zurê. Haq bo ke, Pir bo ke, xevera ma ni qeso ra çına. Ali serxoso, gawur i zirava kerda. Ma çikime mordem kistene çıka.

S. TEGMEN - Nero tu boma? sene zirava? Rexistin a xo vaze. Rexistinî sima xapnene, vera Dewlet e anê Eke ginay zere ro benê je... .. manenê. Sima pêrine qirkemê.

XIDIR - Qomutan, nu senê qeso tu qeseykena. Haq ra biterse. Hometa ma hata nika keş rê delên nê kerda.

Xidir heredino, yeno ke tever bo, saninora gineno des ro, leşker paskulê dano piro Xidiri dano hard ro. Xidir çavalatino ke wurzo ra sertegmen yeno lewe, herme de cenê wurzeno ra, eve dest liske miştano. Xidir binê lewo ra huyino, xaftelêna girmike çip dano binê çenika Xidir ro. Xidir reyna gineno waro. Verê çımone xo beno tari, ora dime towe era vir nino.

S. TEGMEN - Ney berê rind hitkerê, iye bini biyarê.

Xidiri hard ra kas kenê benê, mistefayi anê. Mistefa zof serxoso. Towe era vir nino. Xoser nevindeno. Leşkeri kune herme anê cemelê qomitan:

S. TEGMEN - Mistefa o ke vanê tuya?

MISTEFA - sebiyo?

S. TEGMEN - Hona sebiyo, mordemê Dewlete kisenê, hona ki vanê "sebiyo" Ma zoneme, sima nu kist. Tu ki cendeg sero biya. Tu zirçenê vatene ke: "E r r koma mordem niya kiseme" Nika qey nêqirena? Nika ki vaze "Ma kist" dı haydê to bivinime, Qeseyke.

MISTEFA - Qumandan tu ayiv kena. Ma dêmê zur nevame. tu deasê qesey vati, hema bi tê werte ra. Kam kam kisto, vaze ma ki bizonime. Qomitan qarino, zirçeno, girmik a xo dano masa ro:

S. TEGMEN - Ero tu kam xapnena, lazê her.

Nika to berjine bine linga xo, bikişine? Cendegê zabıt sero era dest ne kewta? Neyik inkar kena? Laze kutik... ..n... d....ka sima..

MISTEFA - Mı kes ne kisto, havalone mi ki kes ne kisto. lazê her, laze kutik tiya.

Mistefa çütür ke niya vano, tivanê Dina rijina serê sertegmen. Qaraisra gilej kunera fek, hurendiya xo ra çing beno, eve girmike, eve linge dano Mistefay ro. Ceronora leskero:

S. TEGMEN - Prodê rê, çi vinetê. Nika niya misay, meste-bêro sima ki kisenê.

Pêro piya dane pro, kaskene bene erzenê lewê Ali u Xidir. En peniye de Bertal anê ke Bertal de xêr ne verdo. Bertal çütür ke sertegmen vine no xo ve xo vano "Mı na mordem cayê diyo, hema kot?" Peniye de yenora vir ke nu qomutanê na qereqol o. Xele ki piya reqj simitiv. Yekta beno sa. Sono ke deste sertegmen bicero toqa bikero, linga xo kunara kurşî gıneno waro. Onca wurzeno ra sono nejdıye sertegmen, sertegmen ra ave:

BERTAL - O o o o, ser efendi tu kota no ose na!

Sertegmen pırnıke ra va cenno, çopolê dano bine gos e Bertal ro, dano bine masa ro. bertal reyna wurzeno ra;

BERTAL - Wey... bê Haq, to onca zof simit o. Qumandan e bêhaq... hala vaze to koti simit to?

Sertegmen dest e xo keno girmike çip dano masaro;

SERTEGMEN - Ero sima pêrine kiseme. Vaze sima na zabıt e dewlete qey kist?

BERTAL - Tove tove, nero kam kişiyto? Tu onca zof serxosa.

S.TEGMEN - Ero to ra van qesone xo rast qesey bike, feke xo rınd topke. Sima çaremene qetil e. Zabıtê Dewlete kist o. Serxosên sima nêxelesne na vaze, rexistin a sima kamıjiya?

Bertal verucu dorme xo de niyadano, ke zu vazo : "na mordem ra çiyê nanen nevejınê," Keşra ke veng nevejıya.

BERTAL - A m m a n... kisto kisto, Rahmet a Haq serbo. Roze ma ki miremê. Dı wurze wurze, moza to rınd niya, savrê to biyo teng. Nika ke şime werdis xane de hirê, çar qedey reqj ke simit, moza to yena hurend.

Sertegmen niyadano ke hers ra towe nevezno, nafaye ki venge xo keno nerm.

S. TEGMEN - Bertal axay re çay biya. Bertal mi de niyade. Ma zumin rınd naskeme. Ewro çarşı de zabıte de kişıya. Sima: Ali-Mistefa-u Xidir cendeg sero bi. heni ma?

BERTAL - mevaze, mevaze, tew tew tew, e e.... Haq kena, kam kisto?

S. TEGMEN - Bertal na linga serxoşen ca verde Qumandane itayi ezo. İta ez persken, tu vana.

BERTAL - Em mm m an sertegmen, Xızır kena, merdo merdo, cane ma wes bo. Zovına zabıt çino. Meste-bêro zu na yeno.

S. TEGMEN - ez to ra reyna pers ken. tu ve ol-

vozone xo ra na zabıtê Dewlete qey kist?

BERTAL - Qe mevaze qe mevaze, kam vano ma kisto?

S. TEGMEN - Olovoze tu vanê "ma çaremıne piya kist, Rexistin a ma va ke bikise, ma ki kist, ma rexistin a Kurdistan ray me. Na leşkeri leşkerê Tırko nê. İta Kurdistan o. Rexistin e pere u çeki rusnê olvoze tu niya vanê. Tu qey çe xo vesne na, inkar kena. Tu ki kesey ke bixeleşıye.

BERTAL - Weye weye, ma xevera mı qey çina? helle helle... Bêiman tu serxosa, Xızır bone ke tu zof serxosa, kam tu xapıta. Olvozemi hiremena ki lewe mide bi. Rexistine çiki. Perey çike, çeki çike? Na qesênıyanen beda. Em m a n, zovına qese çino ke tu qeseybikerê. ala vaze vaze. Zovına çi esto, çi çino.

Sertegen niyadano ke na qesonê nermı ra çıye nevejıno onca venge xo keno berz, zirçeno;

S. SERTEGMEN - Bertal, nu niya nebena. Ya vaze ma kistıya ki ez ve deste xo to kisen. Vazênê sima çütür kist?

Bertal ik hem hukme reqj ra hemik hukme zirçayisê sertegmen ra, je sertegmen venge xo keno berz.

BERTAL - Nê lao tu çi wazena, kisto kisto, sebiyo, Dına vêsa. Kar-gurenaise mı esto. Meste son Hemik ra (Kızılkilise de zu ko) velg an. Yena bê şime, torê reqj ye van, zıqımê xo ke bisime.

Sertegmen nat u dot e xo niyadano, biyo rejil, kard ke çi gıno zu dilapa gon cıra waro negınenı. Qaraise xora qesê Bertal pheser hıreser dı,hire rey vano. "kisto, kisto-kisto kisto-" Vındeno bertal de niyadano, zirçeno;

S. TEGMEN - Ero na leyire kutik de niyade. Ça vintê, prode.

Leşkeri çing benê, pêro piya dane pıro. Bertal erzenê hard. Hard ra kaskenê benê, erzene leye (lewe) iye bino.

Pêro rup-rupalı. Uwe (awa-awe) verdera ser. Ling mosê bir-bang biyê. Qınesteyıpoştı (mıaney) hermeyi -ri... Cayede burosax neverdo. Her cayê mordemora goni yena. Zelemela nayıno vejına asme. Leşker tenê vındenê, oreşinera. Mistefa yenora xo. Nalayise Bertal nas keno. "Bıra Bertal marêsebiyo? Na senê roza ? bertal nalayise xo birneno "Mı sımara neva sima simenê, dıma ki ciye xo de kaykenê. ma koti me, kes zone no" Xıdır veng fıno ra xo. "Bıra Mistefa na roze roz a Seyid rıza va, ax ax" Ali ki veng dano Bertal. "Bertal ez vaj ke ita qereqol e Hukmat o. Hema ma qey ameyme ita?"

Reqına postol o yena, pêro venge xo birnenê. zere tariyo. Çevır beno ra, zuyı erzenê zere, dıma çevır cadenê. Uwo ke kuno zere Hemed o. Gıra gıra zumin naskenê. Nejdıye desta sodır o. Leşker onca kune zere. Zirçına u nalayisê nayıno Kızılkilise ra bena vıla...

SIYASİ YÖNLERİYLE
KOÇGIRI (1920)'DEN DERSİM (1938)E

KÜRT ULUSAL HAREKETLERİ

F. BARAN

X IX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist devletlerle işbirliği yapıp özerk yapıları ortadan kaldırmaya girişmesiyle ulusal karaktere bürünen Kürt hareketleri XX. yüzyılda önemli bir güce erişmiş durumdaydılar. Emperyalist devletler Ortadoğu'ya yönelik politika oluşturdıklarında, bu gücü hesaba katmak zorunda kalyorlardı. Mısır'daki Bağımsızlık Derneği'nden Berzenci Hükümetine, Berzenci Hükümetinden KTC (Kürt Teali Cemiyeti)'ne kadar Kürt örgütlenmeleri bir araya gelip uluslararası oturumlarda temsilci bulunduruyor, kendi haklarını savunabilecek performans gösterebiliyorlardı. Osmanlı İmparatorluğunun mirasını paylaşmada pek titiz davranan emperyalist devletler Kürt faktörünü gözönüne alarak, plan ve programlarını onları da tatmin edici şekilde hazırlıyorlardı.

TC Devletinin "yırtık" diyerek övündüğü "Sevr" antlaşması bu türdendir. Gerçekte bu antlaşma, Kürdistan'ı kuşa çeviren emperyalist devletleri tatmin edici paylaşımından sonra, Kürtlerin kırıntılarla susturulmasını amaçlayan bir antlaşmadır. Bu antlaşmaya göre Kürdistan'ın kuzey şeridi Ermenistan'a, bugünkü Güney Kürdistan İngiltere'ye, Güney-Batı Kürdistan Fransa'ya, Doğu Kürdistan ise yine İran'a veriliyordu. Şerif Paşa başkanlığında Sevr'de yer alan Kürt heyeti ise, orta Kürdistan'da Osmanlı'ya bağlı özerk bir yönetim kurma hakkını ancak elde edebiliyordu. "Kürtlerin isteği olursa ayrılabilirler" yolundaki kayıt ise aldatmacadan başka bir şey değildi. Çünkü, o dönemde emperyalist devletler bile "uluslarının kendi kaderini tayin hakkını" tanımadan ya da sözde olsa bile bunu savunmadan inandırıcı olamayacaklarını çok iyi biliyorlardı. Bunun için Kürtlere verilen özerklik hakkı tamamen konjonktürden kaynaklanıyordu. Döneme damgasını vuran konjonktürel şartları şöyle sıralayabiliriz.

Birincisi, Ekim Sosyalist Devrimiyle dünya ezilenlerini emperyalizme karşı ayaklandıran özgürlük kasırgasıydı. Bolşevikler, Çarlığın cenderesinde kan kusan halkları özgürlüğe kavuşturdukları gibi, emperyalist işgalcilere başkaldıran halkları da sonuna kadar destekliyorlardı. Bolşevikler iktidar olur olmaz ilkanda yaptıkları iş, emperyalist eşkiyaların dünya halklarını sömürmek için imzalamış oldukları gizli antlaşmaları açıklamak oldu. Dünya halkları gün geçtikçe düşmanlarını daha iyi tanıyor ve Lenin'in göstermiş olduğu yolda yürüyorlardı. Çünkü Lenin, emperyalist çetelerin hiç istemedikleri bir şeyden yani BARIŞTAN sözediyordu. Sovyet Hükümeti'nin savaşa bakışını ve barış istemini şöyle dile getiriyordu Lenin:

"Hükümet, güçsüz halkların ele geçirilmiş bulunan topraklarını güçlü ve zengin uluslar arasında bölüştürme amacını güden bu savaşa devam etmeyi insanlığa karşı işlenmiş en büyük cinayet olarak kabul etmektedir. Sovyet Hükümeti, hiç ayıksız bütün uluslar bakımından adaletli koşullar içinde bu savaşa son verecek olan barış antlaşmasını hemen imzalamaya kararlı bulunduğunu resmen ve alenen bildirmektedir." (Diplomasi Tarihi, C-2, s. 527)

Lenin bu açık barış ilanı ile birlikte barış koşullarını da formüle ederek, işgalcileri işgal ettikleri topraklarda iyice tutunamaz hale getiriyordu. Sovyet Rusya'nın barış ilanı şu koşulları içeriyordu:

1) İlhak hiçbir şekilde kabul edilmeyecek, işgalciler işgal ettikleri topraklardan hemen çekilecektir.

2) Savaş sırasında siyasal bağımsızlıklarını yitiren devletler hemen siyasal bağımsızlığa kavuşturulacaklardır.

3) Savaştan önce siyasal bağımsızlığa sahip bulunmayanlara kaderlerini istedikleri yönde tayin edebilenin olanakları sağlanacaktır, ve

4) Ulusal azınlıkların hakları yasal güvencelere kavuşturulacaktır.

Sovyet Hükümeti bu koşulları ileri sürmekle yetinmiyordu, aynı zamanda tek taraflı olarak yürürlüğe de koydu. Avusturya-Macaristan, Türkiye ve İran'daki kuvvetlerini hemen, geri çekti. Bu ulusların kendi kaderlerini istediği yönde tayin etmelerinin koşullarını yarattı. Aynı zamanda şu çağrıyla da emperyalist işgalcileri yeniden düşünmeye zorladı:

"Söz konusu ülkelerin halkları, kendi kaderlerini belirleyecek olan bu kararları alırken, bu ülkelerin toprakları üzerinde ulusal askeri kuvvetlerden ya da yerel milis kuvvetlerinden başka hiç bir yabancı kuvvet bulunmayacaktır." (age, s. 560)

Sovyet Hükümeti'nin bu taaruzu karşısında emperyalist devletler istemedikleri bir politika gütmek zorunda kalıyorlardı. Kürtlere özerklik vermelerinin birinci nedeni buydu. Nitekim ortada Bolşevik idaresinde bir özgür Ermenistan vardı. Kürtler bunu çok iyi biliyor ve Doğu Halkları Konferansı'na da temsilci göndermeyi düşünüyorlardı. Bu durum emperyalistlerin istemediği sonuçlar doğurabilirdi. Kontrol edemeyecekleri bir Kürt hareketi yerine "ağzına bal çalınmış" ve her zaman terbiye edebilecekleri bir Kürt hareketini tercih ediyorlardı.

İkinci neden; Osmanlı'nın içinde bulunduğu durumdan kaynaklanıyordu. Osmanlı İmparatorluğu eski gücünü korumuyordu. Yeniden güçlenmesi ise emperyalistlerin istediği bir şey değildi. Kürtler özerk bir yönetime sahip olmadan Osmanlıya bağlı kalamazlardı. Kürtleri denetim altında tutabilecek güçte bir devlet olsaydı, emperyalistler Kürtlerin özerkliği üzerinde pek durmayacaklardı. Nitekim Lozan'da emperyalistler isteklerini elde ettikten sonra Kürtlerin durumunu hiç düşünmediler. Kemalistlerden istedikleri tek şey Kürtleri denetim altında tutmaktı. Çünkü onlara gerekli olan Kürtlerin özerkliği değil, Musul petrollerini rahatlıkla sömürebilecekleri bir statükonun oluşturulmasıydı.

Bu kısa açıklamadan sonra konumuza dönebiliriz.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi TC'nin amacı Kürt ulusal hareketini tasfiye etmektir. Kürtlere ulusal haklarının tanınacağı yolundaki vaatleri konjonktürel ihtiyaçtan doğan demagogilerdir.

Kürt halkı ise, gerek Sevr antlaşmasını ve gerekse Kemalistlerin verdiği sözleri anımsatarak haklarını istiyordu. Koçgiri isyanının nedeni buydu. Kemalistler Kürt halkının haklarını tanımayınca Koçgiri ayaklanmasının önderleri Kagal'ın Yellice mahallesinde bir araya gelerek Sevr'de tanınan hakları elde edinceye kadar silahlı mücadeleyi sürdüreceklerine dair topluca and içtiler. Bu toplantıda kurulacak Kürdistan Devleti'nin kapsayacağı iller de belirlendi. Diyarbakır, Van, Bitlis, Elazığ, Dersim ve Koçgiri kurulacak bu devletin toprakları olacaktır.

Ayaklanmadan önce, Kemalistlerin verdiği sözlerle güvenmeyen Hozat ile Çemişkezek aşiretleri Elazığ valiliği kanalıyla meclise bir telgraf gönderiyor-

lardı. Bu telgrafta:

"Sevr mucibince Diyarbakır, Elazığ, Van ve Bitlis vilayetlerinde müstakil bir Kürdistan teşekkül etmesi lazım geliyor, binaenaleyh bu teşkil edilmelidir, aksi takdirde bu hakkı silah kuvvetiyle almaya mecbur kalacağımızı beyan ederiz." (M.N. Dersimi- Kürdistan Tarihinde Dersim) deniliyordu. Kemalistlerin düşüncesi açıktı, ama, yanıtları pek açık değildi. Bu telgrafa resmen yanıt veremeye yerine Elazığ valiliği aracılığıyla hükümetin "Kürdistan isteklerine mutabakat ettiği..." bildirilir. Gerçekte yapılan ise, isyanı bastırmak için girilen askeri hazırlıklardı.

Koçgiri ayaklanması başarısızlıkla sonuçlandı. İsyen bölgesel olmayı aşamadı. Kürt Teali Cemiyeti'nin isyanla ilişkisi olmakla birlikte, isyan anında önemli bir çabası olmadı. Kemalistler daha devlet olmadan gelecekte nasıl bir devlet olacaklarını bu isyana karşı giriştikleri imha hareketiyle ortaya koydular.

Koçgiri isyanı ve Kemalistlerin tutumu, gelecekte Kürt ulusal hareketleriyle TC arasındaki ilişkilerin "embriyonu" niteliğindedir. Bunu, ileride başlayacak bir taaruzun ön muharebesi olarak da tanımlamak mümkün. Bu muharebe içinde cereyan eden olayları, 1920-1938 yılları arasında meydana gelen ayaklanmalarda değişik boyutlarda-büyük veya küçük- görmek neden ve sonuçlarını tanımlamak da olası. Şeyh Sait isyanı daha örgütlü ve yaygındı. Ağrı ise süreklilik arz ediyordu. Koçgiri'den sonra Kürt halkı haklarını almak ya da elde bulananları korumak için 13 yıllık bir süre içinde tam 16 kez ayaklandı. Dr. H. Kıvılcım'ın deyimiyle, "İsyen, ezilen Kürdistan köylüsünün yemek içmek kadar zaruri ihtiyacı ve her günkü meşguliyeti..." idi. Bir yerde bastırılan isyan bir başka yerde pathyor, yükselen sıradağlar gibi TC'nin karşısına dikiliyordu. Kimi zaman bir çığ gibi büyüyerek sömürge ordularını silip süpürüyor, kimi zaman dağlara çekilerek yıllarca TC'yi meşgul ediyordu. Şeyh Sait İsyanı bir çığ niteliğindedir: Kırıldan kopup kentleri kuşattı ve bir anda hemen hemen bütün Kürdistan'a yayıldı. TC bu ayaklanmanın bedelini Raçkotan ve Raman (1925) halkına ödetti. Sason halkı TC'ye yanıt ölmek üzere uzun süre devam edecek ayaklanmanın ilkinde başladı. Ağrı İsyancıları bütün Kürt halkına seslendiler (1926). Aynı yılın sonlarına doğru Koçuşağı ayaklanması başladı. 1927 yılında Mutki yöresi isyana kalkıştı. Ve Ağrı (1927), Bicar (1927), Asi Resul (1929), Tendrük (1929), Savur, Zeylan, Oramar, III. Ağrı, Pülümür isyanlarının hepsi 1930 yılı içinde meydana geldiler. 1937-38 Dersim İsyanıyla bir kez daha toparlanmaya çalıştı Kürt halkı. Yıllardır TC'nin imhasına maruz kalan Kürt halkının, ne yazık ki, Dersim'e verebileceği hiçbir şey yoktu. Çünkü, Dersim'in bugün yaşadıklarını onlar dün yaşamışlardı.

Burda başlıca üç isyan üzerinde duracağız. Şeyh Sait, Ağrı ve Dersim... Nedenlerine gelince; Şeyh Sait İsyanı yılların birikimi üzerinde yükselen, az çok

planlı, programlı ve yaygın bir isyandı. Diğer parçalarındaki ulusal hareketlerle de sıkı bir ilişki içindeydi. Aynı zamanda bir dönüm noktasıydı: özgürlük ya da kö'elik! Bu yönüyle O'nu XIX. yüzyıldaki Bedirhan B y ayaklanmasına benzetebiliriz. XIX. yüzyılda küçük dereler şeklinde akan ayaklanmalar Bedirhan'da birleşip ırmak coşkuluğuna erişip, uzun süre Osmanlı'yı uğraştırdılar. Bu isyanın bastırılmasıyla Kürt ulusal hareketi geriledi, dağıldı ve giderek söndü. Şeyh Sait İsyanı da küçük derelerin birleşmesi, ırmak coşkuluğuna erişmesi ve giderek sönmeydi. Şeyh Sait isyanında Bedirhan'dan sonra meydana gelmiş bütün ayaklanmaların izleri vardı. O'ndan sonraki ayaklanmalar ise Şeyh Sait'in izlerini taşıyorlardı. Bütün ulusal güçler Şeyh Sait'te birleştiler, başarılı olmayınca dağıldılar ve bir daha birleşmeyi başarmadan birer birer ortadan kaldırıldılar.

Ağrı İsyanı ise Kürt ulusal hareketinin gerilla tataruzu ve en ileri düzeyidir. Şeyh Sait yenilgisinden en iyi dersleri Ağrı isyancıları almıştır. Yenilgiyi kabul etmeyip tekrar tekrar ayaklanmışlardır. Hareketin önderliği, diğer parçaların ulusal kurtuluş savaşındaki yerini ortaya koymuştur. Savaşın uzun süreli olduğunu tespit ederek ona göre örgütlenmiştir.

Dersim isyanı ise bir anlamda "savunma" hareketidir. Yukardan gelen tasfiye tazyiki karşısında Kürt halkının direncinin simgesidir. Kendi türlerinin en sonuncusu ve en uzun sürenidir.

ŞEYH SAİT AYAKLANMASI

Şeyh Sait İsyanı, Kemalist iktidar ve burjuva tarihçiler tarafından en çok çarpıtılan Kürt ulusal ayaklanmalarından biridir. Kürt halkının gerçek bir ulusal kalkışması olan bu olay neden bu kadar çarpıtılmıştır? Şeyh Sait İsyanıyla ilgili olarak yanıtlanması gereken ilk soru budur.

Bu çarpıtma, tamamen O'nun meydana geldiği koşullara ve egemen güçlerin politik ihtiyacına bağlıdır. İngilizler Şeyh Sait ayaklanmasını Türklerin çıkardığını iddia ediyorlardı. Türkler de İngilizleri suçluyorlardı. Bunun yanında Türk Hükümeti isyanı, bir irticai hareket ve padişahlığın kışkırtması olarak da tanımladı.

Bu iddiaların hangisi doğrudur? Şeyh Sait İsyanı İngilizlerin mi? Türklerin mi? Yoksa padişahlığın kışkırtması mıdır? Her gücün niyetine malzeme edilen bu olayın niteliği gerçekte nedir?

Olguyu doğru olarak anlamak için döneme kısaca bir göz atmak gerekmektedir. Şeyh Sait ayaklanmasının, bir halkın onurlu başkaldırısının neden istismar edildiğini egemen güçlerin ihtiyaç ve amaçları anlaşıldığında daha iyi aydınlanacaktır.

Döneme bakıldığında TC'nin içerde ve dışarda önemli sorunlarla karşı karşıya olduğu görülür. Kemalistler ülke genelinde olduğu gibi, hükümette de ağırlıkta ve etkin olan geleneksel güçleri tasfiye te-

mek istiyorlardı. Diğer yandan uluslararası alanda TC, Musul konusunda zor durumdaydı. İngiltere müttefiki Fransa'nın da yardımıyla Milletler Cemiyeti'nde TC'yi hayli geriletmiş bulunuyordu. İngilizler, Lozan'da söyledikleri gibi, siyasal alanda kazanan Kemalistleri, ekonomik alanda kendilerine mahkum etmek istiyorlardı.

İşte böyle bir ortam içinde Şeyh Sait İsyanı patlak verdi. Kürdistan'ın bağımsızlığını hedefleyen bu ayaklanma TC ve emperyalistler tarafından çarpıtıldı ve yukardaki sorunların çözümünü için politik malzeme olarak kullanıldı. Kemalist Devlet aygıtı bu olaydan yararlanarak birçok politik sorununu çözdü. Şeyh Sait İsyanı'nın irticai bir hareket olmadığını bizzat M.Kemal'in kendisi de biliyordu. Erzurum, Trabzon ve İstanbul valilerini arayan M. Kemal:

"Güneydeki olayın genel bir gericilik hareketinin başlangıcı olmasından kaygılıyım. Bu açıdan bölgenizdeki durum nedir? Girişilecek bastırma hareketi sırasında bölgenizden güvenli olabiliyor muyuz?" (Avcıoğlu, age, IV. kitap, s. 1345) diye sorduğunda, her üç validen de aldığı yanıt gayet açıktır. "Hayır, bölgenizde herhangi bir durum yoktur." Buna karşın Kemalistler O'nu bir irticai hareket olarak göstermekten kaçınmadılar. Doğaldır ki, irticai bir hareket öncelikle Türkiye'de başlardı. Ya da Şeyh Sait İsyanıyla birlikte Türkiye'de de kıvılcıklar olurdu. Çünkü, Cumhuriyet ilan edilmesine rağmen Türkiye'de Hilafet taraftarları halen güçlüdür. Ve ayrıca mecliste Hilafet'e bağlı olan hatırı sayılır bir milletvekili niceliği mevcuttur. Kemalistlerin Şeyh Sait'i "irticai" olarak damgalamalarındaki amaç, meclisteki dinci kanadı tasfiye etmektir.

Nitekim bu olaydan yararlanan M.Kemal, kendisi için ciddi bir rakip olan ve hilafete bağlılığını bildiren **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**'nı hedef alır. M. Kemal, Başbakan F. Okyar'ı, partisini dağıtmasını bildirmesi için Karabekir'e gönderir. F. Okyar, M.Kemal'in bu isteğini Karabekir'e iletir ve aksi takdirde "kan dökülece"ğini bildirir. Ayrıca bir Başbakan olarak karşı olmasına rağmen bir şey yapamayacağını ve hatta bundan ötürü Başbakan'lıktan düşürüleceğini söyler. Karabekir bu isteği reddeder ve elinde her türlü araç bulunan Hükümetten partisini zorla dağıtmasını ister. Sonuçta öyle de olur; F.Okyar düşürülür ve yerine geçen İ.Inönü, alınan yasal önlemlerin sadece doğu'ya değil, her tarafa uygulanacağını açıkça ilan eder.

Burjuvazi, kullanmak istediği bazı araçlara yasal dayanak oluşturmaya çalışırken, bu araçlarla varmak istediği amacını önceleri açıklamaz. Bunların gerçek niteliği ancak amaç gerçekleştirildikten sonra anlaşılır. Şeyh Sait İsyanına karşı kullanılan araçların iç muhalefete karşı da nasıl kullanıldığını ve Şeyh Sait isyanının neden irticai bir eylem olarak gösterildiği, İnönü'nün 1927 yılında Takrir-i Sükun kanununun iki yıl daha uzatılmasını istediği konuşmasından açıkça anlaşılır. Şöyle diyordu İnönü:

"Aldığımız tedbir, yalnızca Doğu'daki davranışı değil, memleketin gelişip ilerlemesine başlıca engel olan toplumsal düzendeki karışıklığın da ortadan kalkmasını sağlamıştır..." (age, s. 1348)

İşte bundan ötürü Kemalistler Şeyh Sait İsyanını "irticai" olarak damgaladılar, anaçlarına varmak için politik malzeme olarak kullandılar.

ŞEYH SAİT İSYANI İNGİLİZ KİŞİRTMASI MIDIR?

Neden olmadan ayaklanma olmaz. Kışkırtmalarla isyanların çıkabileceğini söylemek ise ahmaklıktan başka bir şey değildir.

Şeyh Sait İsyanı'nın kışkırtıcıları olarak gösterilen İngilizler aynı ünvanı TC'ye veriyorlardı. TC "İngiliz kışkırtması" derken Musul sorununu neden olarak ileri sürüyor ve "Kant" olarak da İngiltere'den gönderilen bir silah kataloğunu gösteriyordu. Yürütülen mantık gereği İngilizler bu isyanı "çıkarmak"la uluslararası arenada Kürtlerin Türkleri istemediklerini propaganda yapıp kolayca Musul'u kapacaklardı.

Kürkçüoğlu'nun İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde bulup ortaya çıkardığı bir belgede ise, Şeyh Sait İsyanı'nın "Türk kışkırtması" olabileceğinden söz edilmektedir. İngilizler buna gerekçe olarak üç tez ileri sürüyorlar. Birincisi; Kürt isyancılar İngiliz mandası altındaki Kürt kardeşlerini Kurtarmak amacıyla G. Kürdistan'a girecek ve Musul'u aldıktan sonra Türklerle vereceklerdi. İkincisi; Şeyh Sait isyancılarıyla birlikte Irak Kürtleri de ayaklanacak ve İngiliz mandasından çıkıp Ankara'ya bağlanacaklardı. Üçüncüsü; Türk Hükümeti bu ayaklanma bahanesiyle Irak'a girecek ve Musul'u alacaktı.

Y. Küçük bu konuda şunları söylüyor:

"Üç gerekçe daha sonra irdeleniyor ve genişletiliyor. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda hazırlanan raporda Türklerin Musul'u, oradaki Kürtleri İngiliz denetiminde bırakmamak için almak istedikleri belirtiliyor. Çünkü Musul Kürtleri, zamanla, İngiliz etkinliğinde bağımsız bir Kürdistan fikrinin çekirdeğini oluşturabilirlerdi. Böyle bir Kürt Devleti ise, şimdi Türkiye'nin yönetimi altında bulunan bazı toprakları da elde etmek isteyebilecekti. İngilizler bu nedenle de Türkiye'nin Kürt isyanını çıkarmış olduğunu düşünüyorlardı." (T.Ü. Tezler, 2.. s. 193-94)

Gerçekte hiçbir taraf herhangi bir parçada Kürt Devletinin kurulmasını istemiyordu. Çünkü, kurulacak bir Kürt Devleti, her iki taraf için de tehlikeliydi. Bunun içindir ki, işgalci güçler değil isyan çıkarmak, sürmekte olan isyanları bastırmanın çarelerini arıyorlardı. Ayrıca, bir zamanların "Güneş Batmayan İmparatorluk"unun kurucusu İngiliz yönetimi, kendi mandası altındaki Kürtlere büyük destek ve "kötü örnek" olacak bir Kürt Devleti'ni kurmak isteyenlere yardım edecek kadar ahmak değildir. Bir an TC'nin resmi iddiası "irticai" damgasını kabul edelim. Böyle bir durumda yanıtlanması gereken soru şudur: Lozan Barış

görüşmelerinde Türk heyetine halifeliğin kaldırılması için baskı yapan ve Halife aracılığıyla birçok ülkeyi elinde tutan Osmanlı imparatorluğu'nun ganimetinden önemli bir payın sahibi olan İngiltere, elindeki toprakların yitip gitmesini doğrurabilecek Halifeliğin geri getirilmesini isteyen bir hareketi neden desteklemez? Kuşku yok ki, İngiltere böyle bir hareketi asla desteklemez.

İngiltere'nin politikasına yön veren önemli bir olgu daha vardı: Sovyetler Birliği! Yıkıldı yıkılacak diye bakılan Sosyalist iktidar, emperyalist çetelerin kuşatmasına karşın sağlam temeller üzerine oturmuş bulunuyordu. Paris Konferansı'nda ve Lozan'da görüldüğü gibi emperyalist devletlerin biricik isteği, Sovyet Hükümetiyle ilişkisi olan Kemalistler,i O'ndan uzaklaştırmaktı. Emperyalistlerin tek isteği, genç Anadolu Hükümeti'ni Sovyet "tehlikesine" kaşı bir kalkan haline getirmektir. Böyle bir misyon yüklenen Kemalist iktidar neden zayıflatılmak istensin ki? İngiliz yönetimi, çok sıkıştırılacak Kemalist iktidarın Sovyetlere yanaşacağını iyi biliyordu. İngilizlere böyle bir devletten çok, hem Sovyet "yayılmaması"na karşı durabilecek hem de dinmeyen Kürt ulusal hareketini bastırabilecek güçte bir devlet gerekiyordu. Nitekim Fransızların Kürt hareketini arkadan kuşatması için Nusaybin demiryolunu Kemalistlerin asker taşınmasına açması bunun ifadesiydi.

"İngiliz Kışkırtması" iddiaları karşısında dönemin Terakki-Perver Cumhuriyet Fırkası milletvekillerinden Rüştü Paşa şöyle diyordu:

"Hadisede ecnebi parmağı olduğunu sanmıyorum. Çünkü Genç ve Muş memleketin ortasındadır. Ecnebilerle temas etmek maksadı olsaydı, asiler hududa yakın mesela Zaho'ya çekilip şimdiye kadar tek bir memurumuzun girmedığı aşiretlerle birleşebilirlerdi." (M.Tuncay, Tek-Parti Yönetimi, s. 131)

Daha da ilginç, Şeyh Sait İsyanı'nın kimi batılı yazarlar tarafından "komünist kışkırtması" olarak adlandırılmasıdır.

Dönemin komünistlerinin Şeyh Sait'i desteklediklerini TC Devleti bile kabul etmişken bu iddia üzerinde durmaya değmez sanıyoruz.

ŞEYH SAİT AYAKLANMASI ULUSALDIR:

Hangi açıdan ele alınırsa alınsın, Şeyh Sait İsyanı'nın ulusal karakteri inkar edilemeyecek kadar açık ve nettir. Taleperi ulusaldı, O'nu örgütleyip başlatılanlar da, daha önceki ulusal ayaklanmaların içinden kopup gelmiş, çeşitli parti ve örgütler kurmuş, yayın organları çıkarmış kimselerdi. İdam anında önderlerin söyledikleri ve mahkemelerin iddiaları da isyanın karakterini ortaya koyuyordu.

Şimdi bu faktörlere kısaca değinelim.

Ayaklanmanın önderlerinden biri olan Seyit Abdülkadir, Ubeydullah'ın oğludur ve Ubeydullah ayaklanmasında yer almıştır. Abdullah Cevdet

1908'de kurulan Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti'nin kurucusudur. 1912 Kürt Talebe Hêvi Cemiyeti'nin kurucularından Kadri ve Ömer Cemilpaşazadeler de ayaklanmanın örgütleyicilerindendirler. Derneğin üyelerinden olan Kemal Fevzi, Dr. Fuat, Tayyip Ali ayaklanmaya katıldıkları için 1925'te asıldılar. S. Abdülkadir 1918'de kurulan Kürt Teali Cemiyeti'nin başkanıdır. Dr. Fuat ile Kemal Fevzi bu cemiyetin aktif üyeleri iken, sonradan idam edilecek olan Bitlis milletvekili Yusuf Ziya ile Cıbranlı Halit'in Cemiyetle ilişkileri vardı. Ağrı İsyanının önderlerinden İhsan Nuri Paşa KTC'nin talimatları doğrultusunda hareket etmekteydi. Kocgiri ve Dersim isyanlarında büyük roller alan Alişer ve M.N. Dersimi KTC'ye bağlı çalışarak birçok yerde Cemiyetin şubelerini kurmuşlardır. Bu ulusal kurtuluşçuların çabaları ve ilişkileri Şeyh Sait ayaklanmasının bastırılmasından sonra da sürmüştür. Ş. Sait'in oğlu Ali Rıza ve İhsan Nuri'nin yanı sıra birçok Kürt aydını **Hoybun** örgütünün kuruluşuna destek olmuşlardır. Alişer, Dersim'de Hoybun'un bildiri ve çağrılarını dağıtıyordu. Hoybun örgütü Cemilpaşazadeler'i bünyesine aldıktan sonra Ağrı İsyanı'nı başlatı. Ağrı isyanı'nın başlatılmasıyla birlikte Bedirhanilerden Celadet, Cemilpaşazadeleri'nden Kadri Urfa ve Mardin bölgelerinde isyanı örgütlemeye çalışırken, S. Rıza, Dersim bölgesinde direnişe geçti. Ve Kürt ulusal ayaklanmalarının en son halkası olan Dersim İsyanı bastırılınca kadar bu ilişkiler sürüp gitti.

Kürt aydınları diğer ulusal hareketlerden de dersler çıkarmaya çalışıyorlardı. Ulusal kalkışmada zafere ulaşmanın, örgütlenmekten ve örgütlü bir mücadele vermekten geçtiğini biliyorlardı. **Ararat** dergisi 1912'de İstanbul'da bir grup Kürt aydınının şu çağrısını yayınlıyordu.

"Büyük bir devrim için partiye ihtiyaç var. Arnavutların taktikleri örnek alınabilir. Önce vergileri vermeme, sonra Türk yöneticilerini rahatsız ederek acze düşürme, daha sonra da zamane bir iktidarı oluşturulması ve Bağımsız Kürdistan çağrısıdır." (C. Celil'den akt. B. Arda, Medya Güneşi, say. 4)

Hayata geçirememiş olsalar da bu istem, Kürt aydınlarının ulusal bilinç ve istemini açığa vuruyor. Savaş boyunca Kürtler yoğun bir şekilde örgütlenmeye giriştiler. Kurulan bütün parti ve örgütlerin asgari istemi ulusal taleplerden oluşuyordu. Ulusal istemleri kazanmak için KTC ile Kürdistan Cemiyeti 1918'de, Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti, Kürt Talebe Hêvi Cemiyeti (yeniden kuruluş), Kürt Kadınlar Teali Cemiyeti ve Kürt Milli Fırkası 1919'da kuruldu.

Savaştan hemen sonra ortaya çıkan bu örgütlenmelerin hepsinin Bağımsız Kürdistan istediklerini söyleyemeyiz. Çünkü daha önce değindiğimiz gibi Kürtler, Osmanlı İmparatorluğu'nun kendilerine özerklik vereceğine inanıyorlardı. Bu açıdan Ş. Sait İsyanı verilen sözlerin yerine getirilmemesine de yanıt anlamını taşıyordu. S. Abdülkadir bu dönemde

Bağımsızlık düşüncesinden çok özerk bir Kürdistan fikrine sahipti. KTC'nin bir toplantısında ortaya çıkan görüş ayrılığını M.N. Dersimi şöyle anlatıyor:

"Yapılan genel bir toplantıda, gençler Kürdistan istiklalinin ilanına karar verilmesini ve Kürdistan'da bundan sonra bir tek ecnebi kuvvet kalmamasını istediler. Meclis reisi S. Abdülkadir bu isteğe muhalefet ediyor ve Türklerin şu düşkün zamanında onlara darbe indirmekliğimizin Kürtlük şiarına yakışmadığını ileri sürüyor, şimdilik Türklere yardım etmeliğimizin lüzumunda ısrar ediyordu."

"Reis Abdülkadir, gençleri kandırmak için Türklerin esasen bir Kürdistan kurmak istediğini kabul etmiş olduklarını ve Osmanlı Padişahına bağlı muhtar bir Kürt idaresi tesisine rıza gösterdiklerini bildiriyor ve Türkler bu vaadlerinde nikul eyledikleri takdirde, Kürt milletinin bazı kuvvetiyle hakkını almaya muktedir olduğunu beyanla milli gururumuzu okşamayı da unutmuyordu."

"Bu sözlerinden sonra gençlerin Kürdistan'a giderek Cemiyetimizin programı dahilinde teşkilat yapmasını tavsiye ediyor ve Amerika Cumhuriyeti Wilson prensiplerine göre Kızıl İrmak'a kadar uzayan ve Kürdistan vilayetlerinin büyük bir kısmını içerisine alan (Büyük Bir Ermenistan) yarattılmasına katiiyen razı olamayacağımızı ve Sevr muahadesi gereğince Kürdistan istiklalinin müdafaa edilmesi gerektiğini ileri sürüyordu." (M.N. Dersimi-Age)

Osmanlı'ya bu kadar güvenen S. Abdülkadir ne yazık ki, TC'ye güven veremedi. Şeyh Sait ayaklanmasında birlikte TC'nin düzmece "İngiliz işbirlikçisi" iddiasıyla idam edildi.

"Otonomi" mi, "Bağımsızlık" mı? tartışması KTC içinde bölünmeye yol açtı. S. Abdülkadir'in basına verdiği "otonom istiyoruz" şeklindeki demekten sonra ayrılık örgütsel boyutlara sıçradı. Bağımsızlığı savunan kesim **"Teşkilat'ı İctimaiye"** adı altında örgütlendiler. Bu dönemde G.Kürdistan'da bir toplantı yapılır ve "Bağımsızlık" şiarı yanında "Kürt Bayrağı" tespit edilir. Bu örgütün bir kısım yöneticisi Diyarbakır'da yakalanır. Mücadeleyi başlatmak için Güneyden Kuzey Kürdistan'a geçmek isteyenler ise İngilizler tarafından engellenirler. Çünkü bağımsızlık istemi hiçbir işgalcinin işine gelmiyor, ganimeti paylaşmada anlaşamaları bile böyle bir hareket karşısında hemencek birleşiyorlardı.

Emperyalist devletler ile TC anlaşıp Kürtleri ekarte ettikten sonra ayrı düşüncelere sahip olanlar yavaş yavaş bir araya gelmeleri gerektiğini anladılar. Çünkü, TC değil özerklik tanımak, Kürtleri ortadan kaldırmayı amaçlayan ve varolan haklarını da gaspden politikasını açık açık uygulamaya koymuş bulunuyordu. Yerini sağlamlaştıran TC'nin şeflerinden İnönü, etrafa salyalar saçarak şöyle diyordu:

"Biz açıkça milliyetçiyiz. Milliyetçilik bizi birleştiren tek nedendir. Türk çoğunluğunun yanında diğer unsurların hiçbir etkisi yoktur. Her ne pahasına olursa olsun ülkemizde yaşayanları Türkleştirecek, Türklere ve Türklüğe karşı çıkanları yok edeceğiz. Vatana hizmet etmek istiyor-

ruz." (Inönü'nün 1925 yılında Türk Ocakları'nda yaptığı konuşma-bkz. Milliyet, Yakın Tarihimiz Eki.)

Inönü'nün 1925 yılında çok açık bir biçimde ortaya koyduğu TC'nin Kürt politikasını Kemalistler aslında Samsun'a ayak bastıklarında benimsemiş bulunuyorlardı. Cumhuriyet'in ilanıyla bu politika somutlaşınca, Kürtlere yeniden mücadele etmekten başka yol bırakılmıyordu. Cumhuriyet'ten sonraki örgütlenme sürecini B.Cemal Şöyle anlatır:

"Bu Cemiyet (yani Kürt Teali Cemiyeti) Cumhuriyet'in ilanından az evvel vakia resmen dağılmıştı. Fakat buna mukabil 1923'de yani Cumhuriyet'in İlan senesinde S. Abdülkadir, Cıbranlı Hüsnan, Halit Bey, Hacı Musa, eski milletvekillerinden Yusuf Ziya Bey ve ailelerinden müteşekkil olmak üzere gizli bir komite teşkil edildi. Bu komite (yani Kürdistan istiklal Cemiyeti-Azadi)'nin de gayesi Kürdistan istiklalini temin etmektir. Komiteye Y.Ziya'nın tavasutu ile Hıms'ta oturan Palu'lu Ş. Sait ve ailesi de dahil edilmiştir." (Aktaran B.Arda, Medya Güneşi, sayı:4)

Ş. Sait İsyanı'na İngiliz kışkırtması, irticai diyen TC'nin yöneticileri aslında kapalı kapılar ardında hiç de öyle konuşmuyordu. Örneğin F. Okyar TBMM'ndeki konuşmasında bu eylemleri, "Kürtçülük" olarak adlandırıyor ve "padişahlık, hilafet, şeriat" gibi sloganların "propaganda" amacıyla kullandığını ileri sürüyordu. Sivas milletvekili Halis O'nun bir adım daha geçerek şöyle diyor:

".. bu olay bazı zavallıların, açık söyleyeyim, Kürtlük peşinde koşmasından ibaret alçakça bir olaydır. Bunu millete açık olarak söylemek gerekir. Türk milleti bu gibi olayları çok görmüş ve geçirmiştir." (agy) F. Okyar isyanın sosyal boyutlarına işaret ediyor ve Cumhuriyet idaresinin bu sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırması gerektiğini söylüyordu. Tercüman Yayınları'nca hazırlanan Üç Devirde Bir Adam adlı kitapta bu durum şöyle anlatılıyor:

"F.Bey, Şeyh Sait Hadisesinin mücerred manasıyla zabita vakası saymanın doğru olmayacağını savunmuştur. Başvekil, hadisenin bir kısım memleket beldelerinde yaşayan vatandaşların menfi ve katlanılması güç hayat şartlarından sıyrılarak insan gibi yaşamak mücadelesini verdiklerini, yol, su, ışık, mektep, posta, doktor, mahkeme istediklerini söylemiştir. Fethi Bey, Garp ve Şark olarak coğrafi ayrımların artık Cumhuriyet hudutları içinde mevzu bahis olamayacağını, bu farklılığın giderilmesinin cumhuriyetin benimsediği ve temelleri üzerinde yükseldiği adalete ve eşitliğe mephumunun tabii icabı olduğunu müdafaa etmiştir. Buna karşılık gruptan "Bir Avuç Kürtten mi korkuyorsun itirazı yükselmiş"tir. (Akt. B.Arda agy.)

"Bir avuç Kürtten" korkulduğu açıktır. TC Devleti kendi yöneticilerini bile bu korkuyla yola getirmiştir. Bugün nasıl ki "Kürtçü," "Bölücü" suçlamasıyla kimi "kendini bilmez" milletvekilleri hizaya sokulup, düzenin sadık savunucuları haline getiriliyorlarsa, o dönemde de öyleydi. Sözümoña "Kürtlere yardımcı oluyor" iddiasıyla suçlanan, aslında ne denli bir Kürt

düşmanı olduğu bilinen K. Karabekir bu suçlamadan kurtulmak için neredeyse "Kürtlere karşı yeni bir istiklal harbi" ilan edilmesini istiyordu. Dini isyana alet ettikleri için isyancıların "her türlü lanete layık" olduklarını söyleyen bu zat, isyanın bastırılması için "her türlü fedakarlığa hazır" olduklarını beyan ediyordu. Kendisinin ortadan kaldırılacağını bilen Karabekir "yakayı kurtarabilirim" düşüncesiyle yaltaklanarak, bütün varlığıyla hükümetin politikasının yanında olduğunu ilan ediyordu.

TC'nin mahkemeleri de neyin ne olduğunu çok iyi biliyorlardı. Yöneticileri yalanlarcasına İstiklal Mahkemelerinin üyeleri Ş. Sait isyancılarını "bağımsız bir Kürdistan kurmak" iddiasıyla yargılıyorlardı. Örneğin, Savcı Süreyya şu iddiayı ileri sürüyordu:

"Efendim, mahkememiz huzurunda bulunan Samk Seyit Abdülkadir, oğlu Mehmet, Hoşnev aşireti başkanlarından Nafiz ve Abdullah Sadi ile Muhakemesi evvelce yapılmış olan Bitlisli Kemal Fevzi, umumu heyeti Türk vatanının Şark kısımlarında son zamanlarda vukua gelen ve memleketin ikiye bölünmesini hedef tutan bir hareketin hazırlayıcıları ve izleyicileridir." (B.Cemal'den Akt. B. Arda, agy.)

Duruşma savcısı sanki Ankara'dakilere yanıt olsun diye şöyle diyor:

"İsyan hiç şüphe yok ki, senelerle içerden ve isyan sahası dışından vahi olmuş telkinler ve tasarımlarla, eşkiya hareketlerinin fiilen gözükmesiyle meydana çıkmıştır. İsyan hadisesi, iddianamede anlatıldığı üzere, güya paygamber dininin yükseltilmesi perdesi altında meydana getirilmiştir. Halbuki asıl gaye, Türk vatanının muayyen bir kısmını ana yurttan ayırmak, vatanın birlik ve beraberliğini bozup dağıtmaktan ibarettir." (agy)

Şark İstiklal Mahkemesi başkanı Mazhar Müfit ise adeta bir sentez yapıyordu. Ona göre Ş.Sait isyanı, değişik sınıf ve tabakalardan gelip "Bağımsız Kürdistan" fikrinde birleşen insanların isyanıydı. Şöyle diyor Mazhar Müfit:

"Kiminiz hasis şahsi menfaatlerinize bir zümreyi alet kiminiz ecnebi kışkırtmasını ve siyasi hırslarını rehber ederek, hepiniz bir noktaya, yani müstakil Kürdistan teşkiline doğru yürüdünüz." (M.Tunçay, Tek-Parti Yönetimi, s. 129)

Özel mahkemeleri aracılığıyla yukardaki iddialarla insanları darağaçlarına gönderen bir devlet, neden hareketin gerçek amacını gizliyor? Çünkü, "Bağımsız Kürdistan" düşüncesi ve eyleminin sonraki kuşaklara kalmasını istemiyor. TC, sonraki kuşaklar bu düşüncüyü yüklenirlerse, durmadan ayaklanacaklarını ve geçmişte ortaya atılan şiarları mutlaka gerçekleştireceklerini biliyor. Bunun için geçmişle bugün arasına aşılması zor bir set çekmek istiyor TC. Bu set, Kürt halkının geçmişteki mücadelesini unutturma, karalama ya da çarpıtmadan oluşuyor. Bugünkü kuşakları da 12 Eylül öncesi umacasıyla korkutmak isti-

yor. Bizi geçmişten koparmaya çalıştığı gibi, bu günün ve yarının kuşaklarını da 12 Eylül siyasetiyle bizden koparmaya çalışıyor. Fakat bunlar tutmadı ve bundan sonra da tutmayacaktır. Ş. Sait diğer bütün isyan önderleri gibi şöyle diyordu:

"Tabii hayat sona erdi. Kendimi milletimin yolunda feda ettiğime hiçbir şekilde pişman değilim. İlerde torunlarımızın, bizden dolayı düşman önünde utanç duymamaları bizim için yeterlidir." (agy)

Şeyh Sait isyancıları kendi ölçülerinde iyi şeyler yapmaya çalıştılar. Yaptıkları iyi şeylerden en önemlisi bize bıraktıkları direnme geleneğidir.

Yıllar önce -tıpkı bugün olduğu gibi- hiç kimse Kürt halkının çağrısına yanıt vermiyordu.

"İki aydır ki, ülkemizde kan dereleri akıyor. Kürt halkı barbarların zulmü altındadır. Kürtler, bu zulüm ve boyundurk artık tahammül edilmez noktaya geldiğinden, özgürlüklerine kavuşmak ve kaderlerini ellerine almak için silaha sarıldılar. Varlığımızın geleceğini tahakkuk etmeye, ancak başladığımız mücadeleler olanak veriyor. Mücadelemiz ulusal bir mücadele ve açıktır. Kürt milleti, Cemiyet-i Akvam'dan ve medeni milletlerden acele olarak aktif ve gerçek bir yardım talep ediyor. Batı hükümetlerinin müdahalesi, sadece insancıl bir görev değil, Kürt halkı Yakın Doğu'da barışın güvencesi olduğu için aynı zamanda siyasi bir zorunluluktur da." (agy)

Bu, bir kurbanın kendi celladına yakarmasıdır. Kürt halkının temsilcileri Kürdistan'ı bölüp parçalayan, Kürtlerin imhası için çabalar harcayan çetelere başvuruyorlardı. "Medeni" diye tabir edilen Cemiyet-i Akvam'cılar aslında sömürge halklarının cesetleri üzerinde kurulan köprü başlarını tutan eli kanlı eşkiyalardan başkaları değildi. Ekim Sosyalist devrimiyle birlikte hummaya tutulan bu eşkiya sürüsüne gerekli olan başkaldırı değil, Kürdistan petrolünün taşınmasına ses çıkarmayacak, suskun ve itaatkâr bir halktı. Kürt halkının bunu anlaması onbinlerce şehide, bir o kadar insanın topraklarından olmasına ve yüzlerce köyün yakılıp-yıkılmasına mal oldu.

Bütün olumsuzluklara karşın isyanlar durmadı. Şeyh Sait İsyanı Kemalistlerin sevinç çığıllıkları arasında darağacına çekildikten sonra, bitkin ve hırpalanmış Kürt halkı yeni isyanların hazırlığına girişti.

AĞRI İSYANI

Ağrı İsyanı Kürt ulusal hareketinin kopmaz bir halkasıdır. İhsan Nuri liderliğinde başlayan isyan Hoybun'un doğrudan çabalarının sonucudur. İsyana yalnızca K. Kürdistan halkından değil, G. Kürdistan ile D. Kürdistan halkından da destek görüyordu. Yayılamayışının nedenlerinden biri Şeyh Sait yenilgisi gibi bir yıkımın üzerinde yükselmesiydi. Ayrıca Ağrı, Şeyh Sait'ten sonra en büyüğü olan Zeylan Ayaklanması'na kadar iki isyan ve buna mukabil TC'nin zulmünü yaşadı. Bu olumsuzluklara karşın Celadet Bedirhan ile Kadri Cemilpaşazadeler Urfa ile Mardin

yöresinde ayaklanmayı başlatma hazırlıklarına giriştiler. Ancak herhangi bir başarı elde edemediler.

Türk yönetimi isyanı duyurmamak için elinden geleni yaptı. Bunu başaramayınca da O'nu tecrit etmek için daha önce başvurduğu karalama kampanyasına girişti. Şeyh Sait İsyanı karşısında alınan önlemlerle "hizaya" getirilen Türk basını sözbirliği etmişçesine "Ermeni işbirlikçisi" vb. tanımlamalarda bulundu. Kimi çevreler "Iran", kimileri "Nasturi damgasını vurdular. Kürt halkının dikkatini başka yönlere çekmek için ne gerekiyorsa yapıldı. İngiliz emperyalistleri de Ağrı İsyanı'nı saptırmaya ve bastırmaya çalıştılar. G.Kürdistan üzerindeki hegemonyaları sürsün diye böyle tavır takınmaları gerekiyordu. Emperyalistler kendi halklarının nefretini uyandırmak ve girişilen katliamı meşrulaştırmak için Ağrı İsyanı'nı "barbar Kürdün uygar Türke saldırısı" olarak tanımladılar.

Oysa isyanın amacı açıktı. İsyana bastırıldıktan sonra TC'nin kendisi de gerçeği kabul etmek zorunda kaldı. Dağıtılan bildirimlerde Kürt halkı ayaklanmaya ve Ağrı İsyanı'nı desteklemeye çağrılıyordu. Ağrı İsyanı'nın örgütleyicisi Hoybun Bağımsızlık ve Diyarbakır'ı Kürdistan'ın Başkenti olarak ilan etmiş bulunuyordu. Buna uygun olarak Ağrı'dan bütün halka şu mesaj veriliyordu:

"En büyük bir millet olmaya layık Kürt kardeşler! Bütün milletlerin istikallerini kurtardıkları bugün Türk idaresinde kavrulan aziz Kürt milletinin hala esaret halinde yaşamasına tahammül edecek misiniz?" (H. Kıvılcımlı-İhtiyat Kuvvet, Milliet Şark- s. 195)

Kürt halkının çoğunluğu Ağrı'dan gelen bu çağrıyı algılayabilecek araçlara sahip değildi. Fakat isyan bölgesinde durum bambaşka idi... Halk doğrudan isyana katılıyor ve TC'nin askeri kışlalarını basıyordu. Genel Müfettiş İ.Tali İsyanıdan ötürü Kürt halkına seslenen ilk bildirisinde İran'da silahlanıp "hududu" geçen "yüzden fazla atlı"nın Zeylan kasabasına saldırdıklarını, "karakol ve seyyar" bölüğü basıp "iki zabıt ve dokuz neferi" öldürdüklerini ve bu saldırıda "eşkiya"nın yöre halkından da destek gördüğünü belirtiyordu. İsyan'a katılan köy sayısının beş adet olduğunu da dile getiren İ.Tali, o ana kadar "vatandaşlara devlet silahlarını kullanmaktan içtinap" ettiğini söylüyor ve gelecekte bu köylerin nelerle karşılaşacağını da "eşkiyaya yardım edenlerin en şiddetli şekilde cezalandırılacakları" sözleriyle belirtiliyordu. Nitekim aynı zat daha sonra şu açıklamayı yapıyordu.

"İmhanın yalnız askerin değil, bütün halkın yardımı ile vuku bulduğunu, binden fazla milis askeri kaydedildiğini ve eşkiyaya yardım eden köyler halkının imha olunduğunu bildiriyor" (M. Tunçay, Tek-Parti Yönetimi, s. 241)

Bu imhaya birlikte isyan geriledi. TC Devleti, bu olayda da görüldüğü gibi, Kürdistan'ı yitirmekense Kürt halkını yok etmeyi yeğledi. Her an elaltın-

da bulundurulmuş "sineklerle savaşmaktansa bataklıkla kurutmak" taktiği Kürt halkına karşı sürekli kullanıldı ve kullanılıyor da.

TC, Ağrı İsyanı'nı bastırıp, sınırlarını İran aleyhine biraz daha genişlettikten sonra Dersim'e yöneldi. Ayaklar altına alınmış bir ülkede Dersim, ayakta kalan tek kale durumundaydı. Bu kale de yıkıldıktan sonra artık TC "Edirne'den Kars'a kadar bu vatan bizim" diyebilirdi.

DERSİM İSYANI

Şeyh Sait ile Ağrı İsyanlarının bastırılmasından sonra TC, bütün gücüyle Dersim'e yüklendi. Çünkü Dersim, Tanzimat'tan beri uğraşılan ama bir türlü devlet idaresinin yerleştirilemediği yerlerden biriydi. Hatta TC sınırları içinde Türk bayrağının dalgalanmadığı, vergilerin ve askerinin toplanmadığı ve ASL-MILASYON kurumları olan okulların açılmadığı tek bölgeydi.

Daha önceleri (gerek Osmanlı gerese de TC tarafından) Dersim üzerine yürünmek istendi. Fakat "tercih"lerin farklı olması ve hesapta olmayan sorunların ortaya çıkması Dersim üzerine hazırlanan saldırıları ertelenmesine ya da boşa çıkmasına neden oldu. Osmanlı İmparatorluğu'ndan farklı olarak TC, zorunlu kalmadığı sürece hazırlanmış olduğu planın dışına çıkmıyordu. İsyan hareketleri ve direnişler, Kürdistan'ın yüreğine saplanan "bölme" hançerinin en fazla acı verdiği sınır boylarında yükseliyor ve TC buralardan başlayarak egemenliğini tesis etmeye çalışıyordu. "Bölme" olgusunu kalıcılaştırmak isteyen TC, bütün gücüyle sınırlara yüklendiğinden "dokunursam sorun büyür" hesabıyla içerilere düşen Dersim'e "şimdilik" bir "hoşgörü"yle bakıyordu. Örneğin Kocgiri isyanını bastırma eylemini genişletebilir ve bütün Dersim'e yayabilirdi. Ancak, döneme bakıldığında Kemalistlerin bu yola yönelmeye "zorunlu" kalmadıkları sürece tercih etmeyecekleri anlaşılır. Hem uluslararası alanda hem de Kürdistan'da Kemalistler değişik sorunlara öncelik vermiş bulunuyorlardı. Bir diğer fırsat Ağrı İsyanıyla birlikte yakalandı. Sonuna kadar değerlendirilmemekle birlikte, Dersimli aşiretler "uyarıldı"lar. İsyana katılmak ve 'Abdülhamit'in oğlunu yeniden tahta çıkarmak' iddiasıyla suçlandılar, Fakat, bu Dersim'in üzerine doğrudan gitmekten çok, Ağrı İsyanı'yla bağlantılarını öğrenmek amacıyla dürtülen bir değnekti. Bu "dürtme" sonucunda Dersim Kürtleri ya ayaklanacak -böle bir durumda isyan TC'nin isteğine göre gelişecek ve üzerine yürünecekti- ya da sineceklerdi- böyle bir durumda da, Kürdistan'ın en diri kesimi olan Dersim dışta kalacağı için, başka yerde isyan olur mu korkusuna kapılmadan Ağrı kolaylıkla ve gönül rahatlığıyla bastırılacaktı.

Nitekim, bu suçlama üzerine Dersim aşiretleri tarafından oluşturulan heyet Genel Müfettiş ile görüşüp; "Yapılan ihbarat yanlıştır. Biz Abdülhamit'in oğlunu

tanımayız. kaldı ki kendisi Kürt değil, Türktür. Türklerin saltanat davasına karışmayacağımız da açıktır" dediklerinde isyana kalkışmayacaklarını da belirtmiş oluyordular ama, "şayet bu gibi bahanelerle hükümetin emeli biz Dersimlileri vurmak ve imha etmek ise, buna da bir diyeceğimiz yoktur." Diyerek de "eğer üstümüze gelerseniz mecburen karşı koyarız" düşüncelerini de açığa vurmuş oluyordular.

TC'nin amacı Ağrı İsyanı'nın yayılmasını önlemektir. Dersimliler ise kendilerine dokunulmasını istemiyorlardı. Böylece iki taraf arasında sesiz bir anlaşmaya varılmış oluyordu. TC (şimdilik) saldırmayacak Dersim de ayaklanmayacaktı...

Aradan geçen birkaç yıl boyunca çok şey değişmiş bulunuyordu. TC Kürdistan'ın büyük bir alanını temizlemiş üstelik yerli dayanaklar da bulmuş durumdaydı. Üç beş yıl önceki durum TC'nin lehine değişikliğe uğramış ve Dersim'in üzerine yürümek korkutucu olmaktan çıkmıştı. Bunun için bir an önce ortadan kaldırılmak isteniyordu. Bu isteği dile getiren M.Kemal 1936 yılında mecliste yaptığı bir konuşmasında aynen şunları söylüyordu:

"Dahili işlerimizde en mühim bir safla varsa, o da Dersim meselesidir. Dahilde bulunan işbu yarayı, bu korkunç çıbanı ortadan temizleyip koparmalı ve kökünden kesmek işi her ne pahasına olursa olsun yapılmalı"dır.

Daha dün işgalciye karşı "ya istiklal ya ölüm" sözleriyle halkı direnişçe çağıran bu zat, bir başka halkın özgürlük mücadelesi karşısında "temizle"mek, "kopar"mak, "kökünden kesmek" sözcükleriyle konuşmakla gerçekte, nedenli bir şoven ve gözleri dönmüş olduğunu açığa vuruyordu.

1937-38 yılları arasında "hallonunan" Dersim meselesi, anlaşılan çok önceleri hazırlanıp da uygulamaya konulmayan Arif Bey'in planı doğrultusunda gerçekleştirildi. Mecliste Dersim meselesi görüşülürken kesin bir karara varılmadan önce "yarım asırdan beri Dersim hakkında neler düşünüldüğü"ne ve "ne gibi ıslahat tedbirleri ileri sürüldüğü"ne dikkat çekilerek, Tanzimat'tan sonra Kürdistan'ın diğer bölgeleri gibi Dersim'le de ilgilenilmeye, devlet idaresinin tesis edilmeye çalışıldığı, ancak 1866'ya doğru bu "tedbirleri" gerçekleştirilmeye başlandığı fakat, 1908 Meşrutiyet'in ilanına kadar bir başarı elde edilemediğine işert ediliyordu. Kürdistan'ı kesin olarak egemenliğe altına almak isteyen genç burjuva TC devleti, tokezmek, başarısızlığa uğramamak için Osmanlı'nın eksikliklerini tespit etmeye çalışarak, bu eksiklikleri emperyalist taktiklerle gidermeyi hesaplıyordu. TC Devleti'nin Osmanlı da tespit ettiği ilk eksiklik, alınan kararların hayata geçirilmemesi ya da ileri bir tarihe ertelenmesiydi. Örneğin, 1896'da "Müşir Şakir ve Zeki Paşa ile serasker Rıza Paşa ve heyeti" tarafından hazırlanıp karara bağlanan "ıslahat" planı hayata geçirilmez. TC bundan gerekli dersi almış ve M.Kemal'in ağzından "her ne pahasına olursa olsun bu çıban kökünden söküp atılmalı" diyerek, Der-

sim'de ne yapılacağını somutluyordu.

Arif Bey'in raporunda belirttiği "Dersimlilerin saldırganlık özellikleri"ne uygun, kapitalist Batı devletlerinin Abdülanimit'e önerdiği "vahşilere uygun savaş yöntemleri" uygulandı. Osmanlı'nın uygulamaya koyamadığı 1903 tarihli "tedip" ve "islahat" planı TC tarafından uygulamaya konuldu. Önce Dersimliler silahsızlandırılacak, askerlik yapması gerekenler askere çağrılacak ve isyanı kıskırtabilecek seyit, dede ve ağalar halkımız arasında adı "gidip de dönmemek" özdeyişleriyle birleşen Fizan'a sürülecek; ve bir zamanlar Kürdistan Genel Valisi Ahmet Paşa'nın Bitlis sancağı üzerine yürüyüp yaptığı gibi TC bütün gücüyle Dersim halkının üzerine çullanarak o ana kadar vermesi gereken vergelerin hepsini alacaktı. Arif bey'in raporundan hareketle TC'nin vardığı ilk sonuç buydu.

Arif Bey raporunda o ana kadar yapılan ama bir daha asla yapılamaması gereken bir "tehlikeye" işaret ediyordu. Cumhuriyet devrinde Dersim aşiretleriyle konuşan bir gazeteci sonuç olarak aşiretlerin şöyle dediğini söylüyordu: "Müfettiş Paşa bizi, biz de Müfettiş paşayı aldatıyoruz." İşte Arif Bey bu durumu çok önceleri tespit etmiş ve "alternatif" bir yol göstermişti. Diyordu ki:

"Zira zaman içinde ortaya çıkmıştır ki, sözü davranışlarına uymayan Dersimlilere öğüt vererek, bağışta bulunarak ve bunlara karşılık onların ettikleri yeminlere aldanarak Dersim'in düzeleceğine inanmak, durumu yakından bilenlere göre mümkün değildir." (Yeni Demokrasi, Sayı. 8)

TC Devleti bu öğüde sıkı sıkıya uydu. Ve hareket boyunca "acıma", "bağışlama" vb. sözcükleri literatüründen çıkarıp attı. İskender Babil Sarayına çıkarırken, bölgede büyük güç olan Medleri kazanmak için onların kıyafetlerini giymişti. M. Kemal Kürt halkının sempatisini kazanmak için aynı yola başvurdu. Ama amaç farklılaşınca Kürt elbiselerinden üzerine bulaşan "pisliği" temizlemek için meclis kürsüsünden "temizlemek" "asmak", "kökünden kesmek" sözcüklerini bir bayrak gibi askerlerin eline tutuşturarak Dersimlilerin üzerine yürüttü, acılarla birlikte nice destanlara neden olacak bir katliamı gerçekleştirdi. Bugün "Dersim" denildiğinde, TC'ye boyun eğmemenin yanında akla ilk gelen şey; savunmasız insanların toplu halde katli, yok edilen bir aileden geriye kalan tek kişinin ömrü boyunca çektiği yaşama acısı, yıllar ve yıllar sonra birbirine kavuşan iki kardeşin kocaman bir Dersim katliamına dönüşen sevinci ve hala bitecek diye beklenen "Fizan" gerçeğidir. Bütün bunlar ırkçılık iksiriyle beslenen TC yöneticilerinin ve adet kanamalarıyla yitirdiği kanı yeniden elde etmek için sermaye sınıfının giriştiği katliamların sonuçlarıdır. Ama istenilene asla ulaşamadı ve ulaşamayacaktır da. Dersim İsyanının önderlerinden seyit Rıza'nın idam sehpasında söylediği sözler bir kez daha Kürt halkının mücadelesinin ölümsüzlüğünü kanıtıyor.

"... şehit oluyorum. Kürdistan şehitlerine karışıyorum. Dersim mağlup oluyor, fakat Kürtlük ve Kürdistan yaşayacaktır. Kürt genci intikam alacaktır, kahrolsun zalimler, kahrolsun kahpe ve yalancılar!"

Bu konuyu kapatmadan önce bir noktaya daha işaret etmek istiyoruz. Meydana gelen her isyanı dış bir gücün kıskırtması olarak tanımlamak TC'nin taktiklerindedir. Dersim isyanı da "Rus kıskırtması" olarak damgalandı. Bunun açık nedenlerinden biri hareketi tecrit edip, kolayca bastırmaktı. Fakat daha da önemli sömürgeci TC devletinin herhangi bir hareketi damgalarken, güncele uygun olanı seçmesiydi. Ermeni kıskırtması diyemezdi çünkü, üstü küllenmeye çalışılan bu sorunun canlandırılması kendilerinin işine de gelmiyordu. İngiliz kıskırtması da denilemezdi. Bunun iki nedeni vardı: Birincisi; kimse inanmazdı, ikincisi ise, TC devletinin "dostu" olan bir güç karalanmak istenmezdi. Ayrıca gerekli de değildi, Ermeniler zaten tarihten silinmiş, İngilizler ise kurtuluş savaşı boyunca yeterince kullanılmışlardı. Şimdi tehlike olarak görülen Sovyetler Birliği idi. Kemalistler, Dersim isyanına bu damgayı vurmakla hem anti-sovyetizmi güçlendiriyor hem de Sovyet yanlısı olan çeşitli kesimleri tasfiye ediyorlardı. Ayrıca Sovyetlere karşı böyle bir saldırı başlatmak emperyalist devletleri de hoşnut edebilirdi. Sovyetler Birliği'ne ihtiyacı kalmayan TC, emperyalist devletler tarafından kendisine biçilen misyon gereği ne kadar anti-sovyet olduğuna dair rüştünü ispat ediyordu.

DİĞER PARÇALARDAKİ ULUSAL HAREKETİN DURUMU

Kürdistan'ın kuzey parçasında ulusal hareket 1938'e kadar sürdü. Dersim ayaklanmasının 1938'de bastırılmasından sonra ulusal hareket durdu.

Fakat diğer parçalarda (Doğu ve Güney Kürdistan'da) ulusal hareket durmadı. Günümüze kadar sürüp gelen ulusal direniş ve ayaklanmalar sürekliliğinden hemen hemen hiçbir şey yitirmediler. Bunun nedenleri üzerinde durmayı bir kenara bırakıp, tarihçesi hakkında kısa bilgiler vermeye çalışacağız. Halepçe katliamı ve "mültecilik" olayı ve sömürgeci güçlerin tutumu böyle bir önbilgiyle daha iyi anlaşılacaktır inancındayız.

Önce İran-Kürdistan'ını ele alacağız.

Dört parçada birden süren ulusal uyanışın aslında nasıl bir ortaklığa sahip olduğunu anlamak için birkaç noktaya yeniden işaret etmek gerekiyor. 1. Paylaşım Savaşı'nın akabinde fiilen bölünen Kürdistan'ın bir daha bütünleşmemesi için, Kürt ulusal hareketlerinin birbirinden soyutlanması ve aralarında herhangi bir ilişki yokmuş gibi gösterilmesinin altında yatan neden de böylece daha iyi anlaşılacaktır.

Fazla gerilere gitmeden Ubeydullah hareketini anamsamak yeterlidir. Ubeydullah, Van Gölü'nden Urmiye Gölü'ne kadar yayılan alanı denetimi altına

almış bulunuyordu. Söyledikleriyle de iki parça arasındaki kopmaz birliğe işaret ediyordu. Bölünmenin ilk yıllarında da bu doğrudan ilişki sürdü. Ağrı bölgesinde meydana gelen ayaklanmalarda isyancılar her zaman İran-Kürdistan'ı halkının desteğini gördüler. Bunun içindir ki TC, Ağrı İsyanından sonra güvenliği gerekçesiyle İran'ın elinde bulunan Aybey Dağı'nı aldı. Bununla da yetinmedi. Bölgede "istikrar-sızlık unsuru" olarak gördüğü yarı-göçebe Alikan aşiretini Türkiye'nin batı kesimlerine sürdü.

İran-Kürdistan'ındaki ayaklanmalar K. Kürdistan'da olduğu gibi 1920'de başladı. Şikakan aşireti başkanı İsmail Ağa-Sımko adıyla anılan bu ayaklanma başarıya ulaştı. Başarı, İran-Türk işbirliğine karşın kazanıldı: 1920-25 yılları arasında Sımko, hem Türk hem de İran ordularına karşı savaştı. Başarıya ulaşması halinde K.Kürdistan'ı da etkileyeceğini bilen Kemalistler, Sımko İsyanı'nın bastırılması için ellerinden geleni yaptılar. Ancak amaçlarına ulaşamadılar. Urmiye bölgesini tamamen denetimi altına alan Sımko, Ahmet Şah'ın yerine geçen Rıza Şah'la "özerklik" esaslarına dayalı bir antlaşma yaptı. Bu antlaşma 1930 yılına kadar yürürlükte kaldı.

Irak-Kürdistan'ını işgal altında tutan İngiltere ve Kürt isyanlarıyla sürekli boğuşmak zorunda kalan TC, Sımko'nun özerk kalmasını sindiremiyorlardı. Sımko yalnız İran için değil, Kürdistan'ın diğer parçalarını işgal altında tutan devletler için de, Kürdistan toprağının sökülüp atılması gereken bir "safra"ydı. Ve sonuçta, 1930 yılında Şah tarafından görüşmeye çağrılan Sımko pusuya düşürülerek öldürüldü. Böylece bir isyan odağı daha ortadan kaldırıldı.

Bir zamanlar "Kürdistan toprağı Bedirhan'ın kirliliğinden temizlenmelidir" diye bar bar bağırarak kapitalist devletler, Sımko'nun ortadan kaldırılmasıyla her şeyin halledileceğini sanıyorlardı. Bedirhan'dan sonra ulusal hareket nasıl durmadıysa, Sımko'dan sonra da durmadı. İran-Kürdistan'ı Kürt ulusal hareketi derlenip toparlandı ve II. Paylaşım savaşı'ndan sonra bir başka düzeyde ortaya çıktı.

Sımko'dan sonra Hemedan Kürtleri ayaklandılar ancak başarılı olamadılar. Doğu-Kürdistan halkı en derli toplu çıkışı Mahabad'da yaptı. Sovyetler Birliği'nin yardımını alarak kurulan Mahabad Kürt Cumhuriyeti, yakın tarihimizin şanlı abidelerinden biridir. 1905 Rus burjuva devriminin etkisiyle sarsılan İran'da Kadı Fettah önderliğinde Mahabad ile Kirmanşah'ta kurulan şuraların mirası üzerinde yükseldi Mahabad Kürt Cumhuriyeti.

Konjonktürün olgu üzerindeki etkisi bilinir. Mahabad Kürt Cumhuriyeti de uygun bir konjonktürde şekillendi. II. Paylaşım Savaşı'nda İran'ın Almanya yanlısı bir politika gütmesi bu konjonktürün doğmasına neden oldu. ABD ile İngiltere İran'ın güney kesimini işgal ettiler. Sovyetler ise kuzeyini... Doğu Kürdistan Sovyet işgal bölgesinde bulunuyordu. Kürtlerin örgütlenmesi ve Cumhuriyet ilan etmesi bu

süreçte gerçekleşti. 1942 yılında kurulan Komela 1945 yılında Kürt Demokrat Partisi adını aldı ve bu parti önderliğinde 1946 yılında Mahabad Kürt Cumhuriyeti ilan edildi.

Kadı Muhammed liderliğindeki Mahabad Cumhuriyeti kısacık ömründe önemli işler yaptı. Kürtçe resmi dil ilan edildi. Eğitime büyük ağırlık verildi. Bütün memurlar Kürtlerden atandı. Toplumsal örgütlenme şuralar esasına dayanıyordu. Geri Kürt toplumundan da geri olan Kürt kadınları sosyal ve siyasal haklarına kavuşturuldu. Hükümetin liderleri yakın bir gelecekte İran'ın saldırıya geçeceğini bildiklerinden Cumhuriyet'in savunma gücünü de oluşturdular. Önceleri bu görevi üstlenen Sovyet birliklerinin yerini, Molla Mustafa Barzani'nin birlikleri ile silahlı halk milisleri aldılar.

Sovyet birlikleri çekildikten sonra emperyalist güçler saldırıya geçtiler. ABD ile İngiliz mekanize kuvvetlerinin desteğindeki İran birlikleri Mahabad'ı kuşattılar. Kürt birlikleri kahramanca direndi ve birkaç kez İran birliklerini geri püskürtmeyi başardılar. Buna karşın Mahabad'ın direnişi sonuçsuz kaldı. İran birlikleri 31 Mart 1947'de Mahabad'a girmeyi başardılar. Yönetici konumda olanların hepsi idam edildiler yada tutuklandılar. Kürt halkının şanlı direnişlerinin bir daha kanla bastırıldı.

Mahabad'dan sonra 1956 yılında Kirmanşah'ta Kürt halkı yeniden ayaklandı. İran büyük bir katliama girişti. Sivil halk İran'ın katliamından kurtulmak için Irak'a sığındı. Irak devletinin buna yanıtı Türkiye'nin bugünkü tavrından farklı omadı; sınırlarını kapatarak İran'ın katliamını kolaylaştırdı.

Fakat, bütün çabalara karşın İran-Kürdistan'ı halkının isyancı ruhu köreltilmedi. Doğu-Kürdistan ulusal hareketi bugün de varlığını korumaktadır.

IRAK KÜRDİSTANI

Günümüz Kürt ulusal hareketinin en diri kesimlerinden birini oluşturan Güney-Kürdistan halkının mücadelesi, önderliğin hatalı tutumlarına ve koşulların ağırlığına rağmen bugüne kadar sürüp geldi. Saddam'ın kimyasal silahlı saldırı ve katliamlarına karşın Kürt halkı savaşı hala sürdürmektedir.

İngiliz emperyalizmi I. Paylaşım Savaşı'nda Hindistan'aki sömürge ordularını Orta-Doğuya kaydırıldı. Ve G. Kürdistan'ın önemli bir kısmını işgal etti. G. Kürdistan petrollerine göre pusulası belirlenmiş İngiliz orduları Musul'a bir daha çıkmamak üzere yerleştiler. 1918 Mondros Müterakesi'yle İngilizler, G. Kürdistan üzerindeki işgallerini "meşru"laştırdılar. 1919 yılında kurulan bir kukla devletle de bu statüyü pekiştirdiler.

Böylece, günümüze kadar sürüp gelen bir ulusal mücadelenin temelleri atılmış oldu.

Kral Faysal'ın liderliğinde Irak devleti kurulmaz, Kürtler'in ilk tepkisi bu kukla devleti tanı-

mamak ve ayaklanmak oldu. **Şeyh Mahmut Berzen-**ci'nin bu ilk isyanı kaşısında İngilizlerin tavrı "uzlaşma"cı olu. Henüz pekişmemiş olan Irak devletinin güçsüzlüğü arşısında Kürtlerin kararlı karşı koyuşu özerklik vaadiyle ortadan kaldırıldı. Yapılan antlaşma gereği özerk bir Kürt hükümeti kurulacak ve bu hükümetin yetkileri giderek arttırılacaktı. Zaten kurulu bulunan bir hükümeti tanımaktan başka bir şey olmayan bu antlaşma üstelik uygulanmadı da. Musul ve Kerkük petrolollerinin üzerinde hak iddia edebilecek bir özerk hükümetin varlığı İngiliz emperyalizminin kabul edemeyeceği bir durumdu.

Kral Faysal hükümetini ve İngiliz egemenliğini tanımayan Berzenci, ikinci kez ayaklandı. Bu ayaklanma **İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF)** tarafından bastırıldı. Süleymaniye 1,5 aylık bir dienişten sonra düştü. Yaralı olarak ele geçirilen Berzenci, Osmanlı ve TC'nin isyan önderlerini bir daha dönemeyecekleri yerlere sürgün ettiği gibi İngilizler tarafından Hindistan'a sürüldü.

Fakat yine de istenilen amaca ulaşamadı. Berzenci tekrar ülkesine döndü ve 1930 yılında yeniden ayaklandı. Bu seferki isyan daha yaygındı. Günümüze kadar süregelen bir isyanın öğelerinden biri olan Barzan aşireti Şeyh Ahmet önderliğinde 1931 ve 1933 yıllarında ayaklanarak isyana ivme kazandırdı. Aynı yıllarda yalnızca G.Kürdistan'da değil, diğer parçalarda da ayaklanmalar meydana geldi. Bu yaygın isyana koşut olarak Kürtler Cemiyet-i Akvam'a başvurup, daha önce tanınan hakların hayata geçirilmesini istediler. Cemiyet-i Akvam gibi bir kuruluşun Kürt halkına özgürlük tanınmasını beklemek elbette ki, safıktı. Kürdistan'ın bölünmesini meşrulaştıran ve İngiliz emperyalizmini Kürdistan'ın patronu olarak ilan eden bir topluluğa yaraşan, "barış ve huzur içinde sömürünün sürmesine engel olan" Kürt halkına gereken dersi vermektir.

Sonuçta olan da buydu. RAF Kürt halkının üzerine yürüdü ve ayaklanmaları bastırıldı.

Sonraki döneme geçmeden önce, Kürdistan'daki ayaklanmaların hemen hemen tamamen sona erdirildiği bir dönemde, sömürgeci devletlerin bir araya gelerek yaptıkları bir antlaşmaya değinmek gerekiyor. Bu antlaşma Sadabad Paktı'nı doğurdu.

SADABAD PAKTI, egemen-sömürgeci devletlerin Kürt ulusal hareketi karşısında ortak tavır belirlemelerinin bir ifadesidir. Bu antlaşmayla birlikte her devlet meydana gelebilecek her hangi bir ayaklanma karşısında en azından sorunla doğrudan ilgili devlet kadar sorumluluk altına giriyordu. Bunun açık ifadesi şudur: Kürtler ayaklandıklarında üç devlet birden bu hareketi bastıracak ve aynı zamanda, her devlet kendi egemenliği altındaki Kürtlerin diğer bir devlet aleyhine faaliyette bulunmasına izin vermeyecekti.

1937'de İran'da SADABAD Sarayında İran-İrak Türkiye ve Afganistan arasında yapılan antlaşmanın 7. Maddesi gereğince "*müesses nizamları yıkmak is-*

teyen cemiyetlerin, teşkilatların veya silahlı eşkiya çetelerin in teşkiline ve faaliyetine karşı" üç devletin birden ta vır takınacağı garanti altına alınıyordu.

Bu antlaşmanın dışında yapılan ikili görüşmelerle taraflar birbirinin düşüncelerini almadan sorunakendi sınırları içinde olsa bile, tek taraflı çözümler getiremeyecekti. Böylece, Kürt halkının bir devlet karşısında elde ettiği haklar diğer devlet için bir tehlike arzettiğinden "meşru" sayılmıyor ve hatta antlaşmaya taraf olmayan devlete müdahale hakkı doğuyordu.

Bu antlaşma ve karşılıklı taahütler sözde kalmadı. Kürt ulusal hareketinin yükseldiği her dönemde uygulamaya konuldular. Kürt halkına tanınan kimi haklar konjonktürden ve egemen devletin içine düştüğü durumdan kaynaklandı. Aynı biçimde, Kürtler üzerinde hak iddia eden bir diğer devlet duruma el koymuyorsa bu, karşı tarafın içinde bulunduğu durumun bilinmesinden ve güçlenir güçlenmez soruna el koyacağından emin olunmasındandır. Ters durumda, Kürt ulusal hareketinin denetimden çıktığı her durumda sömürgeci devletlerin hep bir araya gelerek çareler bulduğu bilinmektedir.

Sadabad antlaşması ve ikili taahütlerin günümüzde de geçerli olduğunu belirterek, yeniden G. Kürdistan ulusal hareketinin durumunu incelemeye geçiyoruz.

G. Kürdistan halkı 1942 yılında yeniden ayaklandı. İsyanda en büyük rolü Barzan aşireti oynuyordu. Bu isyanı, 1975 yenilgisine değin ulusal harekete önderlik eden Molla Mustafa Barzani yönetiyordu. Kürt halkı iki yıl boyunca kahramanca direndi. Her zaman olduğu gibi Irak'ın imdadına İngiltere yetişti. RAF, Barzan bölgesinde yoğun bir bombardımana girişti. Böylece hareket bastırıldı ve Barzani askerleriyle birlikte Mahabad'a çekildi. Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin yenilgisine kadar Barzani burada kaldı ve sonuna kadar Cumhuriyeti savundu.

1958 yılındaki darbeye kadar Sovyetler Birliğinde kalan Molla M.Barzani, Kral II. Faysal'ın devrilmesiyle birlikte ülkesine döndü. Irak devletinin sağlamlaşmasında Kürt faktörünün bilincinde olan darbe lideri general Kasım, ilk başlarda bazı "iyileştirme"lerle bulundu. Hazırlanan yeni Anayasa'da Kürtlerin ulusal-demokratik haklarının güvence altında olduğu belirtildi. KDP yasal parti olarak tanındı. Kürtçe yayın, propaganda ve örgütlenme faaliyetleri serbest bırakıldı.

Kürt ulusal-demokratik hareketinin gelişmesini hızlandıran bu dönem uzun sürmedi. Irak devleti önceleri yaptığı gibi kendine gelir gelmez komünist hareketi ve Kürt ulusal hareketini tasfiye etmeye başladı. Verdiklerini bir bir geri alan Kasım, 1961 yılında fiili saldırıya geçti. Bunun üzerine 1961 Hareketi başladı.

1963 yılına kadar girişilen büyük katliamlara karşın Kürt ulusal direnişi bastırılmadı. Aynı yıl BAAS'ın sağ kınadının desteğiyle Kasım devrildi ve Ab-

düsselam Arif iktidar oldu. Cumhurbaşkanı Arif ile Başbakan H.El Bekr liderliğindeki yeni yönetim eskiyi aratır oldu. Komünist Partisi üyesi 12 bin kişi katledildi. Irak, sadık müttefiki ve patronu İngiltere'nden aldığı modern silahlarla Kürt halkına karşı tam bir jenocide gerişti. Süleymaniye ve Kerkük'e karşı girişilen saldırılarda binlerce sivil katledildi. 1964 yılına kadar bu saldırılar aralıksız sürdü. 1964 yılında yöneticiler arasında çıkan antlaşmazlığı çözmek amacıyla Arif, Barzani'le bir antlaşma imzaladı. Arif'in bu antlaşmayı imzalamakta samimi olmadığı, sadece kendi sorunlarını çözmek için bu yönteme başvurduğu hareketin kimi önderleri tarafından bilinliyordu. Buna karşın antlaşmaya gidildi ve bu antlaşmayla Irak devletine adeta kendini toparlaması için fırsat verildi. Arif, Başbakan El Bekr dahil olmak üzere muhalefetlerini tasfiye ettikten sonra yeniden saldırıya girişti. Bu saldırı sonucunda, istenmeyen bir ateşkese gidilmesinden dolayı hali dağılmış olan hareket, büyük kayıplar verdi. Arif'in ölümüyle yerine geçen kardeşi Abdülrahman Arif saldırıları sürdürdü. Kürtlere büyük kayıplar verdiren bu saldırılar, hükümette yeniden antlaşmazlıkların çıkması üzerine 1965 ateşkes antlaşmasına kadar sürdü.

Abdülrahim Arif'in iktidarı uzun sürmedi. Abdüsselam Arif tarafından tasfiye edilen BAAS'çı El Bekr ile Kürt halkının şimdiki kasabı Saddam Hüseyin bir darbeye Arif'i uzaklaştırıp iktidara el koydular. Böylece, dört yıllık bir aradan sonra Kürt halkı yeniden ayaklandı. 1969 yılında başlayan ayaklanma ünlü 11 Mart 1970 antlaşmasıyla son buldu. Kürt halkının önemli haklar elde ettiği bu antlaşma aslında geleneksel tavrın bir ifadesiydi. Amaç, Kürt halkının haklarını tanımak değil, iktidarda kökleşinceye kadar şöyle bir soluk almaktı. Nitekim Saddam yönetimi yerleştikten sonra Kürt halkına saldırmaktan geri kalmadı.

11 Mart 1970 antlaşmasıyla Kürtler şu hakları elde etmişlerdi: Kürtçe, Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgelerde birinci; azınlıkta olduğu bölgede ikinci resmi dil olarak ilan edilecek; "Anayasa'da Irak'ın başlıca iki ulustan-Araplardan ve Kürtlerden oluştuğu belirtilecek; Kürtler nüfusları oranında yönetimde yer alacak ve devlet görevlerinde Kürtler ile Araplar bir tutulacak; Cumhurbaşkanı yardımcılarında biri Kürt olacak; idari yetkiler ve yasalar antlaşmanın ruhuna uygun olarak yeniden belirlenecek; asimilasyon ve mecburi iskânı önlemek amacıyla Arap bölgesindeki Kürtler topraklarına dönecek ve Araplar Kürt bölgesine yerleştirilmeyecek; Kürt bölgesindeki devlet görevlileri Kürtlerden atanacak; kuzey bölgesindeki devlet görevlileri Kürtlerden atanacak Kuzey Bakanlığı'na bağlı bir komisyon oluşturularak Kürdistan'ın kalkınması hızlandırılacak ve bütçeden bu-

na uygun ödenekler ayrılacak; Kürtler her türlü demokratik kitle örgütlenmelerine girebilecek; Irak'a karşı savaşa katılan Kürt memurları yeniden görevlerine dönecek; uzun süren savaşlar nedeniyle geri kalan Kürt halkının kültürel gelişmesi için hükümet elinden gelen yardımı yapacak; ve Kürtler de savaşta ele geçirdikleri mühimmatı Irak'a iade edecek; bu plandan hareketle Kürtler kademeli olarak özerkliğe geçip, Kürt vilayetleri birleştirecek ve yeraltı zenginlik kaynaklarının tasarrufu tamamen özerk cumhuriyetin denetiminde olacaktır.

Bu antlaşma yarım-yamalak uygulandı. Antlaşmada yer alan özerkliğin sınırları ve kapsayacağı alan belirtilmediğinden, Irak yönetimi özellikle petrol bölgesi olan Kerkük'ü özerk bölgenin dışında tutmak istiyordu. Aslında sorun yalnızca Kerkük sorunu değildi. Saddam yönetimi amacına ulaştığı için antlaşmayı hayata geçirmek istemiyordu. Antlaşmanın gizli kalan bölümü gereği, Barzani kendi içindeki "aşırıları tasfiye etmiş ve Kürdistan'da bulunan KP üyelerini Saddam'a teslim etmiş bulunuyordu. Tasfiyeler sonucu dağılıp parçalanan Kürt ulusal hareketi Saddam için korkutucu gelmiyordu. Yeni bir başkaldırı Cezayir antlaşmasına kurban edilmeden önce Kürt ulusal hareketinin durumu buydu.

1974 ayaklanması ve 1975 yenilgisine değinmeden önce bölgedeki durumu kısaca belirtmek gerekiyor.

ABD'nin bölgedeki jandarması İran, II. Paylaşım savaşı'ndan önceki durumdan hareketle, 1974 yılında Basra Körfezi'nde Irak'a ait bazı adaları işgal ederek Şatülarap suyu üzerinde hak iddiasında bulundu. ABD ile İran, en kısa yoldan amaca ulaşmak için Kürtlere önemli roller biçmiş bulunuyorlardı. Uygulanmayan özerklik antlaşması gereği Barzani, bu durumu fırsat bilerek ve ABD-İran güvencesine aldananak ayaklanmayı başlattı.

Sonuç hezimet oldu. Irak ile İran Cezayir'de bir araya gelip antlaşmaya vardılar. Antlaşma gereği Irak Şatülarap suyolundan İran'ın da yararlanmasını kabul ediyor ve buna karşılık olarak İran, Barzani'ye verdiği desteği kesiyordu. Emperyalist ve sömürgeci devletlere güvenmenin sonucunda hareketin önderliği, Kürt halkını ender görülen bir katliamla yüzyüze bıraktı. İşbirlikçi önderlik kaçıp kurtulurken, Irak bombardımanı altında yok olup giden emekçi Kürt halkı oldu. Ve bu acı yenilginin sonuçları günümüze kadar sürüp geldi. Irak Cezayir antlaşması ile yitirdiği toprakları yeniden geri almak ve İran'ı Şatülarap suyolundan söküp atmak için Şah'ın devrilmesiyle birlikte İran'a saldırdığında aynı önderlik yeniden İran saflarında yer almaktan ve Kürt halkını yeni bir maceraya sürüklemekten kaçınmadı.

DİSK'İN ÖREN TOPLANTISI "TEZ"LERİNE YİRMİBİR KENAR NOTU

- | -

TEMEL DEMİNER

1) - DİSK ve bağlı sendikaların genişletilmiş ortak toplantısı 20/26 Haziran 1992 tarihleri arasında Ören'de toplanıyor. (Bu yazı Ören Toplantısından önce kaleme alınmıştır. S.) Bu toplantı için DİSK'in üst yönetimi bir "sunuş" yazısı ile birlikte "Teknolojik Gelişme ve İşçi Sınıfına Etkileri", "Geri Kalmış Ülkeler ve Teknoloji", "Örgütlenme", "DİSK ve Sendikal Eğitim Politikamız", "Dış İlişkiler Dairesi Çalışmaları", "DİSK Araştırma Enstitüsü", "Toplu İş Sözleşmesi Politikamız", "Mali İşler ve Kurumlaşmada Fon Kullanımı" isimli tebliğler (bir hayli gecikmeli olarak) bağlı sendikalara iletili.

DİSK'in kendini var ettiği mücadeleciler zemin ve ilkeleri, "değişim" adına, likide etmenin "teorisini" kotarmak isteyen bu "tez"ler, olasıdır ki; şu anda taban insiyatifini yansıtmayan ve atamalı olarak toplanmış eski kadrolardan müteşekkil DİSK'in, Ören toplantısında "kabul" edilebilecektir. Ama, DİSK'i "ehlileştirmeyi" hedefleyen ve hiçbir meşruiyeti olmayan bu "tez"lerle ve onları DİSK'e dayatmaya kalkışan bürokrat ve liberal aydınlarla yeni bir savaşım başlayacaktır.

DİSK'in Ören toplantısına sunulan "tez"lerin irdelenmesine geçilmeden önce; kaba hatlarıyla DİSK'in açılmasından bugüne kadarki seyr-ü seferine göz atmakta büyük yarar vardır.

2) - DİSK üst yönetimi, kamuoyuna ilk kez 20 Ekim 1991 tarihindeki açıklaması ile seslendi. Olumsuzluğun ilk ipuçlarını da sergilemiş oldu. Açıklama, özünde SHP

"M-L'ci bir belge idi ve 'Birikim' üslubu ile kaleme alınmıştı: "Türkiye, generaller darbesinin üzerinden 11 yıl geçtikten sonra korkunun, baskının, yıldırmanın egemen olmadığı ilk genel seçimleri yaşıyor. Halkımız 20 Ekim seçimlerinde 12 Eylül darbesi ile başlamış olan karanlık dönemi sona erdirmenin olanağını ilk kez yakalamıştır. Halkımız darbeci generallerin payandasına dayalı, egemenlerin vurgun ve köşe dönme düzenine 20 Ekim seçimleriyle son vermiştir. (...) Demokratik toplumsal mutabakat sağlanmalıdır. (...) Dünya tarihi göstermektedir ki böyle bir sürecin başlatıcıları ancak emekten yana, sosyalist ve sosyal-demokrat partiler olmuştur." (Cumhuriyet, 17/10/1991)

"Emeğin savunuculuğunu, sosyal-demokrat partilere havale eden" bu belgede, demokratik toplumsal mutabakat görüşü ortaya atılıyordu. Denebilir ki, bu açıklama çok şeyin başlangıcı oluyordu. Ancak, bu duruma rağmen DİSK, elbette, 'Birikim'cilikten esinlenmiş SHP-"M-L"li bürokratlara da eşitlenemezdi. DİSK'de sosyalistler de vardır. Bundan ötürü, DİSK mevzisi, tepkimeci bir çocuklukla DİSK'li bürokratlara terk edilmeliydi. Çünkü DİSK'de esas mücadele, DİSK'in yeniden yığınlara açılma noktasında başlayacak ve anlam kazanacaktı. Yani "DİSK'i yeniliyoruz" diyerek, "ehlileştirmeye" gayret edenlerle ve onların "bilimsel teknolojik devrimci" (?) görüşleri ile köktenci bir biçimde işçi sınıfının sendikal örgütlülük alanına açıldığında hesaplaşılabilecekti. Masa başı hesaplarının ve kulis faaliyetlerin DİSK'deki tek panzehiri, DİSK'in yine işçi sınıfı hareketine mal olması idi.

3) - DİSK'in Ören "tez"lerini kaleme alanlar da, Emre Kocaoğlu ile aynı düşüncedeler: "Teknolojik gelişmelerin neleri "götürdüğü" ortada: Komünizm çöktü, kol emeğine dayalı siyasal ve sendikal tezler eridi, teknolojiyle barışık yeni işçi kuşakları yüksek bireysel vasıfları sayesinde artık kollektif sendikal himayeye ihtiyaç duymadıklarını fark ettiler. İşçilerin azalan "mensubiyet duygusu"nu tekrar kazanmak için sendikalar, değişen işçi profiline uygun yeni arayışlar içine girdiler. (...) Dünyada sendikacılık söylenildiği gibi "devrimci" ve "uzlaşmacı" diye ikiye ayrılmaz, bu ayrım sadece bizim 'entel'lerimize özgüdür. Dolayısıyla bir üçüncü yol keşfine de gerek yoktur. Pratikte dünya sendikacılığı, WFTU'nun temsil ettiği müteveffa "komünist sendikacılık", WCL'in temsil ettiği yatalak "dini sendikacılık" ve ICFTU'nun temsil ettiği sağlıklı "hür ve demokratik sendikacılık" diye üç genel çizgide incelenebilir. Bu üç çizginden temsilcilerinden WFTU ve WCL ideolojileriyle birlikte yok olurken ICFTU güçlenerek varlığını sürdürmektedir. (...) Türk sendikacısı birtakım arkaik lakırdılar ve köhne ideoloji hülyaları uğruna dünyadaki hızlı gelişmenin gerisinde kalmayacaktır." (Emre Kocaoğlu, Cumhuriyet, 26/3/1992)

DİSK'deki liberaller ve bürokratlarda, bu tür çözümlerden "gıda"sını alıyorlar.

1967'de "Sınıf mücadelesi temelinde toplumu dönüştürme" ilkesi etrafında kurulan DİSK'i var eden anlayışının yerini; 1992 8. Genel Kurul'unda, "Sınıfların birarada özgürce yaşamasını kabul etme" temelindeki

"çağdaş sendikacılık" almıştır! 8. Genel Kurul'un çarpıcı özelliği, "kişisel özgürlükler", "mutabakat", "teknolojinin belirleyiciliği" gibi kavramlarla yeni sağ sendikacılığın hakim hale getirilmesidir. Böylelikle DİSK'in "ideolojilere kapatılması operasyonu" başlatılmıştır.

"DİSK 12 yıl sonra yeni Genel Kurul'u yaparık Türkiye'nin ve işçi sınıfının gündemine bir kere daha giriyor. 1967'den 80'e kadar DİSK'in mücadelesi ve ilkeleri adeta bütün işçi sınıfının ilkeleri ve mücadele anlayışı oldu. Ne yazık ki, 80 öncesinde işçi sınıfının sendikal platformdaki önderliği ciddi bir sarsıntı içindeydi. (...) Nitekim DİSK'te 12 Eylül'de yenilgi aldı. 12 Eylül'ün 12 yıl sonrasında DİSK Genel Kurul'u açtığımızda, değişen hem de hızla değişen bir dünyada yaşıyorduk. Herkes bunu kabul ediyordu ama DİSK yönetiminde buna ilişkin herkes aynı şeyi söylemiyordu. DİSK yönetimi "çağdaş sendika" sözcülüğünün arkasında, Türkiye'de dahil olmak üzere dünya işçi sınıfı mücadelesinin bittiğini, sınıfın nitel değişikliğe uğradığını, sınıflararası uçurumun ortadan kalktığını ve nihayet geçtiğimiz günlerde bir sendika başkanının açıklamasıyla da "artık sınıfın da kaybedecek şeyeleri olduğu"nu deklare etmeye ve toplumsal uzlaşmanın kaçınılmaz olduğunu vurgulamaya başladı. Oysa, toplumsal uzlaşmayı isteyen, değişen ve hızla değişen bu dünyada sermaye sınıfıdır. İçinde bulunulan ekonomik ve siyasi açmazda, işçilerin ve geniş halk kitlelerinin yükü taşıması, sızlanmaması, karşı çıkmaması isteniyor ve buna da toplumsal uzlaşma deniyor. Bu çok ciddi ve tehlikeli çarpıtmaya bugüne kadar hak ettiği yanıt verilebilmiş değil. "İşçilerin de kaybedecekleri şeyler var" deniliyor. Neymiş bunlar: Ev, araba, buzdolabı, TV, çamaşır makinası vb. Bunlar kazanılmış ve "kaybedilecek şeyler" değil, insanın insanca yaşaması için herkesin sahip olması gereken tüketim araçlarıdır. Kaldı ki, asfalan, işçilerin üretim araçlarına sahip olmalıdır. Bugün bunda bir değişiklik var mıdır? Kim üretiyor, kim tüketiyor, kim sahipleniyor? İşçi bilgisayar kullanıyor, bir otomasyon var, sınıfın bir içsel değişim yaşadığı doğru ama ortadan kalkması ya da üretim araçları karşısındaki konumunun değiştiği sözleri bir çarpıtmadan ibaret. DİSK yönetimine sahip olan düşünce, bu çarpıtmalarla birlikte, egemen sınıfın evrensel boyutta istediği barışı, yani teslimiyeti bütün örgüte hakim kılma çizgisidir." (Çetin Uygur, Devrim, Mayıs-Haziran 1992, No: 7, s. 12)

Evet DİSK'deki ilk raund yeni sağ'ındır. Genel Başkan Kemal Nebioğlu, "Yeni DİSK'i anlatırken "diyalogdan yanayız" deyip ekliyor: "Şimdi önumüzde yeni çalışma programının hazırlanarak uygulanması bulunuyor. (...) Yeni katkılarla sendikal çalışmaları genişletmeliyiz. (...) iş değerlendirilmesi, verimlilik konularını sermaye öteden beri bizim gündemimize sokmaya çalışıyor. Ama Batı'daki işçi haftada 36-40 saat çalışıyor. İnsan gibi yaşıyor. Bizim işçilerimizde insan gibi yaşayacak seviyeye getirilir, ondan sonra bunları oturur konuşuruz. (...) İşverenlerimiz hala köylülükten kurtulup Batı ölçekli sanayici olamadılar. Ancak şunu söyleyeyim; önumüzdeki dönem işverenlerle, sendikalarla sıkı ilişkilerimiz olacak. Zannediyorum ben TİSK'e ilk iadeyi ziyarette bulunacak DİSK Genel Başkanı olacağım. Bu ilişkilerle onlar da Batı ölçekli sanayici olmaya mecbur olacaklar. (...)

Emek ile sermaye arasında uzlaşma olmaz. Ancak anlaşma olabilir. Çağdaş uygarlığı göz önüne alarak anlaşma sağlanabilir. (...) Çağdaş uygarlık göz önüne alınarak, biz masaya oturmaya, ister TİSK, ister diğer sendikalar olsun oturup konuşmaya hazırız." (Cumhuriyet 2/4/1992) "12 yılda çok şey değişti. Bizim kongremize TİSK Başkanı sayın Refik Baydur geldi. Biz de, önumüzdeki günler içerisinde TİSK'i ve Genel başkanını ziyarete gideceğiz. Meseleleri oturup tartışacağız, biz diyalogdan, demokrasinin kural ve kurullarının sağlıklı işlemesinden yanayız. Artık sorunları kavgayla değil, daha çok masada çözeceğiz." (Ekonomik Panorama, Yıl: 5, N: 9, s. 21)

DİSK, TİSK ile sorunları "masada çözmeye" kalkışıyor, bunu hayal ediyor! Bu ne demek? TİSK'in ne olduğu herkesin malumu değil mi?

İşte sadece, küçük bir örnek: Türkiye işverenler Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)'nin Genişletilmiş Yönetim Kurulu 6/8 Ekim 1991 tarihlerinde, "Türk Endüstriyel İlişkiler Sisteminin Sorunları ve Geleceği"ni tartışmak için Bursa'da toplandı. Bu toplantıda TİSK, 1982 Anayasası ve anayasaya dayalı olarak çıkarılan yasalara ilişkin görüşlerini şöyle açıklıyordu: "1982 Anayasası'nın temel felsefesi, Türkiye'nin hürriyet ve barış içinde kalkınmasına yardımcı omaktır. Bunun gereği olarak da genel çizgiler ihtiva etmenin ötesinde, farklı yorum ve uygulamalara meydan bırakmayacak düzenlemelere yer verilmiş, hürriyetleri ortadan kaldıracak ölçüde hürriyet anlayışı yerine, hürriyetlerin kullanılmasına imkan verecek hükümler getirilmiştir. Bu anayasa yirmi yılı aşkın bir süredir uygulanan, fakat her geçen gün biraz daha yıprandığı görülen 1961 Anayasa'sının aksaklıklarını gidermiş ve boşluklarını doldurmuştur. Bu yapılırken anayasaların siyasal rejimleri belirleyen bir belge olmasının ötesinde, ülkelerin ekonomik ve sosyal felsefeleri ile yapılarını da gösteren temel düzenlemeler olduğu gerçeğinden hareketle sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler bölümünde, önemli düzenlemeler getirilmiş özellikle çalışma hayatında barışı sağlayıcı ve bu barışı uzun süreli kılıcı bazı temel prensiplere de yer verilmiştir. Bu temel prensipler, güçlü sendikacılık, sendika kaynaklarının kötüye kullanılmaması, toplu iş sözleşmelerinin hızla yenilenmesi ve barışçı çözüm yollarına ağırlık verilmesidir. (...) Anayasalar değişmez belgeler değildir. (...) Ama 1982 Anayasası'nın özellikle çalışma hayatını düzenleyen hükümlerinde, uygulamaya konulduğundan bu yana değişikliği gerektirecek bir durum söz konusu değildir." Ayrıca, TİSK Başkanı Refik Baydur'da aynı konuda şunları ekliyor: "Anayasa değişikliği olsun mu olmasın mı konusunun tartışmaya açıldığı bugünlerde özellikle işçi kardeşlerimiz arasında, bizim bunu hiç arzu etmiyormuşuz gibi bir imaj var. Halbuki olay böyle değil. Bazıları gibi 82 önemini kınayarak bir yere çıkılmayacağına inanıyorum. Ama geçmişi bırakıp geleceğe doğru dönerken, dinamizmi olan kuruluşların yeni bir takım etkinliklerle geliştirilmeye ihtiyacı olduğuna inanıyorum. (...) Bence 82 Anayasası dört başı mamur olmayan bir anayasa, fazla detaya girmiş bir anayasa. Ama o günün şartları içinde ihti-

yaç duyulan bir anayasa. Şimdi bunu bugün genel olarak değiştirmeyi millet istediğine göre değiştirilmesinde biz hiçbir sakınca görmüyoruz. Öyle bir değişimde neler gözetmeliyiz? (...) Öncelikle başkalarının haklarına tecavüz etmeden yaşama hakkını tanımalıyız. Bunun yanında 19. asrın emek kutsaldır deyimi bitti. Şimdi artık üretken emek kutsaldır. Ben diyorum ki yeni anayasada bir adım daha ileri gidelim, verimlilik alabilmiş üretken emek kutsaldır diyebilelim. Hem işveren hem işçi için verimlilik esasına dayanan üretken emek kutsaldır. Oraya doğru gidelim. (...) ve toplu sözleşme düzeninde güçlü sendikacılıkla serbest pazarlık sistemini oturtabilelim." (Cumhuriyet 20/4/1992)

4) - TİSK ile sorunları "masada çözmeye" kalkışan DİSK'deki yeni sağın "çağdaş sendikacılık" anlayışıyla amaçladığı; işçi sınıfını "YDD"ne eklemeyip, DİSK'i düzen içi mutabakatların bir aksesuarına dönüştürmektir. "demokratik mutabakat" şampiyonu kesilen (DİSK 8. Genel Kurul Belgeleri, s. 45) DİSK yönetimi yeni başkanı Kemal Nebioğlu'nun bir açıklamasında; "Koalisyon protokolünde yer alan demokratik atılımların gerçekleştirilmesi için hükümetin uygulayacağı tüm politikaları destekliyoruz" (Cumhuriyet, 7/3/1992) demektedir.

Aynı konuda, Tekstil işçileri Sendikası Genel Başkanı Rıdvan Budak'ta farksız düşünmektedir: "Türkiye'de SHP-DYP hükümeti insan haklarını gündeminin baş maddesine oturtuyor. 12 Eylül'ün Anayasası'nı ve onun getirdiği baskı ve kısıltımları ortadan kaldırmak istiyor. Her ne kadar bu yolda bugüne kadar atılan adımlar ağır olsa da, halkımızın umudu ve beklentisi bu süreci hızlandıracak ve kalıcı sonuçlara yönlenecektir. Bu nedenle önümüzdeki dönemi Türkiye açısından çok önemli görüyor ve sendikal hareketin içinde bulunduğu sorunları aşacağına, işçi sınıfının ve DİSK'in talepleri çerçevesinde oluşacak sağlam ve kalıcı bir demokratik toplumsal mutabakatın tüm toplumu 2000'li yıllara taşıyacağına inanıyorum. (...) Yüzü ileriye dönük, sınıf çıkarlarını toplumun çıkarlarıyla birleştirebilmiş, 2000'li yıllarda sosyal refahını şimdiden planlayan, kavrayan bir DİSK (...) Türkiye'nin sorunlarını kendi sorunu olarak gören, bu ülkede yaşayan, bu ülkenin o anlamda ortağı olan, güçlü kurumsal yapısıyla belirli bir yere ve konuma sahip olan bir DİSK." (Sosyal Demokrat, No: 47, s. 28-30)

5) - Bu tür bir yönelim ile; *Anayasa tartışmaları konusunda da, liberal beklentilerle "donanmış" bir çizgiyi aşamadan DİSK üst yönetimi; bireyin ve toplumun devlet karşısında özgürleştirilmesi yerine, "bireyi ve toplumu devlet karşısında korumak ana ilke olmalıdır" deyip; ulusal sorunda da, "tüm gruplara kendi kimliklerini geliştirmek hakkı tanınma hakkı"ni (?) savunuyordu.*

Özetle, 12 Eylül'ün "sonuç"larına karşı liberal bir mücadeleden yana olan DİSK yönetimi, esaslı ana düşmanı, sermaye hedefini göz ardı ederek, "demokratik toplumsal mutabakat"lar peşinde koşuyor. "Anayasaların toplumun bütün kesimlerinin katkısıyla, yla demokratik toplumsal mutabakatın oluşturulmasına olanak tanıyan bir süreçte hazırlanması zorunludur. Bizim önerimiz, böylesi bir süreç sonunda, emekli bir ordu ge-

neralinden başka kimsenin savunmadığı anayasanın tümüyle değiştirilerek, toplumsal gelişmelere uygun, özgürlükleri garanti altına alan, demokratik toplumsal mutabakatın yazılı belgesi niteliğinde yeni bir anayasanın oluşturulmasıdır." (Kemal Nebioğlu, Cumhuriyet, 18/4/1992) "DİSK, konuyu sadece tabanın çıkarları açısından değil, toplumun demokratikleştirilmesi açısından ele almaktadır. Bu nedenle de 12 Eylül generallerinin yasakçı, baskıcı kafalarının ürünü olan ve devleti vatandaştan korumayı hedefleyen, özgürlükçü değil yasakçı 1982 Anayasası'nın tümüyle kaldırılarak yeni bir anayasa hazırlanılmasına zorunlu görmektedir. (...) Yeni anayasa da: Bireyi ve toplumu devlet karşısında korumak ana ilke olmalıdır. Demokratik hak ve özgürlüklerin tümüne güvence getirilmelidir. Özgürlükler belirtilmeli yasaklamalara kesinlikle yer verilmemelidir. Toplumun örgütlenmesi sınırlanmamalı tersine teşvik edilmelidir. Totaliter zihniyetin ürünü olan, hayatın her alanında sınırlayıcı düzenlemeler yapma anlayışı yerine, toplumun kendi dinamikleriyle gelişmesini sağlayacak yaşayışlar ortaya konmalıdır. Bunun teknik bir ifadesi olarak anayasa, olabildiğince az maddeden oluşmalı ve genel kuralları içermelidir. Ülkemizin etnik ve dinsel yapısı dikkate alınmalı, bu yapıdaki tüm gruplara kendi kimliklerini geliştirmek hakkı tanınmalıdır." (yağk, 20/4/1992)

6) - Öte yandansa DİSK önderliği, sendikal birlik konusunda şunları diyordu: "Sendikal birlik ilkeli birlik olmalıdır. DİSK'in ilkelerinden biri de işyerinde sendikal birliktir. Keyfi birlik olmaz. Keyfi birlik bugünkü Türk-İş'ten başka bir örgütlenme yaratmaz." (Kemal Nebioğlu, yağk, 2/4/1992) "DİSK'in önünde büyük engeller var. Türk işçi sınıfının aşması gereken engeller bunlar. DİSK'in yokluğunda çıkan bu engeller, ancak DİSK çatısı altında aşılabılır. Sendikal birlik deniliyor, bu birlik ancak ilkeli bir birlikle sağlanabilir. Bu da DİSK önderliğinde gerçekleşir. (...) işçi işveren çatışmasının yaşadığı bir dünyada sosyalizmin öldüğünü söylemek yanlıştır." (yağk, 12/4/1992) "Sermayeye karşı ciddi ve ilkeli bir birliği sağlamak zorundayız. Tabii ki kendi içimizdeki kavga bitmez, dünya görüşlerimizde farklılıklar var. Üç konfederasyon olarak birleşmek mecburiyetindeyiz. (...) Birleşme olabiliyorsa olmalıdır. En iyisi budur. Ama olabilir mi? Dünyanın her yerinde birden fazla konfederasyon var. Birleşmeyi sağlayamazsak, birbirimizi küçük düşürmeden, hırpalamadan, müşterek mücadele yollarını bulabiliriz." (yağk, 14/4/1992)

Diyor ama, sözünü çok ettiği "ilke" ve "gelenekleri"ni, pragmatik nedenlere dayanan, "ortak kutlama"lara feda edip, Hak-İş'in de gerisine düşebiliyor: "Geçmişteki antidemokratik baskılarla, 1 Mayıs işçi bayramı 12 Eylül'de kaldırıldı. DİSK denilince, kamuoyunda akla gelenlerden biri, 1 Mayıs kutlamaları. 1 Mayıs kutlamalarının geçmişte kanlı geçmesi, baskılar sonucunda istenildiği gibi kutlanamaması, mahkemelerde de ortaya çıktığı gibi, DİSK'in kusuru değildir. Birtakım güçlerin oyunudur. Bizim en büyük arzumuz 1 Mayıs'ın meydanlarda kutlanmasıdır. Türk-İş'te yaptığımız toplantıda, kapalı mekanda karar kılındı. Türk-İş yöneticilerinin çoğu böyle istiyor.

larınin geçmişte kanlı geçmesi, baskılar sonucunda istenildiği gibi kutlanamaması, mahkemelerde de ortaya çıktığı gibi, DİSK'in kusuru değildir. Birtakım güçlerin oyunudur. Bizim en büyük arzumuz 1 Mayıs'ın meydanlarda kutlanmasıdır. Türk-İş'te yaptığımız toplantıda, kapalı mekanda karar kılındı. Türk-İş yöneticilerinin çoğu böyle istiyor. Bizim için şu aşamada önemli olan üç konfederasyonun birlikte kutlama yapmasıdır." (DISK Genel Başkan Vekili İsmail Hakkı Önal, yagk. 14/4/1992) "1 Mayıs'ı kanlı gün, halkın paniğe kapıldığı gün imajını silici tarzda, meydanlarda, Taksim Meydanı'nda kutlayalım, DISK ve Türk-İş daha önce kapalı mekanda mutabık olmuş."

(Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik. yagk)

7) - Türkiye'deki ilk fikir babalarının TB"K"P'liler olduğu "çağdaş sendika"çılık "tez"leri 5(1) kendisini şu tür "gerekçe"ler üzerine inşa eder: "Adil, güvenli ve demokratik bir düzeni yaratacak ilerlemenin sınıf savaşımının bilinen yöntemleriyle sağlanması koşullarının giderek azaldığı bir dünya"da, "sınıf sendikacılığı kavramının vurgu yitirmesi, (...) Bunun ötesinde, bilimsel teknolojik değişimlerle birlikte, sendika üyeliği kapsamına "proleter" tanımlarına girmeyen kesimlerin de eklenmeye başlaması, sendikaların yalnızca, dar anlamıyla işçi sınıfının bir örgütü olma özelliğinin değişmesi. (...) Uluslararası

TABLO - 1 TÜRKİYEDE YILLARA GÖRE SENDİKALAŞMA

Yıl	Sendikalaşma Oranı (%)	Üye Sayısı (Milyon)
1980	10,0	1,0
1981	10,0	1,0
1982	10,0	1,0
1983	10,0	1,0
1984	10,0	1,0
1985	10,0	1,0
1986	10,0	1,0
1987	10,0	1,0
1988	10,0	1,0
1989	10,0	1,0
1990	10,0	1,0
1991	10,0	1,0
1992	10,0	1,0
1993	10,0	1,0
1994	10,0	1,0
1995	10,0	1,0
1996	10,0	1,0
1997	10,0	1,0
1998	10,0	1,0
1999	10,0	1,0
2000	10,0	1,0
2001	10,0	1,0
2002	10,0	1,0
2003	10,0	1,0
2004	10,0	1,0
2005	10,0	1,0
2006	10,0	1,0
2007	10,0	1,0
2008	10,0	1,0
2009	10,0	1,0
2010	10,0	1,0
2011	10,0	1,0
2012	10,0	1,0
2013	10,0	1,0
2014	10,0	1,0
2015	10,0	1,0
2016	10,0	1,0
2017	10,0	1,0
2018	10,0	1,0
2019	10,0	1,0
2020	10,0	1,0
2021	10,0	1,0
2022	10,0	1,0

Kaynak: 1980 Öncesi sendikali üye sayısı. Çalışma Bakanlığınca istatistiklere alınan sendika beyanlarıdır. 1984 yılı itibarıyla sendika ve üye sayısı Bakanlık istatistiklerinden alınmıştır. SSK üyeleri yıl ortalaması olup, 1987 yılı Temmuz ayı ortalamasıdır.

vazi karar verir. Avrupa'da sendikal mücadele küçük taktik kazanımlar veya kayıplar üzerinde oluyor. İşçi sınıfıyla burjuvazi, cepheden bir mücadele içinde değil Avrupa'da. Burjuvazinin dünyayı sömürmesinden ileri gelen bir esneklik payı var orada. Halbuki, Türkiye gibi ülkelerde, kim kimi yakalarsa iflahını kesene kadar gidiyor. İşçi sınıfı gücünü toplayınca sermayeyi geriye sürüyor. Sermaye bazen asker kozunu oynayarak işçiyi daha geriye itiyor. Cephe bir o tarafa gidiyor bir bu tarafa. Sınırdaki küçük kazanımlara oynanıyor. Yoğun bir sınıf mücadelesi yaşanıyor. Bu, sınıf uzlaşmacılığına dayalı anlayışların kesinlikle yaşamayacağı bir ortamdır. Burjuvazi hayatı noktalara saldırmaya hazır bekliyor. Ben nasıl diyalog içinde onunla sorunlarını çözebileceğimi ümit edebilirim ki? Türkiye'de burjuvazi, diyalog ya da taktik kazanım peşinde değil, yok etme peşinde. İşçi sınıfı da enayi değil, elbet kendi sınıf çıkarlarını koruyacak"tır. (Yıldırım Koç. 2000'e Doğru, Yıl: 6, No: 15, s. 38)

Batı'dan ithal edilmiş "Çağdaş sendikacılık" "tez"leriyle, işçi sınıfına "toplumsal mutabakat" ya da "toplumsal diyalog" öneren baylara, yeri gelmişken sormak gerekiyor: "Çağdaş sendikacılığı" gerektiren ve "toplumsal mutabakat" tezlerini doğuran şey içinde yaşadığımız kapitalist toplumdaki mülkiyet biçiminin değişikliği midir?.. Yoksa işçi sınıfının artık emek gücünün karşılığını tam olarak almaya başlaması mı? ..Kapitalizmin ve işçi sınıfının doğasının değiştiğini belirterek, burjuvazi ile "mutabakat" önerisinde bulunan DİSK'deki liberal aydınlar, bu önerilerini formüle etmelerine neden olan "değişiklikler" gerçekleşene kadar, yaklaşık 300 yıllık geçmişte bulunan kapitalizmin, tarihi boyunca hiçbir değişiklik göstermediği kanısında mıydılar?.

Unutulmasın; bugün devasa boyutlarda yeniden yaşanan bilimsel teknolojik gelişmeler kapitalizmin doğasında vardı. Bunun da ötesinde, çelişkili sınıfsal çıkarlar biçiminde yansıyan tekelci mülkiyet ilişkileri de günümüz kapitalizminin tanımlayıcısıdır. Yine unutulmasın ki; bugün burjuvazinin kendisi bilimsel-teknolojik gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan daha nitelikli emek-gücünü sisteme uyumlandırabilmek amacıyla "mutabakat" formülasyonu ortaya atıyor. Bundan ötürü de, sınıfsal bakış açısına sahip sendikaları, özellikle eritmeye çalışıyor. Sınıfsal gücü bölmeye yöneliyor. Kısaca; burjuvazi, işçi sınıfına karşı eski bir oyunu yeni versiyonuyla oynamak istiyor. DİSK'i, bu tuzağa çekmek istiyor.

8) - Tüm bunlar unutulmadan, DİSK'ten 'el-etek çekmemeli' ve DİSK'te yeni sendikal muhalefet grup ve odakları oluşturulmalıdır. Birleşik taban insiyatifleri ekşesine oturtulması gereken bu yapılar, sınıf hareketi atılımına denk düşen momentlerde gerçekten çok etkili olabilecektir. Çünkü, Türkiye'de sendikal işçi sayısında büyük düşüş vardır. 'resmi verilerde' sendikal işçi sayısı 2 milyon 200 bin gösterilse de, bu rakam gerçekleri yansıtmamaktadır. Çünkü, 1980 öncesinde sendikal işçi sayısı 5.721.074 iken bu sayı 1990'lı yıllarda 1.711.524'lere geriledi. (Bkz. Tablo-1)

9) - Özetle DİSK, bir bütün olarak işçi sınıfının emeğini korumak, geliştirmek ve de sınıfsal çıkar ve hedefleri açıkça savunmalıdır. Sermaye sınıfının "sınıf uzlaşması" dayatmalarına karşı, "sınıf mücadelesi" temelindeki sendikacılık perspektifini yaşama geçirmelidir.

DİSK'de; söz karar ve yetki tümüyle tabana ait olmalıdır. Sendikal örgütlenmeler, işçilerin taban örgütlülükleri üzerinde yükselmelidir. Uzlaşmacı sarı sendikacılık ve bürokrasinin tüm türevlerine karşı aktif bir mücadele yürütmelidir.

Ayrıca, toplumsal sorumluluklarının bilincinde olması gereken DİSK; işçi sınıfının ve tüm ezilenlerin sermayenin boyunduruğundan kurtuluşunu hedeflemelidir. Grevlerin, işçi sınıfı hareketinin bilinç ve mücadele okulları olduğunu unutmamalıdır. Sermayenin bütün baskı ve sınırlamalarına karşı aktif-militan bir mücadele yürütmelidir. Nihayetinde sadece ulusal değil, uluslararası hareketin bir parçası olduğunu kesinlikle gözardı etmemelidir. İşçilerin köken, cins, dil, din vb. farklarına aldırmadan birlik yönelimini esas yönelimi haline getirmelidir.

DİSK'in görevlerini şöylece sıralayabiliriz; işçi sınıfının üretimden gelen gücünü örgütlemek... 12 Eylül rejiminin köktenci tasfiyesini hedefleyen demoratik anayasa mücadelesi vermek... Ülke çapındaki ekonomik-siyasal kararların alınmasında işçi sınıfının katılımını hedeflemek... Sınıf mücadelesi temelinde, devrimci-demokratik sendikal birliği gerçekleştirmek... Sendika içi demokrasiyi gerçekleştirip bürokratlaşmış profesyonel yönetimlere son vermek... işçi sınıfının iletişim araçlarını ve kamuoyunu oluşturmak... Uluslararası dayanışmayı örnek...

10) - DİSK'in bu görevlerini yerine getirebilmesi için, üretim birimlerinde, işyeri komiteleri oluşturması gerekmektedir. İşyeri komiteleri, aşağıdan yukarıya doğru demokrasi temelinde oluşan ve işçilerin kendilerinin yarattıkları sınıf organlarıdır. Yan ve paralel örgüt olma konumunda olan bu özyönetim organları, kaçınılmaz olarak da, denetleyici ve yönlendirici işlevselliğe sahip olmalıdır.

Boyutlanarak gelişmesi, devrimci hareketlilik ve yükseliş dönemlerinde sözkonusu olan işyeri komitelerinin yaratılması, propagandası ve örgütlenme faaliyetleri, devrimci olmayan dönemlerde de sendikal örgütlülüğün taban insiyatifi temelinde yükseltilmesi açısından, yamsalsal önemdedir.

Kendilerini belirledikleri somut talepler ve bunların karşılanması ekseninde mücadele eden işyeri komitelerinin işlevselliği ve geleceği, her zaman kolektif sınıf bilinci ve girişimci militan önderliğin dinamikleri tarafından belirlenir. İşçi sınıfının taban insiyatifi olan bu girişim, sınıfın iktidar yönelişine bağlanabildiği düzeyde de, anlam ve yığınsallık kazanabilir.

"Ekonominin yoğunlaşmış ifadesi" (F.Engels) olan siyasal mücadeleye bağlanarak, olması gerekenci niteliklere ulaşacak olan işyeri komiteleri: Sınıf mücadelesinde kendiliğindenliğin aşılmasında önemli bir kaldıraç işlevi görebilecek temel örgütlenmedir. Asli özellikleriyle; I-) Doğrudan demokrasiyi ve işçi sınıfının birleşik cephesinin yaratılmasını temsil eden, II-) Tabanda yönetim ve denetim gibi işlevselliği ile kapitalizmi aşma çizgisinde ifadesini bulan, III-) Organik olarak bağımsız olan bu örgütlenmeler, bir yanı sıra işçi sınıfının sendikal örgütlülüğü açısından da yaşanan anın stratejik sloganıdır.

İşçi sınıfı hareketi açısından yaşanan anın stratejik sloganı olan işyeri komitelerinin, eylem düzeyi ve kendini ifade ettiği bilinç ilişkisi, kimi sosyalist aydınlarca ve DİSK yöneticilerince "tartışmalı" bulunuyor. Hatta kuş-

bu örgütlenmeler, bir yanıyla işçi sınıfının sendikal örgütlülüğü açısından da yaşanan anın stratejik sloganıdır.

İşçi sınıfı hareketi açısından yaşanan anın stratejik sloganı olan işyeri komitelerinin, eylem düzeyi ve kendini ifade ettiği bilinç ilişkisi, kimi sosyalist aydınlarca ve DISK yöneticilerince "tartışmalı" bulunuyor. Hatta kuşkuyla bakılıyor. Bu tür kuşkulara, hak vermek mümkün değildir.

Verili koordinatlarda, işyeri komitelerinin oluşumu mücadelesinin, DISK'in örgütlenmesi ile içiçe alınması küçümsenmemesi gereken bir görevdir. Çünkü, doğrudan taban inisiyatifi DISK'in sendikal örgütlülük potansiyel taşıyacak olan işyeri konseyleri; unutulmamalıdır ki, açık bilimsel bilgilendirme ile kitlelerin pratiğinden öğrenmenin ve onları kendi mücadele alanlarına çekmenin temel yöntemlerinden birisidir. İşlevsel kılınabildiği düzeyde: İşçileri aydınlaştıracak ve muhtacı olunan birleşik işçi cephesinin yaratılmasının önünü açacak olan işyeri komiteleri; sınıfın "en geri unsurları"nı bile mücadelenin içine çekebilecek olan örgütsel niteliği ile, faaliyetlerini "sözün, kararın, yetkinin işçi sınıfının olabilmesi yolunda fabrikaların, tarlaların ve siyasi iktidarın emeğin olması için üretkenler yönetime" perspektifine bağlayabilmelidir.

DISK'in işyeri komiteleri temelinde örgütlenmesi; kurtuluşu bizzat kendi eseri olacak olan işçi sınıfının daha bugünden yönetmeyi, denetlemeyi ve planlamayı da öğrenmesi gereksinimine... 80'li yıllar boyunca ücret ve maaş artışlarının enflasyonun gerisinde kalmasına yol açan 12 Eylül döneminin ekonomi-politik ve hukuksal tüm düzenlemelerinin yok edilmesi. Yeni düzenlemelerde işçilerin, işyeri komiteleri kanalı ile taraf olmasına... Enflasyonun kronikleştiği gidişat içinde, devlet ve patronlarla yürütülen ücret artışı görüşmelerine işyeri komitesi temsilcilerinin katılmasına... İşçilerin ücret artışları talebinin, teknelci kapitalistlerin dış pazarlardaki rekabet gücünü artırmak için, engellenmemesi ve bu bab'da üretim birimlerinde işyeri komitelerinin muhasebe hesaplarında direkt taraf olmalarına... İşçilerin, işlerini kaybetmelerine yolaçan üretim birimlerindeki modernizasyona karşı, devletin ve patronların iş günlerini kısaltmalarına... Kapitalist üretim sürecinin her alanında işçi denetiminin yaratılmasına... Ve de sendikal bürokrasinin oluşumunun engellenmesine büyük katkılarda bulunabilecektir...

11) - Türkiye işçi sınıfı bu görevleri yerine getirebilir mi? Yanıtımız "Evet"dir.

Öncelikle, Türkiye'de işçi sınıfı dinamiği, çaplı potansiyel bir güçtür. Örneğin, 1991 yılının ilk yarısında yapılan grev ve direnişlerin, işgünü kaybı açısından 1990 yılının toplamını aştığı gözlemlenmektedir. 1980 öncesinde, grevde kaybolan işgünü sayısının en yüksek olduğu yıl 1977 idi. 1977'de 15 bin 682 işçinin katıldığı 59 grevde kaybolan işgünü sayısı 1 milyon 397 bin 124'dü. 1991'in ilk beş ayında grevde kaybolan işgünü sayısı, 1977'nin dört katı yani 5 milyon 45 bin 52 gündür. (1991 Petrol-İş Yıllığı)

Verilerden de gözlemlenebileceği gibi, işçi sınıfı eylemliliğinde tırmanan bir yükseliş sözkonusudur. Bu durum, DISK için, abartılmaması kaydıyla önemli bir coşku kaynağı ve örgütlülük olanağıdır. Ama, unutulmamalıdır ki işçi sınıfının kapitalizm karşısındaki pozisyonu tepkimeci bir savunmacılığı da aşmış olabilmekten uzaktadır.

TABLO - 2: GREV VE DİRENİŞ YAPILAN İŞYERİ, KATILAN İŞÇİ VE KAYBOLAN İŞGÜNÜ

Yıl	Grev ve Direniş Yapılan İşyeri Sayısı	Katılan İşçi Sayısı	Kaybolan İşgünü Sayısı
1963	49	32	49
1970	32	32	49
1977	59	15.682	1.397.124
1980	96	79	114
1983	79	98	98
1989	114	98	98

(*) 1991 Yılına ilişkin rakamlar, yılın ilk beş ayını kapsamaktadır.

Bu zaafın aşılması yolundaki sendikal örgütlülük tedbirlerinin alınması ise, radikal sosyalistlerin görevidir.

Yeri gelmişken, Türkiye işçi sınıfının objektif konumuna ilişkin olarak şu verileri nakledeyim. Bir işçinin bir kilo ekmek almak için çalışması gereken süre: 1963'de 49 dakika; 1970'de 32 dakika; 1977'de 58 dakika; 1980'de 96 dakika; 1983'de 79 dakika; 1989'da 114 dakika; 1990'da 98 dakikadır. Sanayide satış hasılası içinde ücretin payı yüzdesi yıllara göre; 1982'de %11,3, 1983'de %10,2, 1984'de %7,8, 1985'de %6,9, 1986'da %7,0, 1987'de %7,1, 1988'de %7,2, 1989'da %9,3'dür. (Petrol-İş 90 Yıllığı, s. 199-211) Öte yandan 1980-1988 yılları arasında memurların aylık kazancının satın alma gücündeki kaybı %41,5 dolaylarında oldu.

TABLO - 3 BİR YILDA İŞÇİNİN KENDİSİ VE SERMAYE İÇİN ÇALIŞTIĞI GÜN SAYISI

Yıl	İşçinin Kendisi İçin Çalıştığı Gün Sayısı	Sermaye İçin Çalıştığı Gün Sayısı
1963	212	212
1970	212	212
1977	212	212
1980	212	212
1983	212	212
1989	212	212

Kaynak : yage, s. 212

Ayrıca bir nokta daha eklenmelidir. Kapitalist sermayenin rekabet faktörünü yaratan ilk beş faktörden birisi Türkiye'deki işgücü maliyetinin "sudan ucuz" olmasıdır.

TABLO - 4: SERMAYENİN REKABET GÜCÜNÜ YARATAN İLK BEŞ FAKTÖR

Faktör	Yükseklik
1. İşgücü Maliyeti	100
2. Enerji Maliyeti	80
3. Hammadde Maliyeti	60
4. Nakit Maliyeti	40
5. Diğer Maliyetler	20

Kaynak : TÜSIAD, 21. Yüzyıla Doğru Türkiye,

OECD verilerine göre, işçinin ödediği gelir vergisinin gelirin oranı: Fransa'da %10, Avusturya'da %6.8, Portekiz'de % 6, Japonya'da %2.3, Almanya'da %8.8, Yunanistan'da %3.6, İspanya'da %6.5, ABD'de %11.6, İngiltere'de %15.4 ve Türkiye'de %27.3'dür. Türkiye'deki bu orana dikkat etmek gerekir. Çünkü beyannameli mükelleflerin ödediği verginin aylık ortalaması 234 bin TL civarındadır. Yani tüccar, esnaf, ziraatçı, doktor, avukat gibi mükelleflerin yılda ödedikleri vergi; 1 milyon 250 bin TL aylık alan işçi ve memurun vergisinden bile azdır.

TABLO - 5 GELİR VERGİSİ İÇİNDE ÜCRETLİLERİN PAYI

1972	% 60.3
1973	% 64.9
1974	% 63.4
1975	%62.5
1976	%64.6
1987	% 35.0
1988	% 45.2
1989	% 50.8
1990	% 50.0
1991	% 55.0

Burada durup, bazı Batılı ülkelerdeki 1992 yılı as-

gari ücretlere bakarsak, yukarıdaki tablo ile Batılı ülkeler arasındaki uçurum somut olarak görülebilir. Asgari ücret Danimarka'da 8 milyon 885 bin, İngiltere'de 4 milyon 853 bin, İspanya'da 2 milyon 705 bin, Yunanistan'da 2 milyon 56 bin ve Portekiz'de 1 milyon 586 bin TL'dir. Türkiye'deki asgari ücretlerin 1963-1991 yılları arasındaki seyri de şöyledir.

Türkiye'de, işçiler bu koşullarla cebelleşirken, Vehbi Koç, adaletin özel mülkiyetin temeli ilan edildiği koşullarda şunu diyor: "**İşadamlarının anayasası, 'Varlığım bu memleketin varlığına bağlı. Bu memleket varsa ben de varım' felsefesi olmalıdır.**" (Görüş, TÜSİAD yayın organı, Ocak-1992, s. 15) Ancak, Anadolu'da sorun bu "felsefe" ile açıklanamaz durumdadır. 1992'nin, geçmiş yıllardan daha farklı sosyal hareketliliklere tanık olacağına öncülleri boy vermektedir. Göstergeler bu yöndedir. Örneğin, 1992'de 267.983'ü kamu kesiminde ve 355.820'si de özel sektörde olmak üzere toplam 623.758 işçinin toplu sözleşme görüşmeleri vardır. 500'ü kamu, 1409'u özel sektör işyerinde imzalanacak olan bu toplu iş sözleşmelerinde 48.000'le Zonguldak madencileri, 46.000'le Tek-Gıda İş, 112.000'le Teksif, 87.000'le Türk-Metal, ekonomik bazlı kütleli işçi çıkışlarında önemli odakları olmaya adaydır.

TABLO - 6 ASGARI ÜCRETİN SEYRİ (1963-1991)

(*) İlk dört ay.

Kaynak : 90 Petrol- İş Yılığ. s. 198. 1991 ve 1992 yılları Petrol İş Hesaplaması.

TABLO - 7: İŞGÜCÜNÜN İSTİHDAM KONUMUNA GÖRE DAĞILIMI (%)

Kaynak : Ekonomik Panorama Dergisi, No:19, 3-10 Mayıs 1992. s. 5

Çünkü, saat başı işgücü maliyetinin (yani saat başına ücret + yan ödemeler) 1990 yılında 3.56 Mark olduğu Türkiye'de (Almanya'da 37.88, İtalya'da 29.82, Fransa'da 25.65, İspanya'da 21.88, Yunanistan'da 10.49, Portekiz'de 7.14 Mark'tır), burjuvazinin ücret artışlarını engelleyerek avantajlı konumunu yitirmemek istemesi, yeni dönemdeki işçi hareketinin ekonomik bazlı kendiliğinden bilincine ivme katarak, sendikal harekete yeni değerlendirebilir olanaklar sunmaktadır.

Ayrıca, Türkiye işçi sınıfının sömürü oranı 1984'de %263, 1985'de %367, 1986'da %455, 1987'de %487, 1988'de %427, 1989'da %354'dür. (90 Petrol-İş Yıllığı, s. 258) Korkut Boratav'ın yaptığı araştırmalara göre de; Türkiye ile aynı kuşakta yer alan Güney Kore, İspanya, Yunanistan ve Portekiz gibi orta dereceden gelişmiş kapitalist ülkeler kuşağında, 1977 ile 1987 yılları arasındaki on yıllık dönemde, öteki dört ülkede ücretler dolar cinsinden %28 ile (Portekiz) %174 (Güney Kore) arasında yükselirken, aynı dönemde Türkiye'de %20,30'luk bir gerileme kaydedilmiştir. (K.Boratav, 1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, s. 41-42)

Ancak bu olanakların değerlendirilebilmesinde, her türlü sınıf uzlaşmacılığı gibi DISK'deki "çağdaş sendikacılık"da, Türk-İş'deki devlet sendikacılığı, aşılması gereken ciddi engellerdir.

12) - Türkiye'de çalışanların milli gelirden aldıkları pay %30'ların da altına inmiştir. 1970'li yılların sonunda ulusal gelir içinde çiftçilerin aldıkları pay %24.3, maaş ve ücretlilerin %32.7, sermaye gelirlerinin %42.8'di. 1980'li yılların sonunda tarımın aldığı pay %15.8'e, maaş ve ücretlilerin ki %14'e düşerken, sermaye gelirleri (faiz+kar+rant) %70.2'ye yükseldi.

TABLO - 8: TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI (% Cari Fiyatlarla)

Yıllar	Tarım	Ücret	Kar-Faiz-Rant	Toplam	Faiz GSYİH
---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---

Kaynak : Ekonomik Panorama Dergisi, No. 19. 3-10 Mayıs 1992. s. 5

1980'den 1990'a Türkiye'de çalışanların ulusal gelirden aldığı pay %27'den %15'e düştü. Sermayenin payı ise %49'dan %70'lere çıktı. 1980-1990 yılları arasında tarım ve ücretliler kesiminden sermaye kesimine transfer edilen kaynak 107 milyar dolar civarındadır. Ayrıca geçen dönem sonunda nüfusun en üst %20'lik dilimi ulusal gelirin %57'sini ve en alt %20'lik dilimide %4'ünü alır hale gelmiştir.

1991 yılı rakamları Türkiye'nin OECD ülkeleri arasında "en fakir"lerden birisi olduğunu kanıtlamaktadır. Türkiye, OECD ülkeleri arasında nüfus hacmi açısından beşinci sırayı alırken, gayri safi milli hasıla (GSMH) oranları karşılaştırmasında onyedinci, kişi başına düşen milli gelir sıralamasında ise sonuncu ülke durumundadır. (Sabah, 17/4/1992)

TABLO - 9: KİŞİ BAŞINA MİLLİ GELİR-1991 (Dolar)

---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---

13) - Denilebilir ki, 1980'den 1990'a geçen 10 yıl sermaye cephesinin "asr-ı saadet"idir.(2) Bu süreç içerisinde 1986'dan 1990'a, en büyük 500 firmanın katma değer dağılımındaki kar yüzdeleri 1986'da %37.9, 1987'de %34.4, 1988'de %33.5, 1989'da %46.6, 1990'da %59.9 oranında gerçekleşti.

Tekelcilerin süper karları ise "sermaye transferi" adı altında yurtdışına çıkartılarak güvence altına alındı. 1988-1991('in ilk 3 ayı) yılları arasında yurtdışına yapılan sermaye transferleri büyük hızla tırmandı. Bu tırmanış 1988'den 1991'e 588 kat arttı. Türkiye'den en çok sermaye transferi yapılan ülke, 57 transfer ve 139 milyon 770 bin ABD dolarıyla İngiltere'dir. Bunu sırasıyla Almanya, ABD ve İsviçre izlemektedir. (Kapital Dergisi, Ağustos-1991. s. 19)

Tekelcilerin süper kârcı vurgunlarında, enflasyonun bilinçle körüklenmesi büyük rol oynamıştır. Örneğin 1984-1991 (Ağustos 1991 itibarıyla) ANAP döneminde toptan eşya fiyatları genel endeksinde %2378, tüketici fiyatı endeksinde ise %2570 oranında artış olmuştur. ANAP iktidarının ilk döneminde (1983-1987) tüketici fiyatları, % 338 oranında, İkinci döneminde (1987-1991/ Ağustos) ise %515 oranında artmıştır. Enflasyon son sekiz yılda %2000 üzerinde, son dört yılda ise %515 oranında artmıştır.

TABLO - 10: 1991'DE YILLIK ENFLASYON ORANLARI

Yıl	Enflasyon Oranı (%)
1990	12.7
1991	12.7
1992	12.7
1993	12.7
1994	12.7
1995	12.7
1996	12.7
1997	12.7
1998	12.7
1999	12.7
2000	12.7
2001	12.7
2002	12.7
2003	12.7
2004	12.7
2005	12.7
2006	12.7
2007	12.7
2008	12.7
2009	12.7
2010	12.7
2011	12.7
2012	12.7
2013	12.7
2014	12.7
2015	12.7
2016	12.7
2017	12.7
2018	12.7
2019	12.7
2020	12.7
2021	12.7
2022	12.7
2023	12.7
2024	12.7
2025	12.7
2026	12.7
2027	12.7
2028	12.7
2029	12.7
2030	12.7

Kaynak : Ekonomist Dergisi, Yıl 2. No. 16, 19 Nisan 1992, s. 26

14) - Evet, krizi ağırlaştırılan ekonomik sorunlara,

"modernist" giysili bir söylemin siyasi çözümleyici restorasyon perspektifiyle eğilen koalisyon'un, ekonomik önlem ve siyasal yönelimlerinden işadamlarının % 72'si (Ekonomist Dergisi, 29.12.1991, s.5) ve altı büyük holding umutludur. (Tempo, Yıl: 4 No. 53, s. 14-15) Ayrıca, TOBB'nin yaptığı bir ankete göre, koalisyon hükümetinin imajını olumlu bulanlar %60.9 ve olumsuz bulunlarsa %31.1 oranındadır. (Sabah - 5.2.1992)

Patronların, koalisyon'u olumlu bulmaları boşuna değildir. Çünkü, daha kısa bir süre önce koalisyon, vergi affı adı altında 1047 tekelcinin 9 trilyon 848 milyar TL'lik borcunu affetti. (Milyet, 2.5.1992)

Ağırlaşan ekonomik sorunlara, "modernist" giysili bir söylemin siyasal çözümleyici restorasyon perspekti-

fiyle eğilen koalisyon' un sırtındaki yumurta küfesi, yerli finas-kapitalin kar sömürü ve talanıdır! Emekçileri soyup soğana çeviren kırk haramiler diye de niteleyebileceğimiz holdinglerdir.

İşte onlar hakkında kimi veriler: 88 şirketten oluşan Koç grubunun 1991 yılı cirosu 39 trilyon 193 milyar TL'dir. Bu rakam, 24 trilyon 652 milyarlık 1990 yılı cirosuna göre büyük bir artıştır. 1991 yılında reel büyümesi %12.7 oranında olan Koç Holding bünyesinde toplam 38 bin 552 kişi çalışıyor ve net karı ise 346.6 milyar TL. 1981 yılında %4.1 karlılık oranıyla çalışan Koç Grubu, 1990'da karlılık oranını %9.5'a yükseltmiştir. Koç Grubu son on yılda (1981-1991) 148 kat büyüdü...

45 şirketi bünyesinde toplayan ve 32 bin kişiyi çalıştıran Sabancı, 1991 yılını 21 trilyonluk ciro ile kapattı. Bu rakam 1990 yılında 13 trilyon 380 milyar lira olan cirosuna oranla % 57'lik bir artışta ifadesini buluyor...

Eczacıbaşı Holding, 1990'ı 2,6 trilyon ciroyla kapattı. 1991 yılında 5 trilyon dolaylarında ciro gerçekleştirdi. Eczacıbaşı'nın 1991 yılı vergi sonrası net karı 350 milyar lira.

Çukurova Grubu'nun 1990 yılı cirosu 11 trilyon 222 milyar lira idi. 1991 yılında bu rakam %61'lik bir artışla 18 trilyon 28 milyar TL'ye çıktı... 10 bini aşkın işçiyi 34 şirketinde çalıştıran Tekfen Grubu'nun 1991 yılı konsolide cirosu, 1 milyar 263 milyon dolar (yani 5 trilyon 255 milyar lira)'dır...

20 şirketi bünyesinde toplayan Profilo Holding, 1990 yılını 3 trilyon brüt, 1.8 trilyon net ciro ile kapatmıştı. 1991 yılında ise bu rakamlar 5.5 trilyon brüt, 3 trilyon net ciroya yükseldi. Grubun 1990 yılı vergi öncesi karı 229 milyar, 1991 yılı vergi öncesi karı ise 350 milyar dolaylarında gerçekleşti...

Yaşar Holding ise 1990'ı 3 trilyon TL ciro ile kapattı. 1991 cirosu ise 6,3 trilyon TL civarında...

Akkök şirketler grubunun 1991 yılı cirosu 4 trilyon 760 milyar TL'dir...

Ziraat Bankası'nın 1990 yılında net karı 1 trilyon 30 milyar TL' idi. 1991 yılındaki net karı ise 1 trilyon 951 milyar TL'ye tırmandı...

20 Şirketten oluşan Doğuş grubu'nun 1990 yılı cirosu 4 trilyon 135 milyar TL'den, 1991'de 8 trilyon TL'yi aş-

TABLO - 11: KOALİSYON'UN VERGİ AFFI

Yıl	Kişi Sayısı	Toplam Vergi Affı (Milyar TL)
1990	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1991	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1992	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1993	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1994	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1995	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1996	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1997	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1998	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
1999	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2000	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2001	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2002	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2003	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2004	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2005	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2006	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2007	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2008	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2009	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2010	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2011	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2012	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2013	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2014	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2015	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2016	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2017	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2018	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2019	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2020	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2021	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2022	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2023	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2024	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2025	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2026	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2027	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2028	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2029	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL
2030	1.589.844 kişi	14 Tırilyon 854 Milyar TL

ti... Net Holding 1991 yılında 283 milyon 951 bin TL net kar elde etti..

Öte yandan Türkiye ekonomisine yön veren Koç Holding, Sabancı Holding, Şişe Cam, Tekfen, Enka, Akkök, Profilo, Sönmez, Santral ve Alarko Grupları gibi 10 holdingin 1990 yılı toplam satışları 45 trilyon 500 milyar lirayı bulmuştu. Bu rakam ANAP hükümetinin bütçesinin %80'ini geçiyordu. 8 holdingin 1990 yılı karları ise 5 trilyon TL'yi bulmaktaydı.

TABLO - 12: HOLDİNGLERİN KAR KARŞILAŞTIRMALARI (milyar TL)

15) - Bir diğer yanıla da dinamik çürüme ortamının derinleşen eşitsizliklerine denk düşen bu tabloya eklenmesi gereken asli etkenlerden bir diğeri de şudur: 1992'den haklı olarak umutsuz olan Kuzey'den esen resesyon rüzgarları Türkiye'yi (tabii olduğu dış dinamikler kişiliğinde) ayrıca sarıp sarmalayacak. Türkiye, 1992'de % 3 oranında büyümesi bile şüpheli olan dünya ticaret hacminin daralmasıyla, Kuzey'in alacağı korumacılık önlemlerinden negatif olarak etkilenecek, ayrıca Koalisyon'un umduğu dış kredi desteğinin sağlanması ve yabancı sermaye akışı zorlaşacak. Özetle, Kuzey ülkelerinde 7-8 yılda bir boy veren kronik resesyon fazı, Türkiye'nin nefesini iki yılda bir kesen zikzaklarıyla daha bir sertleşecektir. Tehlikeyi görenler de vardır: "Enflasyonu önleyemezsek, zengin ile fakir arasındaki uçurum giderek büyüyecek ve ülkeyi kötü bir duruma getirecek. (...) Yüksek enflasyonu kaynak olarak gören sanayiciler var." (Ishak Alaton, Ekonomist, Yıl : 1, No. 32. s. 18)

Özetle, Türkiye ekonomisi 1988 başından bu yana ortalama yıllık hızı %70'i aşan bir enflasyonla birlikte, 1990 bir yana bırakılırsa yıllık hızı % 1.5'i aşmayan GSMH artışıyla bir resesyona yaşıyor. Koç Holding idare Meclisi Başkanı Rahmi Koç, Türkiye ekonomisinin durumuna ilişkin olarak şunları diyor: "Ülkemiz hızlı dış olayların cereyan ettiği bölgenin ortasında, kritik, tehlikeli ve güvensiz bir konumdadır. (...) 1991 yılı ekonomik büyümenin durakladığı bir yıl olmuştur. Kalkınma hızı, nüfus artış hızının gerisinde kalmıştır. Ancak, ekonominin maruz kaldığı dış ve iç tehlikeler karşısında, bu duruma şüküretmeliyiz." (Cumhuriyet, 1.3.1992) Görünen odur ki; Türkiye ekonomisi, 1958-1962, 1969-1971 ve 1978-1983 yılları arasında yaşanan ekonomik daralma ve kronikleşen enflasyon açmazı ile bir üst düzeyde kucaklaşmaktadır. Türkiye'de ekonomik bunalım yapısaldır ve düzen çerçevesi içinde emekçile-

rin lehine çözülemez niteliklidir.

Çünkü Türkiye'nin üretim kapasitesi, yavaşlayan ihracat rakamlarından da görüleceği üzere, dünya ekonomisine rekabet etmede giderek zorlanmaktadır. Bunun yanında, enflasyon işsizlik (3) gelir dağılımı ve toplumsal dengelerin bozulması, eğitim ve sağlık gibi temel sorunlar çok ağırlaşmış durumdadır. Kimi sermaye çevreleri de, bunun farkındadır. Örneğin, Yaşar Holding Yönetim Kurulu Başkanı Selçuk Yaşar, Türkiye'de tehlikenin sağ'dan geldiğini belirterek şunları diyor: "Şimdi, sosyal olmayan kapitalizm tehlikesi var. Bunun adı "aşırı liberal ekonomidir. Bu katien çağ atlamak değildir." (Özgür Gündem, 6.6.1992)

Aynı konuda, "Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti" Başkanı İbrahim Etem Ezgü, haklı olarak şunları ifade ediyor: "Türkiye'de asgari geçim sınırı altında 14 milyon insan yaşamaktadır. Bu insanların 3 milyonu hergün kuru ekmeğe yiyerek, aç yatmaktadır. Bunların arasında emekliler de vardır. Bu nedenle, bugün için Türkiye'de demokrasi olduğuna inanmıyorum. Dün de yoktu, bugün de yok. Çünkü insanlar aç olduğu sürece demokrasiden söz edilemez." (Özgür Gündem, 7/6/1992)

S. Demirel itiraf ediyor: "Fevkalade sıkışık durumumuz vardır. Bütçenin iki ucunu bir araya getirmeye uğraşıyoruz" (Milliyet 5.5.1992) Evet, Türkiye, Latin Amerika ülkelerinin 1980'li yıllarda yaşadığı, hiper enflasyon ve istikrarsızlık dönemine girmek üzeredir. Yani Türkiye, çok büyük bir hızla hiper enflasyon durağına doğru yaklaşmaktadır. Koalisyon'un içindeki tartışmalar durağı değiştirmek yerine, hiper enflasyon durağına hangi yoldan yaklaşılacağı üzerindedir: Borçlanarak mı yoksa para basarak mı?(4)

TABLO - 13: TARIMSAL ALANDA DURUM

Yıl	Maliyetler (artış %'si)	Ürün Fiyatı (Artış %'si)	Fark

Kaynak : Sabah, 15/4/1992

DİPNOTLAR

(1) "Çağdaş sendika" cılık üzerine bak: Celal A. Kanat, Yeni Açılım, Kasım 1989, No: 19. "Günümüzde İşçi Hareketi ve Sendikal Politikalar Üstüne Birkaç Tez", s. 5-8, ve Selçuk Çalhan, yagk, "Teknolojik Devrim Sendikal Savaşımı Nasıl Etkiliyor? Ya da Çağdaş Sendika Gereklidir?". s. 40-44

(2) 1979'da ücretlerin gelirler içindeki payı %32.79 iken 1988'de bu oran %14'e düşmüştür. Yine gerçek üç-

KONTR GERİLLAN DERSİM DÊ JÛ ÇENEKÊ KİSTÊ!..

retler 1978 yılı 100 kabul edildiğinde, 1988'de 56.9'a inmiştir. Aynı dönemde 500 büyük firmada bilanço artışı endeksi ise 1982=100 kabul edilirse, 1987'de 1.249.6'ya fırlamıştır. 1982'de ise bir işçi kapitalist için yılda 225, kendisi için 29 gün çalışırken, 1987'de bu rakam kapitalist için 236 güne çıktı, işçi için ise 18 güne indi.

Ocak-1992'deki bir anketin verilerine göre, toplumumuzda son 15 günde süt içmeyenlerin oranı %79. Salam sosis yemeyenler % %81. Sadece % 33 telefon sahibi, %98 çek defterleriyle tanışmış değil. Toplumun %55'i borçlu, %78'inde "beş kuruşluk"ta olsa banka hesabı yok. Son bir hafta içinde meyve suyu içmeyenlerin oranı %84. Hiç ansiklopedi sahibi olmayanlar %83. 'Dün bir gazete okudunuz um?' sorusuna 'hayır' yanıtı verenlerin oranı %70.9. 'en son ne zaman kitap okudunuz?' sorusuna, %48 hiç okumadım' %30'da 'uzun yıllardır' yanıtını veriyor. (Milliyet, 18.1.1992)

(3) DİE'nin 'Hane Halkı işgücü Anketi' sonuçlarına göre Türkiye'de 15-25 yaş grubunda, işgününe dahil 5.5 milyon gençten 848 bini işsiz. İşsiz gençlerin 559 bini erkek, 287 bini ise kadınlardan oluşuyor. Buna göre Türkiye'de ekonomik olarak faal nüfusun %26'sını oluşturan gençlerin toplam işsizlere oranı %53.8'li buluyor.

(4) Koalisyon içindeki bu "farklı" iki görüşün önerdiği yol da hiper enflasyon durağına çıkar. Aradaki fark durağa varmadaki hız farkıdır. Hiper enflasyona, para basarak biraz daha hızlı varılır. Hepsi o kadar...

1960 yılında dolaşımdaki para sadece 900 milyon liraydı. 1971'de bunun 11 kat fazlasıyla 10 milyarı buldu. Para basımının hacmi 1980 Ocak ayı başında, 18 kat artarak 180 milyar lirayı bulmuştu. ANAP iktidarı döneminde 650 milyar lira olan para hacmi 1991'de 20 trilyona yükseldi. Şubat-1992'de ise para hacmi (emisyon anlamında) 30 trilyonu buldu. Para basımının hızının yarattığı sorunlar yanında aslanan 1950'den 1960'a kadar iktidarda olanların 1 lira karşılığı 4-4.5 lira; 1960'dan 1971'e 1 lira karşılığı 11 lira; 1971'den 1980'e 1 lira karşılığı 18 lira; 1983'den 1991'e 1 lira karşılığı 31 lira basmalarındır.

Dersim de Aytan Öztürk evê destê kontr-gerilla û amê kistene. Aytene sekere bi, suze (suçu) ay çikbi kê, a ame kistenê. Aytene Dersim de amê dinya. Dewanê Mazgerdra, Paxnige ra biya. Aytane mîletê xora, mîletê Kurd ra zaf heskerdenê, suzê xo no bi, na sevetra amê kistenê.

Aytene Pêre (Peri) de gu-riyenê. Havala xo çê guretbi piya. niştênê ro. Havala xo malume biye. Roze havala Aytene, eve dî hire olvozu (Haval) ne xo vecina ko. Dewlete ki kunara dime caê doz nekenê. Zu ki na sevetra Aytane benê.

"Dewleta Tirk, eke deste xora keş nê kot. Eve Tim o, eve jenderme û Polesune xo, kamki rast ama ey cenê benê, tayinê kisenê, tayinê sêket kênê verdane. Kamij kê va e. Kırmanca, o çimê Dewlete çê suzliyo. Rawus te na Kırmancu ver dewlete nê zona ke sebkerê, xo sas kena tawa ke neşki yay, nafaki sukanê Kırmancu vêsnenê, bomba kene. Vanê PKK amê. Dewlet a Tırka her waxt, mîletê Kurd qırkerdo. Dersim de, Koçgiri de Agri de, Piran de kişt. Ewro ki Şımax tê mîlete ma qırkena. Hetê ra vera çimunê dinade, heteraki eve Kontr gerilla û qırkena."

Raozê Aytane wortera biye vind. Xevera keş cira çine biye. Ma (annesî) û pi (ba

ba) sone xevera dana qereqol. Qereqol de cire vane ita çina, sone emniyet muduri o ki vano, çenekade nanênê made çina, ma negureta zere. Hema piyê çeneke zano kê, Aytene Kontr-gerilla û berda.

Ortê ra des û çar (14) roj verdra, cendegê Aytene ser ra Xarpet te diye. Aytane eve kistene neverdaybi. Aytene rê işkence kerdbi. Çimê Aytane vetbi, gosê û qorê Aytane cira kerdbi. Aytane re zof (zaf)heqret kerdbi.

Nika vaze kamij qulê de heq na heqertunê nane nû qewul keno.. Kamij cigere ninro damis dana. Kamke wayîrê namusî yo (Namuslu) na heqaretune nanê ro bê vang mefindero. Qe xo vira mekame, ke ewro Aytene, meste ma, ya ki iye bin. Ma ki veng nevecime sodir ma têdine qırkenê.

Na savetra juvin re wayir bime. Welatê xore wayirbime. Ninan xo vira mêkêrimê.

Quweta xo zu keme, poşt pošta juvin sanime Kontr-gerillan, eskeran, polosan Dersim ra tver keme.

Bimî ro Kontr-gerillal

Nê mîro mîletê Kurdi û Kurdistan!

Aytênê xo vira mekimê!

Ali Laser

ÇEND GOTIN LI SER ZIMANÊN CÎHANÊ Û KURDÎ

Maruf YILMAZ

Peyva dialektê tete wateya (mana, anlam) xweşbêkirin, anku axaftina ûnerî. Ev peyva hanê peyvekê Yûnaniye, ku Kurdî ya vê zarava ye. Zarava ev e ku meriv navçekê da bi awayekî taybetî dipeyve. Peyvekê din jî ji bo zaravayê êye, ev jî ev e: "Zarava zimanê gel e, zimanê welêt e û zimanê derbajaran e." Gengaz (mumkûn) e ku ciêbûna navbera zimanê cîhnişin (ciwarbûyî) û zaravayên mezin be jî, ku ew nikaribin ji êv fêrbibin.

Lê eviya nayê vê wateyê ku ne zimanekî ne, êta ku kesên wan zaravayan dipeyvin bawer bikin ku, ew bi zaravayên zimanekî deng dikin. inek zarava êne pêşve çûne. Wek: Zaravayê Katalanî (Catala), zaravayekî Romanî ye, li Spanyolê, li Îtaliyayê, Andorayê, Fransayê û zaravayê din yê mezin platalmanî ye.

Zimanzan û formzanan dane xuyakirinê ku Yûnaniyan bi zaravayên cûrbicûr deng dikirin. Ev zaravayên hanê 1500-500 berî zayiyê (M.Ö), di êremên ciê da dihatin cûdakirin (îsolekirin), an ku li êr êremekê Yûnanistanê dewletekî êbû, ku di şertê aboriya girti da dijiya. Ev jî dibû sedemê dîrxistina zaravayên wan. Li êla ku şehrevanî pêşve diçû, zarava jî pêşve diçûn. Zaravayên ku pêşve diçûn formên xwe nû dikirin û ji aliyê din ve jî formên xwe yê kevna winda dikirin û li gora pêwîstiyên civaki peyvên nûjen (modern) dihatin xuliqandin anku çekirinê. Zaravayê Mîkenî ye

Yûnanî ji zaravayên Yunanî yê din paqijtir û zelaltir êbûna xwe, di nav zaravayên din da didomand. Di vî warî da, di pirtûka Grekernas Vârd (Dinya Yûnaniya) da tete xuyankirinê ku, ew kesên ku bi vî zaravayî dipêyvin, gava ku ew diçûn li bajarên din cî-war dibûn. Wan liwir bi zaravayê xe dengdikirin. Ji derveyî vê yekê jî ji awayê dengnivîsê ra xwedî derdiketin. bajarê Mykenî bûbû navbenda (merkez) Yûnanistanê û rûniştevanên vi bajarî, di warê şahrevaniyê da jî dabû pêşiya êremên din... Ev tiştê hanê li ser dewlemendiya peyvan û ji guhartinên nujen, li ser jiyana bi serînrakeşî xwe dida nişandanê. Guhartinên civakî li gora rewşa xwe ya rêzani hikariya(etki) xwe li ser zaravayên din dikir.

Çawa ku min li jorê ji got Mykena anku bajarê Mykenî 1500 sal berî zayiyê bûbû navbenda çanda Yûnanistanê, lewra ev zaravayê hanê pêşve çû û gelekî peyvên nûjen xuliqand.

Lê paşê ev zaravayê hanê pêşveçû û di nav xwe da bû du zarava, li bakurê aiolisini û li başûrê jonîsî. Zaravayekî mezin yê di jî hêbû, e jî hêbû, ew jî ev bû: Dorîsî ku ev zarava gelekî dûrî zaravayê mykenî bû. Lê filolog dibêjin eviya nayê vê wateyê ku zimanekî dinê ye. Sedemên dîrxistina van zaravan ev e ku di aboriya girti da jiyane.

Zimanê Swêdi yê yekgirtî (standard), li ser Swêdiya Svealandê (Stockholmê) hatiye avakirin û nûkirin. Filologên Swêdiyan zaravayeki bingeh girtin û ji zaravayên din peyv standin. Hêrweha li Britanya, li Finlandiya yê ê li welatên din ji zimanê êvbeş (ortak), zimanê yekgirtî, bi alikariya zaravayan pêkhatiye.

KURDÎYA BAKÛR (KURMANCÎ):

Peyva "Kurdanciye" ji du peyvan pêkhatiye. Ji peyvên "grot û mard kurdanci pêkhatiye. (Anku di nav Medan da Eşîrekê hêbû jê ra digotin" gutî-gortî-kutî û yeka din ji hêbû jê ra digotin mard) Hêrweha li gora dîtina MINORSKI ji, peyva "Kurdanciye", ji du peyvan tete... Carna ev peyva hanê di şûna zimanê Kurdî da... û carna di şûna zaravayê kurmancî da tete binavkirin. Binavkirina Kurmanci bersiva cografia Kurdîstanê nade. Lewra di şûna binavkirina kurmanci da, binavkirina Kurdî, anku Kurdîya başûr dê rastir e. Li gora çavkaniyen (kaynak) zanistî, di nav zaravayên Kurdî da, zaravayê kurmancî dikare bibe zaravayê bingehin, anku zimanê fermî (resmî). Ji ber ku ew li hêmu beşên Kurdîstanê tete axaftinê.

KURDÎYA BAŞUR (SORANÎ):

Ev zarava li Kurdistana başûr tete axaftin, an ku Kurdên Kelhûr, Babanî û Şeyxbizîni bi vî zaravayî deng dikin. Li Kurdistana Îranê, li Kermanshah û Mahabatê ji vî zaravayî dipeyvin. Hêrçiqaş ev zarava dabe pêşiya Kurdîya bakûr jî, dîsan ji Kurdîya bakûr bi çirok, kîlam û dewlemendiya xwe va ji Kurdîya başûr pêşketî û berfirehtir e.

ZARAVAYÊ DÎMİLÎ (ZAZAKÎ):

Zaravayê dimilî, zaraveyekî taybetî (beryekî) ye û gelekî nêzikî goranî ye. Di-be ku yek bin ji û bere-bere (yavaş yavaş) di awayekî cuda da mabin. Ev zaravayê hanê li "Deylemê-Delanê" dihate

axaftinê. Lewra, jêra dibêjin "Dimilî". Lê gava dewleta "Deylemî" têkçû, hingê zaravayî Dimilî, formên xwe yên kevnare parast, an ku xwe nû nekir. Ligora çavkaniyên (kaynak) zanistî, Dimilî duri Kurdmancî ye. Lê eviya nayê wê wateyê (manê) ku zimanekî dinê ye. Ji ber ku nêzikî: Goranî, Kurdîya başûr (Sorani) û Lorî ye. Ji ber vê bi xurtî girêdayê qevda şaxên zaravayên Kurdî ye û di warê terminolojiyê da xwediyê gotinên kevn e. Wek numûne: Mase, bi Zazakî: Mase. Vofra, bi Zazakî: Vor, anji Vori.

ZARAVAYÊ GORANÎ:

Zaravayê Goranî dibin hikariya (tesira) Farisî, Ermenî û zimanên din da maye. Gengaze ku dimilî be ji û bere-bere (yavaş yavaş) awayekî cuda da mabe.

KURDÎYA ROJHÎLATA BAŞÛR (LORÎ)

Weke tete zanîn koka vî zaravayî digihê 700 sal berî zayînê (M.Ö). Di wê demê da "Loristan bûbû navbenda danûstandinê. Di vî warî da, di çavkaniyên zanistî da tete xuya kirinê ku jiyanê edebîya Kurdî bi nivîsa BABA TAHİRÎ Ekbatanî destpêdike. Wî bi zaravayî lorî dinivisand.

ZÎMANÊ KURDÎ JÎ ZÎMANÊ ÎNDO-ÊWRÛPÎ YE; KU DÎ NAV XWE DA DÎBÎN 12 BÎR (KOM), ZÎMANÊ KURDÎ DÎ NAV VÊ KOMÊ DA JÎ, LÎ BA ZÎMANÎ ÎRANÎ CÎHÊ XWE DÎGRE, LEWRA JÎ NEZİKÎ ZÎMANE FARISÎ YE. ZÎMANÊN ÎRANÎ EV ÎN:

1. ZÎMANÊ KURDÎ. (a)- Zarava Kurmancî, b) -Zarava Soranî, c Zarava Lorî, d) Zarava Dimilî,

2. ZÎMANÊ TACİKÎ

3. ZÎMANÊ BELUCÎ

4. ZÎMANÊ PÎŞTOYÎ

5. ZÎMANÊ SOGDÎYANÎ

6. ZÎMANÊ FARISÎ

7. ZÎMANÊ USTÎ (USETÎ)

ZĪMANĒ ĪRANĪ:

Zimanê İrani, di nav xwe da dibe du bir (kom): İraniya rojhilatî(zimanê Avesî) û İraniya kevnare, an jî Farsiya rojavayî. Wek tête zanîn zimanî Farsî, di nav zimanên İrani da navê zimanekî ye. Lê pîraniya kesan navê vî zimanî, koma zimanên İrani û navê dewlata İrani tevliêv dikin. Peyva İran, jî peyva "Aîrya (Arya, Eron, Arja)" hatiye, an jî rengê xwe guhêrtiye bûye İran. Ev peyva hanê tête wateya (mana) gelekî baş; şehane, gelê kevintirîn.

a) Farisiya kevnare bi kulnivîsa (nivîsa mixî) DARUS hatiye nasîn. Ew bi xwe jî ji eşîreke Medî bû. Lê paşê bû padişahhe Farisan. Ev dem... li derûdora 500-sal beri zayîne bûye.

b) Farisiya normal, an jî farisiya xwedî halwextekî normal. Bi alfabeya aramî û awayê nivîsên Pehlevî dihate nivîsin. Ev dem di navbera salên 300-800'da pey zayîne (M.S) bûye.

c) Farisiya nû ku bi alfebeya Erebi tête nivîsin, gelekî peyvên Erebi û yên zimanên din tevê bûne.

2. ZĪMANĒ ERMENĪ: Zimanê Ermenî zimanekî bi serê xwe ye.

a) Ermeniya Kevn: b) Ermeniya Rojilatî.

3. ZĪMANĒ LATĪNĪ: Di roja iroyîn da, di şûna zimanê Latîni da Romanî tê ewandin. Zimanên Romanî ev in: Frensi, Purtugali, Spanî, İtali...

4. ZĪMANĒN HĪNDĪ: İndî, Asamî, Bangladeşî, İndî, Gujaratî, Kaşmirî, Maldivîsî, Maratî, Nepalî, Orîyayî, Panjabî. (Zimanekî latîni jî êye jêra dibêjin Romanî).

5. ZĪMANĒN YÛNANĪ: Yûunanî, Gilbertesî...

Di nav zimanên Yûnanî da du zaravayên mezin hêbûn. Ev zaravayên hanê êtanî 1800-sal hatin, lê zaravayekî, ku bû zimanê literatorî.

6. ZĪMANĒN GERMANĪ: Swêdi, Dani-markî, Norwecî, İngilîzî, Almanî, Hollandî, İslândî...

7. ZĪMANĒN ARNAVÛDÎ: Arnavûdî, Arberî...

8. ZĪMANĒN KELTÎ: Bretonî, İrisî, Walesî, Keltî, Mankî (Manxî), Skotlandî...

9. ZĪMANĒN SLAWÎ: Rûsî, Slavî, Polonî, Çekî, Bulgarî, Serbî...

10. ZĪMANĒN BASKÎ: Baskî, Lîtauwî (Lîtauwî), letonî û yên din...

11. ZĪMANĒN HETTÎ: Ev zimanê hanê gelekî berî zayîne li Tirkiya iroyîn dihate axaftin. Zimanekî pîr delemend bû. Lê niha berbi mirîne diçe.

12. ZĪMANĒN TOKHARÎ: Ev zimanê hanê berbi mirîne çûye.

ÇEND ZĪMANĒN NE ÎNDO-EWRÛPÎ

1. ZĪMANĒN SEMÎTÎ-HAMÎTÎNÎ: Erebi, Hêebreyî, Etiyopî, Asûrî, Baskî...

2. ZĪMANĒN URAL-ALTAYÎ: Tirki, Mongolî û yên din...

3. ZĪMANĒN SINO-TĪBETANÎ: Çînî, Tîbetanî. Ev zimanên hanê di nav xwe da dibin du bir (kom): Çînî û Tîbetanî, Burmanî.

4. ZĪMANĒN ÎNDOANÎ: Ev zimanê hanê li Emerîqa bakûr û başûr jî alî îndoanan (Kızıldertililer) tête axavtîne.

5. ZĪMANĒN FÎNÎ-UGRÎKÎ: Fîni, Ugrîkî, Estanî, Saumî (Zimanê saumî jî alî mileteki ku li bakûre welatên Skandinawê dijîn tête axaftin)

6. ZĪMANĒN MON-KÎMER: Ev zimanê hanê li Qambûçiyê tête axaftin. İn zimanzan dibêjin zimanê Vietnamî jî dikeve nav vê komê.

7. ZĪMANĒN BANTUYÎ: Bantuyî, Sawilî û Zuluyî. Ev zimanên hanê li Afrîqayê tête axaftin.

Not: Min, ev malbatên zimanên İNDO-EWRÛPÎ, di hêjmara Berbangê ya 78'an da bi kurtayî nivîsek li sernivîsa diroka alfabeya Latîni nivîsî bû. Ev nivîsa jî li wê nivîsê zêde bûye. Min ev têbiniyên li ser zimanan jî çavkaniyên (kaynak) zanistî girtine.

HOVITIYA METİNGEHKARÊN SURIYÊ LI DIJ GELE KURD

Memê Bıxeti.

Dı sala 1958'an da yekbûyi dı bin seroketiya C. Abdulnasır da (serokomarê Mısrê), dı navbera Suriyê û Mısrê da pêk hat.

Sê sal şunda dı ilona 1961'an da şoreşa gelê kurd lı Kurdîstana başûr, dı bin seroketiya Mustafa Barzani da destpêkır. Sedemên destpêkırına şoreşê e bûn ku, dewleta Iraqê ya şoven mafê gelê kurd nas nedikir û ew peymanên (anlaşmalar, ku hebûn dı praktikê da pêknedînin.

Lı Kurdistanê neft (petrol) pır bû û hatına Iraqê ji lı ser neftê bû. Lê tu par ji hatına neftê Kurdistanê, ji bo avabûna û peşvaçûna Kurdistanê bı kar nedînin. Herweha mafê gelê kurd yê demokratik û netewî ji dı dezgehên fermî (resmî) da nedîdan kurdan. Wekî tê zanin herçar parçên Kurdistanê ji dı vê rewşê da bûn. Gelê kurd bêgav (mecbûr) bû dest

avêt çek û xwast mafê xwe bı riya şer bıparêze.

Dı vê demê da gelê kurd lı Kurdîstana Suriyê, lı tenışta bırayên xwe yê Kurdîstana başûr dısekinin. Hukumeta Mısrê û Suriyê (ya yekbûyi) dıtirsiyan ku çavê kurdên suriyê ji yê vebîbin û doza mafê xwe bıkın.

Dı vê demê da, hukumeta Suriyê biryarek derxist ku lı derûdora Hesiça (ku bajarên Kurdistanê; Qamişlo, Amûdê, Dırbesiyê, Serê kaniyê, Derikê û Tırba Sıpiyê tê holê) statistika mirovan (mırovan bı hejmêr e) derine. Dı pencê meha Çırapêşın (Ekim) 1962'an da hukumetê bı awakî zû bı zû ev ferman pêk ani. Pıştî hêjmantîne xuya kır ku sedhezâr (100.000) kurd (a nıha hejmarâ van bûye sedûpençehezâr (150.000.) nehatiye hejmartın.

Ev politika dewletê bı zanetî bû. Dewletê dıxast

lı derdora Hesiça bide xuya kırın ku hejmarâ erêban ji ya kurdanzêdetır e. Armanç ew bû ku hejmarâ kurdan kêm bide nişandîne û ji bo ku kurd daxwezîya mafên xwe yê netewî nekin.

Bı vi awayî iro sedûpençehezâr kurd lı Kurdîstana Suriyê bê hemwelatî (vatansız) ne; macir in. Kurdên "macir" nema karın kar bıkın, dı dıbistanan da bıxwının, xwedınufus, xwedıpasport, xwedıax û xwedımulk bın. Heya ev meriv nıkarın dı helbıjartîne da dengê xwe bıdın û bên helbıjartın. Nıkarın tıştên pêwıstî wek: rız, şekır û rûn mına, hemwelatıyên Suriyê bı herzanî bıkıırın, Vêca hukumetê bı vi awayî bı saxtî hılma van kurdan çıkandıye (kurd vetısandîne)

Dewletê axa kurdan ji dest kurdan bı darê zorê gırt û kır malê xezîne. Dı sala 1975 an da ji da erêban. Gava ev kurdên bêneufus, doza nufusa xwe dıkın, hertım hukumet dıbêje: "hûn bıyanîne û ne ji Suriyê ne".

Jı sala 1962 an da heyâ iro hemû partiyên kurdi hu welatparêzen kurd doz dıkın kû hukumet vê statistikê raka (helîne) û statistikek nû pêkbîne ku hemû kurd bêne hejmartın û bıbin hemweletî (vatandaş) jıbo ku karbın dı

cih û warê bav û kalên xwe da biminin.

Lê hukümet naxweze vê statistikê bigihêre, jibo ku dewlet dixweze bingeha asimilasyonkirina kurdan dine. Kurdên li ser sînorê Kurdistanê bakur bi navê kembera emniyetê 10 km ji sînor hatin dîrxistin û li şûna wan ereb ji cihên dîr (ji derdora bajarê Raqqâ) hanin bi cihkirin, axa kurda ji dest kurdan girtin û dan ereban. Jibo ku hukümet bigihêje ev armanca xwe gelek pere li ereban xerçkirin, gund ji wan re avakirin, av, elektrik û hwd. jibo wan hanin.

Armanca ew bû ku tîkiliya kurdên Tirkîyê û Suriyê ji hev bîketine û bi vi awayî nehelin yêkîtiya çarparçan dirojên tîn da pêk bê. Jibo ve yekê ji pêwîstîtin ku demografiya Kurdistanê Suriyê bê guhartin, sal bi sal ereb pîr bîbin û kurd ji kêmbînin.

Divêt ev statistîka neheq ya 1962 an û kembera emniyetê ku di 1975 an da hat danin, jibo ku gelê kurd bê asimilasyonê rabe, gelê kurd vegere ser axa bav û kalan û jiyana xwe wek neteweyekê ji neteweyên dinê, di nav aşîtiyê û dostaniyê da bîdomine

22.6.1992

BAVÊ BÊKÊR

Demek di deman da li welateki, baveki bêker û keçel û keçek wi ya delal û jir hebû. Dem tê demê keça keçel mezîna dibe û li welateki dîr dibe bûk. Li welatek dîr, ku tîr bi sernakeve û xet û xeber ji nare û nê.

Rojek ji rojan du kes ji gondê keçel, rîya wan bi ser gundê ku keça keçel lê bûkê dîkeve. Ew herdû kesên hane dibîna mêvan li mala keça keçel.

Keça keçel û mêvan halê hevdu dipirsîn. Keça keçel pîrsa mala bavê xwe ji mêvanan dîke. Mêvan dibêjin: "Mizgîna me li te, bavê te bû mîxtarê gund. "Dema keça keçel vê xeberê dibihîze, dibe qêrîn hû hawar-hawara we. Mêvan li vê şet û mêt dibîna û dibêjin: "Me mizgîna da te, çîma te hawar, hawara, qey tu bi vê xeberê kêfxweş nebû!

Keça keçel bi kelegirî dibêje: "Ezê çawa kêfxweş bîbim! Ev çî mizgîna e; ma kesekî din di gund da nemabû ku

bavê min i keçel kirin mîxtarê gund."

Meriv dikare vê çîrokê li ser politîka Tirkîyê ya iro ji bibêje.

Wek tî zanin, berî çend mehan li Tirkîyê helbijartina gîştî bû. Sîlo yê keçel û kurê Îsmetê ker hatin ser hukûmetê serokwezîrê, tirkan disa Sîlo yê keçel e. Li ser vê yekê. Sîlo yê keçel wusa dibêje: "Ez şeş cara çûm û heft cara hatim." Îro, li Tirkîyê "sosyalist", "demokrat", sofî, liberal û faşîst hemû tev bi hev ra ji sîlo yê keçel hêvi dikin û dibêjin: "tû bavê me yi, me bîfîltine." Pesnên Sîlo yê keçel, di erdê û ezmên da helnînin.

Gotîna min ev e ku, qey di nav 60 milyon meriv da kesekî din nema bû ku di şûna Sîlo yê keçel da bî serokwezîr. Lê mîletê kurd yê ku dengê xwe dane Sîlo yê keçel û kurê Îsmetê ker, qet raman nekirin (nefikirin) ku ew herdu qeşmer ne ji mîletê kurd û ne jî dostê gelê kurd in. Ew herdu û heft bavê wan ji neyarê gelê kurd û xwînvexwarê kedkarên tirk in.

Wex li halê me gelo!

Paloyê Surgûnî /
Aman

SÜRGÜN

beni köklerinden söküp atamazsınız
 bu dağ doruklarıyla
 bereket yüklü akıp gelen bulutlarla
 dostum
 evimin sıcaklığına sığınan kırlangıçla
 maviye kanat vuran kartalla
 kardeşim
 ve hep beraber yurt demişiz
 bu topraklara

kar altında büyüttüğüm seveda
 bahçemdeki erik ağacı, kavak
 ilkyazda açacak milyonlarca çiçek
 ellerimin nasırında toprak kokusu
 ocağımın başında "Siyabend û Xacê"
 ve hep beraber yurt demişiz
 bu topraklara

yağmalanıyor yurdum
 ateşe veriliyor ağıl ve ahırlar
 daha iki yaşında alını akıtmalı tayım
 koyunlarım oğlaklarım
 alevlerin ağızında
 çığlık çığığa yanıyor evim
 suçum
 bir avuç tuz, iki dürüm ekmek
 gerillanın sırt çantasına doldurmaktır
 suçum
 özgürlük umuduna emeğimi katmaktır
 ve hep beraber yurt demektir
 bu topraklara

ensemde soğuk bir namlu ucu
 onca sabırdan sonra

sürgünüme hüküm verilmiş
 doldurulmuşum kul çadırlara

çıplaklığım açlığım çağın utancı
 bebelerim ölüyor boynu bükük
 ve yaralı

Bağdat'ta Tahran'da Şam'da Ankara'da
 Beyaz Saray'da Londra'da Paris'de Bon'da
 generallerin tokuşturduğu cam kadehlerde
 çocuklarımın kanları çalkalanıyor
 tükendi sabrım
 gözbebeklerim sonsuzluğun iki kıyısında
 birinde gömüt birinde umut

daha bitmedi inançlarım ve düşlerim
 oğullarım
 kızlarım devrimin kucagında demlenir
 dostumsun
 ekmeğimsin

insanlığın beşiği
 üzerinde doğduğum, seviştiğim
 coğrafyaya sığmayan büyümlü ülkem
 aç koynunu, kıyımlar ve talanlarla
 ağıtlarım ve türkülerimle
 korkularım
 yiğitliklerimle kalıyorum
 özgürlüğüm sıcaklığında büyütmeğin ışığı
 toprak mıyım, erozyona uğrayayım
 orman mıyım yangınlarla tükeneyim
 bu dağlarda dört bin yıl şafak sancısı çe-
 ken
 tanrıların lanetine başkaldıran bir halkım
 onur ve özgürlüktür benim büyük aşkım

Ali BİÇER

GUL VEBUNE

Were were yarê cane
Xezala jî nav gulistanê
Meş em herin Kurdistanê
Lî welatê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî diyarê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
gulen kesk û sor û zerin
berivan tev xemilîne
Lî nava pezan digerin

Gul vebune gul vebune
Lî farqînê gul vebune

Were were yara delal
Keçika jî Kurdîstan Xezalî
Ketine şer hogir û heval
Lî welatê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî kobanî yê gul vebune

Were em herin şoreşê
em jî têkevî vê meşhe
Şewqa Azadî dîreşê
Lî welatê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî Dersimê gul vebune

Kîl bike çavên Xezalî
Lî xweke şapîk û şalî
Dotmama minê delalî

Lî welatê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî Batmanê gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî evîna me gul vebune
Were em herin Surucê
Lî deşta me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî Meletiyê gul vebune

Gele Kurd tev buye şîyar
Lî rîya Azadîyê buye Sîwar
bîlbîl dîsa bu evîndar
Lî welatê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî hêla Wanê gul vebune

Hîlma bîharê lî çar halî
Tev kesk bûne çîya û banî
Şer çê buye bî şoreşvanî
Lî diyarê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî hêla Muşê gul vebune

Were em herin welatê xwe
Diyarê bav û kalên xwe
Deynê welatê heye lî me
Lî zozanan gul vebune

Gul vebune gul vebune

Lî Amedê gul vebune

Lê were keçika Kurdî
Em bîşehîtinî vê bendê
Dengên şalulan dibîsîm
Lî welatê me gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî Bêdlîsê gul vebune

Were yarê yara delal
çem û Kanî bûne zelal
Bûne cîyên peykaran newal
Lî Kurdîstan gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî Musilê gul vebune

Were dotmama dîlovan
Mêr û jin tev bûne şervan
Jî xew rabun karker xîzan
Lî nav şoreşê gul vebune

Gul vebune gul vebune
Lî evîna me gul vebune

Salehê HESEN

Uğur MUMCU'ya Açık Mektup

Sayın Mumcu

8 Ağustos 1992 tarihli cumhuriyet'te "GÖZLEM" köşesinde, "Kürt İslamcılığı" başlığı ile yazdığımız yazı, çarpıtmalarla doludur. Çarpıtmalar günümüzle ilgili olduğu gibi, geçmişte içinde yaşadığımız süreçle de ilgilidir.

Yazınızı okuduğumuzda sizin çokça kullandığınız "**bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olma**"nın ne demek olduğunu daha iyi anladık.

Yazıda; Kürdistan'daki yurtseverlere, ilerici gazetecilere ve halka yönelik "faali meçhul" (gerçekte faali devlet) cinayetleri ele alıyorsunuz. Ve çok şaşırılmış bir tarzda; "**bunları kim öldürüyor?**" diye soruyorsunuz. Sorulara devam ediyorsunuz: 'Hizbullah' mı? PKK mı? öldürüyor.

Sorulara verdiğiniz cevaplar amacınızı ve bilginizin seviyesini ele yiyor.

Diyorsunuz; cinayetlerin "**...Hizbullah tarafından işlenebileceği sölenebilir.**" Daha sonra ise "Kürt Kürdü öldürür mü?" sorusundan hareketle PKK'yı bugün Kürdistan'da yurtseverlere, ilerici basın mensuplarına karşı girilen cinayetlerin sorumlusu olarak göstermeye dönük çarpıtmaların başlıyor. Dersim ayaklanmasından başlayıp 70'li yılların ikinci yarısında PKK'nın eylemlerine geliyorsunuz. Bütün amacınız Cinayetleri Devletin değil, PKK'nın işlediğini ispatlamaktır.

En basit araştırmacılar bile, bugün Kürdistan'da halka karşı işlenen cinayetlerin bizzat devlet ve onun yan örgütlerine gerçekleştirildiğini açıkça tespit edebilir. Evet PKK'de belirli bazı korucu ve işbirlikçileri öldürüyor hata bazen yanlış hedefleride vuruyor ancak bunları açıkça üstleniyor. Devlet ise işlediği cinayetleri gizliyor.

Kürdistan'daki hemen hemen herkes buna tanıktır ve bu

gerçeği yaşayarak öğrenmiştir. Sizin bu yazınızdaki amacınız suyu bulandırıp devletin cinayetlerini gizlemektir.

Bunu yaparken PKK'nın geçmişte yaptığı hataları ön plana çıkarıyorsunuz. Ve eskiden var olan bazı çatışmaları hala sürüyormuş gibi göstermeye bir ölçüde de körüklemeye çalışıyorsunuz. Bunu yaparken yanlış yalan bazı duyumlari yazmaktan çekinmiyorsunuz.

PKK'nın eylemlerini anlatırken; "**PKK'nın örgütlenmesinde Abdullah Öcalan'dan çok daha etkili çalışmalar yaptığı söylenen Haki Karaer'in 1977 yılında "Tekoşin" adlı bir Kürt örgütüne öldürüldüğü de ileri sürülüyor**" şeklinde bir iddia ileri sürüyorsunuz. Bunu daha öncede ileri sürmüştünüz. O zaman "**Tekoşin Vurdu**" demiştiniz. Bu tamamen yalandır ve sizin "bilgi sahibi olmadan fikir beyan ettiğinizin kesin delilidir.

Şöyle ki; "Haki Karer'in 1977 yılında "Tekoşin" tarafından vurduğu ileri sürülüyor" diyorsunuz, önceki yazılarımızda "vurdu" diyordunuz. Bu sözleri neye dayanarak söylüyorsunuz? Bu konuda hiç araştırma yaptınız mı? Belli ki yapmamışsınız, çünkü yapsaydınız şu gerçeği çok rahatça görebilirdiniz:

Tekoşin hareketi 1978 yılı Haziran ayında "Kurtuluş" hareketinden ayrılan bir grup sosyalist tarafından kurulmuştur. Haki Karaer ise; 1977 Mayıs'ında Antep'te, "**Streka Sor**" hareketi ile çıkan bir çatışmada yaralanıyor ve hastahanedede can veriyor. O halde Haki Karaer'in ölümünden bir yıl sonra kurulan bir hareket, nasıl olurda onun ölümünden sorumlu tutuluyor.

Resmi belgelere çok rahat ulaştığınız biliniyor. Bu olayı birazcık resmi belgelerden araştırsaydınız, hiçte bu duruma düş-

mezdiniz.

Sonuç olarak: Bizim PKK ile geçmişte çatışmalarımız olmuştur. Ancak Tekoşin, halktan, devrimcilerden hiç kimseyi öldürmemiştir. 80'den önce PKK bir çok kez saldırdığı halde, biz PKK'ye de saldırmadık ve PKK'nun hiçbir üyesini öldürmedik.

Bu gün ise PKK ile aramızda bir çatışma yoktur olamazda. Çünkü bizce PKK eski PKK değildir.

Bu açıklamayı, yaratmaya çalıştığınız puslu havayı dağıtmak için yapıyoruz. Çünkü biliyoruz ki kurtlar puslu havalari severler.

Tekoşin Davası Tutsakları adına Mehmet Gül - Mustafa Ak Antep Özel Tıp Cezaevi

Serketin'a Merhaba

Çıkarılmış olduğunuz dergiyi okudum ve çok beğendim. Bundan dolayı sizleri kutlarım. Bu dergide tarihe ve Marksist-Leninist düşünceye daha çok yer verilmesini istiyorum. Gerçek tarihimizi öğrenmek biz gençlerin hakkıdır.

Son olarakta bütün gençlerden ve işçilerden tek isteğimiz, işçilerin işçi kıyımına ve işten atılmalara karşı, gençliğin gerici-faşist eğitime karşı mücadeleyi, hükümetin demogojilerine kanmayıp örgütlü bir şekilde yükseltmeleridir. Bundan sonraki zorlu yayın hayatınızda başarılar dilerim.

Yaşasın devrimci gençliğin mücadelesi, Yaşasın sosyalizm.

'M. ATMACA / Dersim

ABD'NİN ARKA BAHÇESİNDEKİ DİKENLİ GÜLLER!

Hazırlayan: Ali Haydar Laçın

ABD'nin arka bahçesi olarak adlandırılan Güney Amerika'da işlerin son zamanlarda ABD için pek iyi gittiği söylenemez. Geçtiğimiz ay içinde Peru'da (Aydınlık yol önderliğinde) ve Boliviya'da meydana gelen genel grevler, Venezuela'da devlet başkanının suikast sonucu öldürülmesi yönündeki gelişmeler, ayrıca El Salvador'daki FMLN gerillalarıyla yönetim arasındaki görüşmelerin kesilmesi ve Filipinlerdeki gerillaların silahlarını bırakmayı reddetmeleri ABD'nin başını ağrıttacağa benziyor.

Aydınlık Yol'un önderliğinde Peru'da yaşanan mücadele gün geçtikçe büyüyor ve kitleselleşiyor. Devlet Başkanı Alberto Fujimori'nin manevra alanı ise gittikçe daralıyor. Meclisi 5 ay önce fesh ederek gerillalara karşı daha aktif savaşmayı hedefleyen Fujimori, yükselen mücadele karşısında ümitsiz durumda ulusal kurşutuluş bayramının yıldönümünde 2 günlük genel grev ülke çapında etkili oldu. Başkent Lima'da başkanlık sarayı ve hükümet binaları olağanüstü koruma altına alınırken, Aydınlık Yol'da saldırılarını yoğunlaştırdı. Sanırım Peru'da ABD ipin ucunu kaçırmak üzere! Boliviya'da yaşanan genel grev de yine geçen ayın dikkat çeken olaylarındandı. Özelleştirmeye karşı yapılan genel grev ve mitingler ABD alehleri gösterilere dönüştü. Amerikan bayraklarının yakıldığı ve ABD karşıtı sloganların atıldığı gösteriler, benzer durumun yaşandığı ülkelere örnek oluşturuyor. Diğer yandan ekonominin bunalımda olduğu Venezuela'da devlet başkanının bir suikast sonucu öldürülmesi dikkat çekiciydi. Geçtiğimiz yıl içinde bir grup solcu subayın darbe girişiminde bulunduğu Venezuelada ABD'nin desteklediği sosyal demokrat devlet başkanının darbeyi önlemeyi başarmıştı. Ancak yoksulluğun kol gezdiği toplumsal muhalefetin yokseldiği Venezuela'da devlet başkanı ABD'ye yaptığı hizmetin karşılığını en güzel şekilde almış oldu. Darısı ABD emperyalizminin uşaklığını ya-

pan diğer devlet adamlarının başına.

10 yılı aşkın bir süredir El Salvador'da yönetime karşı mücadele veren FMLN gerillaları geçen yıl içinde hükümetle görüşme masasına oturmuşlardı. Ancak gerillaları silahsızlandırmayı amaçlayan hükümet, cephenin hareket alanını kısıtlamaya çalışıyordu. Geçtiğimiz ay içinde Farabuda- Marti Ulusal kurtuluş cephesi görüşmelerden çekilme kararı aldı. Bugüne kadar yüz bine yakın insanın yaşamını yitirdiği iç savaş yeni bir aşamaya gelmiş bulunuyor. Filipinler'de ise geçtiğimiz aylarda devlet başkanlığına seçilen Fidel Ramos'un yönetime karşı savaşan komünist partisine legalleşme ve yasal parti kurma önerisinin, silahsızlanma getireceği için reddedilmesi diğer bir gelişmeydi. Güney Amerika ülkesiyle aynı kaderi paylaşan sömürünün yanında doğal afetlerinde yaşamı zorlaştırdığı Filipinlerde dünyada yaşanan son gelişmeler karşısında gerilla sayısında bir azalma olmasına karşın komünist partinin askeri kanadı olan NPA (yeni halk ordusu) hala önemli bir güç olmayı sürdürüyor. Filipinler Komünist Partisi yayınladığı yeni bir bildiriye çatışmaların genişletilip yoğunlaştırılacağını belirtti.

ARNAVUTLUK'TA VE MOĞOLİSTAN'DA SEÇİMLER

Geçtiğimiz Nisan ayında Arnavutluk'ta yapılan seçimleri çok az farkla kazanan Demokrat Parti, 3 ay sonraki Yerel seçimlerde eski Emek Partisi'nin devamı olan Sosyalist Parti karşısında yenilgiye uğradı. sosyalist Parti oyların yaklaşık %55'ini ve birçok yerleşim biriminde belediye başkanlığını kazandı. Yine Orta Asya ülkelerinden Moğolistan'da yapılan genel seçimlerde de "Moğolistan Halkının Devrimci Partisi" 76 üyeli mecliste 72 üyeliği ezici oy üstünlüğüyle aldı.

Pazar ekonomisi deneyinden perişan düşen ülkelerde son zamanlarda sosyalizmin sağladığı kazanımların değeri halk tarafından iyice anlaşılır oldu.

Bunun en önemli belirtisi de bu ülkelerde yapılan seçimler. Pazar ekonomisinin işsizlik, yoksulluk, hatta Afrika ülkelerini aratmayacak şekilde açlık ve dışa bağımlılıktan başka birşey getirmedeği bu ülkelerde, sosyalizmin en güçlü alternatif olduğu kesin.

HONECKER NEDEN YARGILANIYOR?

Demokratik Almanya'nın eski devlet Başkanı Erich Honecker ülkelerinin Federal Almanya tarafından yutulmasından sonra sağlık durumu bozuk olduğu için eski Sovyetler Birliği'nde bir hastanede tedavi altına alınmıştı. Bu dönemde Almanya hükümeti tarafından hakkında tutuklama kararı çıkartılan Honecker, Berlin duvarından batıya geçmek isterken öldürülen kişilerin ölümünden sorumlu tutuluyordu. Bunun dışında bir takım gülünç suçlamanın da muhatabı olan Honecker, SB dağıldıktan sonra Rusya Devlet Başkanı Yeltsin'le Almanya arasında yapılan anlaşma sonucu "kredi karşılığı" olarak Almanya'ya verilmek istendi.

1973'te Şili'de Pinochet'in yaptığı faşist darbeden kaçanlara kucak açmış olan Honecker, bu ülkede kendisine duyulan sempati sonucu Şili'nin Moskova büyükelçiliği'ne sığınmıştı.

Ancak geçtiğimiz günlerde buradan alınarak Almanya'ya teslim edildi ve Almanya'da cezaevine kondu.

Honecker'in "suçlu" bulunduğu Berlin duvarında kaçanlara vur emri, içinde Honecker'in de bulunduğu bir komisyon tarafından çıkarılmıştı. Fakat Alman adaleti bütün "suçu" Honecker'e yıkmayı uygun bulmakla kalmadı. Demokratik Almanya'nın ekonomisini zarara uğrattığı türünden gülünç suçlamalarda da bulundu. Bütün bu gelişmelerin altındaki gerekçeyse intikamdan başka birşey değil. II. Dünya savaşı sırasında Hitler'e karşı savaşan Honecker bugünkü Alman devleti içindeki Neo-nazilerin gazabına uğramışa benziyor. Yeniden büyük bir emperyalist güç haline gelen ve yayılmacı politikalar sürdüren Almanya'nın bu duruma gelmesini bir anlamda geciktiren Honecker'e karşı bir intikam hareketi sürdürüyor.

Honecker'in geçmişte yaptığı birçok şeyi biz sosyalistler onaylamasak bile bugün neo-nazilerin bu tavrı karşısında sessiz kalamayız. Bilinmelidir ki yargılanmak istenen gerçekte sosyalizmdir. Alman Kapitalistleri, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Nürnberg'de kurulan ve Naziler'i yargılayan mahkemenin intikamını Honecker'i yargılayarak almaya çalışıyor. Bu burjuvazinin sınıf kinidir.

G.AFRİKA'DA GENEL GREV!

Ağustos ayı içinde Mandela önderliğindeki Afrika Ulusal Kongresi (ANC) Komünist parti ve Güney Afrika işçi sendikaları kongresi (COSATU) tarafından yürütülen genel grevler ülkede gerçek anlamda hayatı durdurdu. Grevlerle birlikte yürütülen gösteri ve yürüyüşlere yüzbinlerce kişi katıldı.

Geçtiğimiz yıllarda ırkçı-faşist hükümetle görüşmeler sürdüren ANC geçen ay bir gösteri sırasında polisin 36 kişiyi öldürmesi üzerine görüşmelerden çekilmişti.

İrkçi rejimin sözde reformcu lideri F.W'de Klerk, ANC ile görüşmeler sürdürürken küçük bir zenci grup olan Zulular'ı ANC'ye karşı silahlandırarak saldırttı. Görüşmelerin başladığı tarihten bu yana bu şekilde yüzlerce kişinin öldüğü biliniyor.

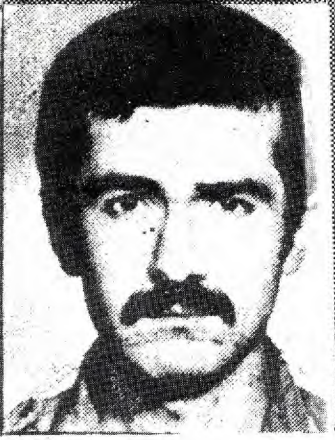
Anlaşmadan çok oyalama ve yıpratma taktiği izleyen ırkçı beyaz azınlık hükümetine karşı yapılan son gösteri ve grevlerin sürekli ve yüksek katılım olduğu sürece başarı şansı fazla.

IRAK FİLEN ÜÇE BÖLÜNDÜ.

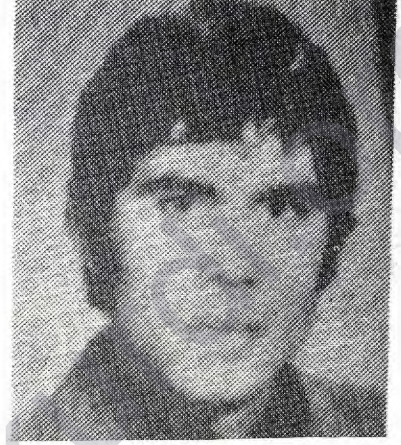
Daha önce Kürtler'e güvenli bir alan yaratmak için Güney Kürdistan'ın Irak askerlerinden arındırılmasından sonra, şimdi de Güney'de Şiiler için benzer bir bölge oluşturuldu.

Irak, ABD, Fransa ve İngiltere'nin kararıyla fiilen üçe bölündü: 36. enlemin Kuzeyi, 32. enlemin Güney'i ve ikisi arasında kalan bölge. Birinci bölgede Kürtler ikinci bölgede Şii Araplar, üçüncü bölgede Suni Araplar yaşamaktadır.

ABD uzun süredir Saddam'dan kurtulmayı tasarlıyordu. Bunu dünya jandarmalığı rolünü pekiştirmek ve Irak'ta kendisine daha yakın bir hükümet oluşturmak için istiyor. Yaklaşan başkanlık seçimleri de G.Bush'u buna zorluyor. Anlaşıldığı kadarıyla G.Bush Demokrat rakibi-ne karşı geri durumda. Dolayısı ile puanını arttırmak için yeni bir dış başarıya ihtiyacı var. Bu şartlar içerisinde, Irak'ın siyasi yapısının yeniden düzenlenmesi emperyalistlerin uzun ve kısa vadeli çıkarlarına uygundur. Trajik olan kısa vadeli çıkarlar açısından Irak'lı ezilenlerin çıkarlarının da aynı yönde olmasıdır. En azından can güvenliği açısından bu böyledir.

AHMET BALI

MEHMET UZUN

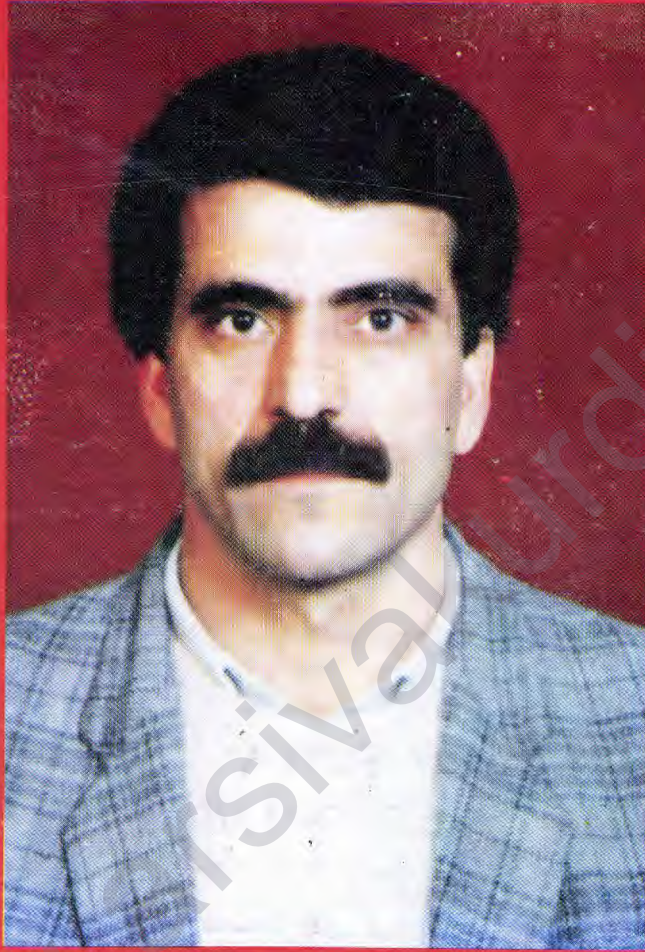
**KÜRDİSTAN DEVRİMCİ-SOSYALİST HAREKETİ'NİN YILMAZ İKİ
NEFERİ. ŞEHİT OLUŞLARININ
13. YILINDA ANILARI MÜCADELEMİZDE
YAŞIYOR.**

**ONURLU VE CESUR BİR MÜCADELE YAŞIMINDAN SONRA
ARAMIZDAN AYRILAN**

HIDIR DOĞAN

**YOLDAŞI UNUTMAYACAĞIZ, ANISINI MÜCADELEMİZDE YAŞATACAĞIZ.
KİŞİLİĞİ VE MÜCADELESİ BİZE ÖRNEK OLACAKTIR.**

**İSVEÇ'TEN MÜCADELE
ARKADAŞLARI**

HIDIR DOĞAN

KÜRDİSTAN DEVRİMCİ-SOSYALİST HAREKETİNİN
NEFERLERİNDEN BİRİYDİ. 12 EYLÜL
İŞKENCEHANELERİNDE VE ZİNDANLARINDA, ONURLU VE
YİĞİT KİŞİLİĞİNE UYGUN BİR DİRENİŞ GÖSTERDİ.
ONU UNUTMAYACAĞIZ MÜCADELEMİZDE
YAŞATACAĞIZ.